

T.C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN YIKILIŞINI HAZIRLAYAN
ULUSLARARASI GELİŞMELER**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Murat KAYA**

İSTANBUL, 2010

T.C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN YIKILIŞINI HAZIRLAYAN
ULUSLARARASI GELİŞMELER**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:

Murat KAYA

Öğrenci No:

070771013

Danışman:

Doç. Dr. Levent ÜRER

İSTANBUL, 2010

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Yıkılışını Hazırlayan Uluslararası Gelişmeler” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. / /2010

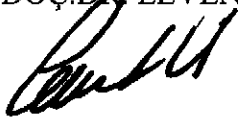
T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

24/08/2010

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden 070771013 numaralı *Murat Kaya*'nın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**KIBRIS CUMHURİYETİNİN YIKILIŞINI HAZIRLAYAN ULUSLARARASI GELİŞMELER**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 12.07.2010 tarih ve 2010/18 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (65) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düşeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
DOÇ.DR. LEVENT ÜRER

7

ÜYE
PROF.DR. MİTHAT BAYDUR

ÜYE
YRD.DOÇ.DR. MUZAFFER ÜREKLİ

KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN YIKILIŞINI HAZIRLAYAN ULUSLARARASI GELİŞMELER

Tezi Hazırlayan: Murat KAYA

ÖZET

Araştırmamda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkılışını, uluslararası gelişmeler ekseninde değerlendirmeye çalıştım. Bunu yaparken de detaylarla boğulmamak için bu sürecin öncesi ve sonrasında önemli gördüğüm olayları başlıklar altında vermeye gayret ettim. Bu çalışmamda birçok kitap, dergi ve makaleden yararlandım. Kıbrıs Cumhuriyeti zamanın şartlarında yapay bir devlet olarak kurulmuştur. Milliyetçiliğin ivme kazandığı 19. yüzyıldan bu yana bir arada yaşamayı becerememiş (ya da buna zorlanmış) iki milletin bir araya getirilme çabasından öteye gidememiştir bu cumhuriyet. Türkiye bu süreci iyi idare edememiş, avantajlarını yeterince kullanamamıştır. İngiltere ve ABD'nin kontrolündeki BM'nin kararları karşısında hakkını savunamamış, masaya yumruğunu vuramamıştır. Uluslar arası arenada her zamanki gibi haklının değil güçlünün dediği olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Cumhuriyeti, ABD, BM, İngiltere, Türkiye, Yunanistan.

INTERNATIONAL DEVELOPMENTS LAYING THE FOUNDATIONS OF THE COLLAPSE OF THE REPUBLIC OF CYPRUS

Author: Murat KAYA

ABSTRACT

In this study I have attempted to examine the collapse of the Republic of Cyprus within the context of international developments. In order to avoid being engrossed in details too much, I have tried to summarise developments occurring before and after this process on the basis of main headings. I have referred to various books, journals and articles in the study. At those times, the Republic of Cyprus was founded as an artificial state; a republic that was not able to go beyond efforts to bring two nations together which had failed to live together (or forced to do so) since the 19th century in which the concept of nationality gained momentum. The Republic of Turkey was not able to manage this process well and could not make full use of its advantages. It was not able to defend its rights vis-à-vis the UN resolutions, which were under the control of England and the USA, and slam its fist on the table. In the international arena the will of the strong, not the one which is right, has taken precedence as it is always the case.

Key words: The Republic of Cyprus, the USA, UN, England, Turkey, Greece

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET

ABSTRACT

1. GİRİŞ	1
2. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞUNU HAZIRLAYAN ETMENLER	
2.1. Kıbrıs Coğrafyası ve Tarihi (, - 1881).....	3
2.1.1. Kıbrıs Coğrafyası.....	3
2.1.2. Kıbrıs'ın Jeopolitik ve Stratejik Önemi.....	6
2.1.3. Osmanlı Devleti'nin Fethine Kadar Kıbrıs Tarihi.....	6
2.1.4. Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi.....	8
2.2. Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi.....	9
2.2.1. Kırım ve 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve Sonuçları.....	11
2.2.2. İngiltere'nin Kıbrıs'ı İstemesinin Sebepleri.....	13
2.2.3. Kıbrıs'ın İngiltere'ye Devri ve İlhakı.....	15
2.2.4. Sonraki Süreç ve Yaşananlar.....	17
2.3. Kıbrıs Meselesinin Çözümüne Yönelik Girişimler.....	18
2.3.1. Tarafların Görüşleri.....	18
2.3.2. Londra Konferansı ve Sonuçları.....	21
2.3.3. Kıbrıs Meselesinde Yeni Planlar ve Görüşler.....	23
3. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU	
3.1. Zürih ve Londra Antlaşmaları.....	28
3.2. Kurucu, Garanti ve İttifak Antlaşmaları.....	30
3.3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı.....	32
3.4. Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme.....	33
4. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN YIKILIŞI	
4.1. Çatışmayı Hazırlayan Sebepler.....	35
4.1.1. Rum-Yunan Emelleri ve 1931 İsyanı.....	35
4.1.2. 1950 Yılı Plebisiti.....	42
4.1.3. 1960–63 Dönemi.....	44
4.1.4. Makarios'un Anayasa Değişikliği Teklifi.....	49
4.2. Rum-Türk Çatışmaları.....	50
4.2.1. 6–7 Eylül Olayları.....	50

4.2.2. EOKA-TMT ve Faaliyetleri.....	54
4.2.3. Akritas Planı ve Çatışmalar.....	58
4.2.4. Erenköy, Geçitkale ve Boğaziçi Çatışmaları.....	61
4.3. Kıbrıs Meselesinde Uluslararası Gelişmeler.....	65
4.3.1. Yunanistan'ın BM'ye İlk Başvurusu.....	65
4.3.2. BM'nin 186, 193 ve 2077 Sayılı Kararları.....	67
4.3.3. Johnson Mektubu.....	72
5.SONUÇ.....	76
KAYNAKLAR.....	78

1. GİRİŞ

Bu çalışmamın konusu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkılışını hazırlayan uluslararası gelişmeler. Çalışmamda Kıbrıs tarihini ana hatlarıyla anlatırken, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve yıkılışını uluslararası gelişmeler ışığında anlatmaya çalıştım. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar ki dönemi, meselenin başlangıcında İngiltere ve Osmanlı Devleti arasındaki çekişmeyi, adanın stratejik öneminden dolayı devletlerin her zaman ilgisini çektiğini anlattım. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması meselenin çözümü değil belki de Türk tarafı açısından çözümsüzlüğüydü. Uluslararası kamuoyu, ABD ve BM'de bu meseleye kayıtsız kalmamışlar aktif olarak meseleye müdahale etmişlerdir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran ve bu cumhuriyetin yıkılışını hazırlayan gelişmeleri anlatırken doğmamış bir cumhuriyeti ortaya koymaktı amacım. Kıbrıs Cumhuriyeti diğer bir çok devlete benzemez. İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasındaki müzakereler neticesinde kurulmuştur. Kıbrıs Rum ve Türklerinin liderleri de kurucu anlaşmaları imzalamak durumunda kalmışlardır.

Her ne kadar kaynak bolluğu bir avantaj gibi görünse de bu çalışmamda beni bir nebze olsa da zorlayan unsur oldu. Çünkü müstakil bir Kıbrıs Cumhuriyeti çalışması yok denecek kadar azdı. Çalışmalar daha çok bu cumhuriyetin öncesi ve sonrasıyla ilgiliydi. Herhalde tarihin en kısa ömürlü devletlerinden biri olan bu cumhuriyet yeterli itibarı araştırmacılardan da görememişti.

Çalışmamın birinci bölümünde Kıbrıs tarihini, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemine kadar inceledim. Bu bölümde Kıbrıs coğrafyasına, adanın jeopolitik ve stratejik önemine, Osmanlı Devleti dönemindeki durumuna ayrıca değindim. Aslında Kıbrıs meselesinin başlangıcı olarak kabul ettiğim İngiltere'nin müdahalelerini, Kırım ve 1877–1878 savaşlarını Kıbrıs ekseninde açıklamaya çalıştım. Adanın İngiltere'ye ilhaki ve sonraki sürece değinirken; meselenin tarafları olan İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin görüşlerini açıklayıp; üç devletin resmi olarak ilk kez bir araya geldiği Londra Konferansı ve sonuçlarına da değindim. Londra Konferansı'ndan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar ki dönemde meselenin çözümüne yönelik yapılan girişimleri anlatmaya çalıştım.

Çalışmamın ikinci bölümünde ise, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu inceledim. Bu bölümü ana hatlarıyla yalın bir şekilde anlatmaya çalıştım. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunda temel olan antlaşmalara, cumhuriyetin temel yapısına değinirken; devlet olgusu üzerine bir değerlendirme yaparak bu bölümü bitirdim.

Son bölümde ise çalışmamın asıl konusu olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkılış sürecini inceledim. Bu bölümde tarihi Rum-Yunan çatışması bağlamında iki milletin bir arada bir devlet kurmasının güçlüğünü izah edebilmek için 1931 Rum isyanını ve 1950 Rum mitingini anlatmaya çalıştım. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1963 yılının sonuna kadar ki dönemi anlatırken, Rum tarafının demeçlerine ve cumhuriyetin devamı için elzem olan şartları anlatmaya çalıştım. Rum tarafının asıl niyetini ortaya koyan anayasa değişikliği teklifini ayrı bir başlıkta ayrıca inceledim. 6-7 Eylül olaylarını bu bölümde yazmamın sebebiyse, cumhuriyetin kuruluşundan çok kısa bir süre önce yaşanan bu elim hadisenin Türk tarafının elini sonraki süreçte zayıflatmış olmasıdır. Yaşanan kanlı olayları ve çatışmaları da bu bölümde ana hatlarıyla yazdım. Kızılyürek, bu devleti tanımlarken “doğmamış bir devletin tarihi” der. Bu son tanımdan hareketle meseleye her zaman müdahil olan BM'nin, Kıbrıs'taki hamisi rolünü, meseledeki tek taraflı tutumunu ve meseleyle ilgili aldığı kararlara değindim. Türkiye'nin Kıbrıs meselesinden ötürü muhatap kaldığı Johnson mektubu dolayısıyla dış politikasının sorgulanır hale gelmesi ayrıca önemlidir.

2. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞUNU HAZIRLAYAN ETMENLER

2.1. Kıbrıs Coğrafyası ve Tarihi (, - 1881)

2.1.1. Kıbrıs Coğrafyası

Kıbrıs, Akdeniz'in kuzeydoğusunda, 34 derece 33 dakika ve 35 derece 41 dakika kuzey enlemleri, 32 derece 17 dakika ve 34 derece 35 dakika doğu boylamlarındadır. Kuzeyinde Türkiye, doğusunda Suriye, güneyinde Mısır, batısında Girit ve Rodos Ada'ları vardır. 9282 kilometrekare büyüklüğündeki Kıbrıs Adası, Anadolu'nun bir parçasıdır. Uzunluğu, batısındaki Arnavur Burnu ile doğusundaki Karpas Burnu arası 227 kilometre, eni, kuzeyindeki Kormacit Burnu ile güneyindeki Doğan Burnu arası 97 kilometre olup; Türkiye'den Anamur-Kormacit Burnu arası 71, Yunanistan'dan Pire-Arnavur Burnu arası 800 kilometre olan Kıbrıs Adası, Doğu Akdeniz'i hatta dolaylı olarak bütün Akdeniz'i kontrol eder (Bekarlar, 2006, s. 60.). Adanın ismi en çok kabul edilen bir görüşe göre, Latince bakır anlamına gelen "aes cuprium" kelimesinden gelmektedir. Yapılan arkeolojik kazılardan anlaşıldığına göre Kıbrıs'ta çok eski zamanlardan buyana insan toplulukları yaşamaktadır. Amasya doğumlu ünlü coğrafyacı Strabon'a göre Kıbrıs, Akdeniz'in en zengin adalarından biridir (Önalp, 2002, s. 9). 3355 kilometrekaresi bugün kuzey bölümünde KKTC toprağıdır. Adaya en yakın ülke Türkiye'dir.

2.1.2. Kıbrıs'ın Jeopolitik ve Stratejik Önemi

Sicilya ve Sardunya Adaları'ndan sonra Akdeniz'de üçüncü büyük ada olan Kıbrıs'ın, uluslararası alanda jeopolitik ve stratejik öneminin giderek daha belirginleştiği görülmektedir. Adanın Türkiye açısından önemine Mustafa Kemal Atatürk de değinmiş, Akdeniz Bölgesi'nde 1930'larda gerçekleştirilen askeri manevralarda subaylara: *"Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir?"* şeklindeki sorusuna tatmin edici bir yanıt alamaması üzerine haritada Kıbrıs'ı göstererek: *"Efendiler Kıbrıs düşmanın elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için çok önemlidir."* sözleriyle adanın stratejik önemine dikkat çekmiştir. Adanın Türkiye açısından her zaman büyük olan stratejik önemini, özellikle son yıllarda uluslararası

alandanda meydana gelen gelişmeler ve değişimle, Baku-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesi gibi enerji projeleri daha da arttırmıştır. Yine Doğu Akdeniz’de ticaret ve petrol ulaşım yollarını kontrol altında tutabilecek olan ada, siyasi, ekonomik ve askeri açıdan önemlidir. Ada Süveyş Kanalı’nın ağzında “batmayan bir uçak gemisi” gibidir (Özmen, 2006, s. 33). Kıbrıs batırılması imkânsız bir “uçak gemisi” ve tahribi imkânsız bir “deniz üssü”dür. Doğu Akdeniz’e hâkim olmak üzere “gayri-kaabil-i feragat” bir mevzi ve sıçrama tahtasıdır. Ayrıca çevresinde zengin petrol yatakları olması ihtimalî yüksektir (Atsız, 2010). Kıbrıs Ada’sı Doğu Akdeniz’de jeopolitik ve stratejik konumuyla bir kilit noktasıdır. Daha açık bir anlatımla Kıbrıs, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz’i, Süveyş Kanalı’nı, bu bölgeden geçen bütün deniz ve hava yollarını kontrol edebilecek konumdadır (Olgun, 1992, s. 12). Kıbrıs’ın stratejik değerini arttıran bir diğer husus, yine yakın geçmişte Kıbrıs Adası civarında çok zengin petrol rezervlerinin bulunduğu ifade edilmesidir. Hazar bölgesindeki enerji kaynaklarının dünyaya pazarlanması Doğu Akdeniz’in önemini arttırmış olup; büyük devletlerin ilgisi bu coğrafyaya kaymıştır. Bu büyük devletlerin önemli bir ekonomiye sahip olmaları sebebi ile, Orta Doğu’nun yanı sıra Hazar bölgesindeki enerji kaynaklarını da kontrol altına almak istemektedirler. Bugün Avrupa Birliğinde Almanya etkindir. Bununla birlikte Avrupa Birliği’nin, Almanya’nın Yunanistan ile yaşamakta olduğu onca olumsuzluğa rağmen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’ni birliğe dâhil etme sürecini başlatması,¹ Rusya, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında savunma ve güvenlik konularında işbirliğinin olması, Rusya’nın Kıbrıs meselesi ile daha çok ilgilenmeye başlaması, Amerika Birleşik Devletleri’nin meselenin çözümü ile ilgili aktif rol üstlenme isteği, Doğu Akdeniz’deki Kıbrıs’ın stratejik öneminden kaynaklanmaktadır. İngiltere’nin yaklaşık 250 yıldır adadan vazgeçmemesi ve hâlihazırda adadaki mevcut üstleri de adanın yine stratejik önemi ile ilgilidir. Günümüzde ada Orta Doğu ülkeleri içinde önemlidir. Adanın Suriye, İsrail ve Mısır kıyıları ile Süveyş Kanalı’nı kontrol edebilmesi, önemini arttırmaktadır. Olası bir Arap-İsrail savaşında ada daha bir önem kazanacaktır. Kıbrıs Ada’sı, jeolojik yapısı ile Anadolu’nun bir parçasıdır. Akdeniz de, Toroslar’ın deniz içinde yükselmiş bir bölümüdür (Öztürk, 2003, s. 82–83). Doğu Akdeniz’in askeri

---

¹ Yazar çok haklı bir tespitte bulunmuş olup; bugün GKRY AB üyesidir.

bakımdan kontrolünü sağlayan üç adadan biri Kıbrıs Adasıdır. Diğer ikisi Rodos ve Girit Adalarıdır (Özgürel, 2005, s. 114).²

İnsanoğlu gelişen teknolojiyle birlikte yeryüzünün bütün ayrıntılarını gözetleyebiliyor olmasına rağmen, güç mücadelesini ve stratejiyi hala yeryüzü şekilleri belirliyor. Ortadoğu da etkin olmanın bir vasıtası da Kıbrıs Adasına sahip olmaktır. İngiltere'nin Magosa yakınındaki Dikelya ve Limasol yakınındaki Akrotiri üslerini, Dünya üzerindeki hemen hemen bütün üslerini kapatmış olmasına rağmen açık tutması, adanın stratejik öneminden ötürüdür. Bu üsler, antlaşmalar gereği İngiliz hükümrancılığı altındadır. Ada, gerektiğinde askeri bir yığınak bölgesi, hava kuvvetleri için mükemmel bir üs, istihbarat faaliyetleri için çok önemli bir konumdadır (Tezkan, 2000, s. 124).

Kıbrıs'a yapılan dış müdahalelerde adanın stratejik önemi büyük bir etkindir. Kıbrıs tarihinin sömürgecilik, Ortadoğu ve petrol tüccarlarından ayrı düşünülmesine imkân yoktur. Ortadoğu coğrafyasında yer alan Kıbrıs, dış güçler için stratejik bir toprak parçasından öte bir anlam ifade etmez (Hasgüler, 2000, s. 17-18).

Türkiye'nin, Osmanlı Devleti döneminden başlayarak Kıbrıs ile ilgili iki unsur, Kıbrıs'a yönelik politikasını belirlemiştir. Bunların ilki adanın Türkiye'nin Antalya ve İskenderun Körfezleri'ni kontrol ediyor olması ve adaya yerleştirilecek füzelerin Türkiye için tehlike arz etmesidir. İkincisi ada, Anadolu'nun savunulmasında lojistik desteğin sağlanmasında önemlidir. Yunanistan karasularını 12 mile çıkarmayı başarır ise, Türkiye'nin Ege sularında manevrası azalacaktır. Ada Yunanistan'ın tam kontrolü altına girerse bu seferde Türkiye'nin Akdeniz'de hareket kabiliyeti kısıtlanacaktır (Öztürk, 2003, s. 83-84). Kıbrıs meselesi Türkiye'nin güvenliğini ilgilendiren bir konudur. Ege Denizi'ndeki Yunanistan'ın elinde bulunan adalar Türkiye'nin bu denize çıkışını zorlaştırmaktadır. Doğu Akdeniz de Türkiye serbest hareket etmek istiyorsa, Kıbrıs güvenilir ellerde olmak zorundadır (Tezkan, 2000, s. 122). Kıbrıs Adası'nın Türkiye için çok önemli ve ayrı bir yeri vardır. En önemli hususlardan biri, ada öncelikle Türkiye'ye çok yakındır. Türkiye'nin derinliklerine nüfuz etme imkânını verir ve Türkiye'ye yönelik oluşumların ilgi

---

² Bugün Rodos ve Girit Ada'larına Yunanistan sahiptir. Kıbrıs Adasını da dolaylı olarak Yunanistan kontrol etmektedir. Bu durum bile adanın Türkiye açısından hayati bir öneme sahip olduğunun göstergesidir.

alanına girer. Ayrıca Türkiye'nin güneyden kımal yollarını kontrol edebilecek konumdadır (Öztürk, 2003, s. 55).

2.1.3. Osmanlı Devleti'nin Fethine Kadar Kıbrıs Tarihi

Mısır ve Doğu Akdeniz ticaret yolları üzerinde yer alması, tarihte bilinen ilk devirlerden itibaren Kıbrıs'ın önem kazanmasını ve bu önemini koruması neticesini doğurmuştur. Kıbrıs Adası tarih boyunca bölgede etkin olan ve Orta Doğu'yu kontrol altında tutmak isteyen devletlerin cazibe merkezi olmuştur (Özmen, 2006, s. 18). Kıbrıs doğal kaynaklarının zenginliği ve stratejik coğrafi konumu sebebi ile devamlı olarak istilaya uğradı. Kıbrıs'ın ilk hâkimleri olan Hititler adaya "Alasia" demişlerdir. Hititlilerden sonra adayı Mısırlılar fethederek adada ticaret ve deniz üssü kurdular. Mısırlılardan sonra Hititliler, ekonomilerinde önemli bir yer tutan bakır madenlerinden yararlanmak için adayı tekrar ele geçirdiler. Hititlilerden sonra sırası ile Akalar, Fenikeliler ve Asurlular adayı ele geçirdiler. M.Ö. 568 senesinde ada tekrar Mısırlıların eline geçti. M.Ö. V. yüzyılda adaya Persler hâkim oldu. M.Ö. 58 senesinde ada Roma İmparatorluğu'nun eline geçince adada istikrarlı bir dönem başladı. Roma İmparatorluğu'nun M.Ö. 395 yılında parçalanmasından sonra ada Bizans İmparatorluğu'nun himayesine girdi. Müslümanlar Adayı ilk kez 647 yılında ele geçirmişlerdir (Önalp, 2002, s. 10–11). 1372 yılında Magosa'yı alan Cenevizliler, 1464 yılına kadar adayı ellerinde tutmuşlardır. Daha sonraki dönemlerde ada için Memlûklular, Papalık ve İtalyan şehir devletleri mücadele etmiş ve mücadeleden Venedikliler galip gelerek adayı yönetmişlerdir (Özmen, 2006, s. 18).

2.1.4. Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi

Ada Osmanlı Devleti'nce 1571 yılında fethedilmiştir. Çok güçlü tahkim edilen Kıbrıs Ada'sının fethinin en önemli yönü Osmanlıların son büyük askeri başarısı olmasıdır Akdeniz'deki en güçlü Hıristiyan donanmasının iletişim hatlarının kesilmesi için adaya büyük bir ordunun götürülüp orada bakımının sağlanması gerekiyordu. Kara ordusu ve donanmanın yardımıyla kazanılan bu zafer, ayrıca

Osmanlı silahlarının en büyük başarısıydı (İnalçık, 1973/2003). Tarihçilerin ortak görüşüne göre adanın fethedilme sebebi stratejik öneminden kaynaklanmaktadır. Kaynakların ortak tespitine göre, II. Selim daha şehzadeliği sırasında Osmanlı toprakları arasında kalmış olan adanın ehemmiyetini idrak etmiş ve kendisinin padişah olması halinde ilk işinin bu adayı fethetmek olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Akdeniz'deki Hıristiyan devletlerin korsan gemileri Mısır'a giden deniz yolları üzerinde hem ticaret gemilerine zarar vermekte ve hem de hac yollarının güvenliğini tehdit etmekte idi. Bu korsanların Venedik idaresindeki Kıbrıs'ı üs edinmeleri Osmanlıların dikkatini ada üzerine çevirmesine sebep oldu (Ahmetbeyoğlu ve Afyoncu, 2001). Osmanlı defterini Mısır'a götüren geminin 1569 yılında Kıbrıs yakınlarında saldırıya uğraması bardağı taşıran son damla olmuştu. Bu olaya çok öfkelenen II. Selim adanın derhal Osmanlı topraklarına katılmasına karar verdi. Fakat sadrazam Sokullu Mehmet Paşa padişahla aynı fikirde değildi. Sadrazam Kıbrıs'a düzenlenecek bir askeri harekâtın Türklere karşı bir haçlı seferinin yapılmasına yol açacağı görüşündeydi. Nitekim sonraki hadiseler onun bu görüşünde ne kadar haklı olduğunu gösterecekti (Önalp, 2002, s. 13). Osmanlı devleti adanın fethine ayrı bir önem vermiş ve büyük bir askeri güç hazırlamıştır.

Adanın fethi Rasim tarihinde şöyle tasvir edilir:

"...Osmanlı Devleti tarafından Venedik Cumhuriyeti reisine Divan-ı hümayun tercümanı ve Kubad Çavuş adında biri yollanarak Dalmaçya tarafından hududun ihlali, Suriye kıyılarıyla İslam tacir ve hacılarına taarruz edildiği, deniz haydutlarının Kıbrıs'a sığındıkları bahaneleriyle Kıbrıs'ın terkedilmesi sulhun devamı için şart koşuldu. Teklif, Venedik'çe reddedilince harp ilan edildi. Lala Mustafa Paşa karaya çıkarılacak askere başbuğ, Piyale Paşa donanmaya birinci ve Müezzinz Alizade 2. kapdan tayin edildi. Maiyetlerine Anadolu Beylerbeyi İskender, Dulkadir ve Sivas sancak beylerbeyileri Hasan ve Behram Paşa'larla diğer 7 sancakbeyi de verildi. Evvel emirde Murad Reis kumandasıyla 25, 2. olarak Piyale Paşa kumandasıyla 65 ve Alizade kumandasıyla 55 gemi hareket etti. Bunlara 40 adet nakliye gemisi katılmıştı. Hasılı Akdeniz'e 310 parça gemi çıktı. Bu büyük kuvvet Kıbrıs'a varınca Limasol iskelesine asker döküldü ve Leftari kalesi alındı. Sonra Lefkoşe zaptedilip Venedik askeriyle halktan 20 bin kişi telef oldu. Fakat kışın yaklaşması yüzünden adanın tamamen fethi ilkbahara

tehir edildi. İlbaharın gelişinde Magosa kalesi bir sene kuşatmadan sonra alındı. Bu savaşta Osmanlılar 50 bin asker kaybetmişlerdir (s. 155–156).”

Osmanlı kuvvetleri Kıbrıs'a ulaştıktan sonra fazla zorlanmadan 51 gün devam eden kuşatmanın ardından Lefkoşa'ya girdi. Son teslim olan şehir Magosa oldu. Magosa Venedik'ten gelen yardımla direndi ama ertesi yıl bir ağustos da düştü. Magosa alınırken Osmanlı Devleti'nin şartı esir edilen elli Türk'ün canlı olarak teslim edilmesiydi. Venedikli komutanın başta anlaşmayı kabul etmesine rağmen anlaşma imza edildikten sonra esirleri işkence ile öldürdüğü ortaya çıktı. Buna mukabil Lala Mustafa Paşa aynı muamelenin esir elli Venedikli komutana yapılması emrini vermişti (Özgürel, 2005, s. 120)

Osmanlı devleti her fetihden sonra Türk adalet ve idari düzeninin sağlanması için bir takım tedbirler almıştır. Bunların başında her şeyden önce oranın tahririnin yapılması, kanunların düzenlenmesi, vergi sisteminin İslam ve Türk örfi hukuku çerçevesinde ıslah edilmesi gelmiştir. Nitekim Müslüman olmayan halka daha önce konulmuş vergiler Osmanlılar tarafından kaldırılmış ya da çok aza indirilmiştir. Bu düzenlemeye paralel olarak bir de iskân politikası yürütülmüştür. Bu iskân genelde kendi rızasıyla gidenleri kapsadığı gibi, iskâna tabi tutulan yöre ahalisinden her on hanede bir hane olmak üzere tespit edilen bir miktarın sürgün denilen usulle nakli şeklinde olmuştur. İskâna tabi tutulanlar belli bir süre vergiden muaf tutulmak ve yerleştikleri yerler kendilerine mülk olarak verilmek gibi şartlarla nakledilmiştir. Öte yandan bunların değişik mesleklere mensup kişiler olmasına da özen gösterilmiştir. Kıbrıs da fethedildikten sonra hemen hemen aynı usul uygulanmıştır. İskânın gerçekleşmesi için ikliminin güzelliğinden, topraklarının her türlü ziraata elverişli olduğundan bahsedilip; Anadolu'nun güney ve iç bölgelerinden nüfus nakline başlanmıştır (Ahmetbeyoğlu vd, 2001). Bu nüfus ve iskân siyaseti sayesinde Kıbrıs da ki Müslüman nüfusu artmıştır. 1831 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre, adada 14.983 Müslüman, 29.190 gayri-i Müslim erkek yaşadığı anlaşılıyor (Karpat, 1985/2003).

2.2. Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi

2.2.1. Kırım ve 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve Sonuçları

Kırım Savaşı'nı³ Osmanlı Devleti'nin kazanmasıyla İngiltere, Fransa, Piemonte ve dolaylı olarak Avusturya, Rus tehlikesine karşı bir blok oluşturdular. 1856 Paris Antlaşması'yla bu devletler Osmanlı Devleti topraklarının garantörü oldular. Böylelikle Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne baskısı azaltılmış ve aynı zamanda onun sıcak denizlere inmek politikasına set çekilmiştir. Böylelikle Avrupa da yeni güçler dengesi oluşturulmuştur. Bu yeni denge Prusya'nın Sedan Savaşı'nda Fransa'yı yenmesiyle bozulmuş, Alman birliği ve İtalyan birliği kurulmuştur. Rusya bundan istifade ederek 1871 yılında Karadeniz'in tarafsızlığını tanımadığını açıklamış ve bunu 13 Mart 1871'de toplanan Londra Konferansında diğer devletlere kabul ettirmiştir. Böylece, Rusya yeniden Osmanlı toprakları üzerinden güneye inme politikasına hız vermiştir. 1871 yılından itibaren Rusya'nın girişimleriyle 1875'te Hersek de başlayan isyan kısa sürede Balkan bunalımına yol açmıştır. Bundan sonraki süreçte Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu kendi çıkarları doğrultusunda anlaşmışlar. Bu iki devlete sonradan Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere de katıldı. Avrupa devletleri kendi aralarında kurdukları ittifakla Osmanlı Devleti'ni yalnız bırakmışlar, Osmanlı Devleti 1856 yılında Kırım Savaşıyla kazandığı batılı devletlerin desteğini kaybetmişti. Rusya ittifaklarla Osmanlı Devleti'ni yalnız bırakınca, tekrar güneye sıcak denizlere inme politikasına dönmüş ve Osmanlı Devleti'ne 24 Nisan 1878'de savaş ilan etmiştir (Ahmetbeyoğlu vd, 2001). Çarlık Rusya'sının kurucusu olarak kabul edilen Çar Deli Petro'dan itibaren Osmanlı Devleti, yeni bir emperyalist devletle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Rusya amaçlarına ulaşmak için bazen Osmanlı Devleti'ne saldırmış; bazen de Osmanlı'nın içindeki gayr-ı Müslimleri tahrik etmek yoluna gitmiştir. Osmanlı-Rus savaşlarının en önemlilerinden biri 1878–1879 savaşıdır (Tosun, 2001). Savaşın başında, Rumeli'de Gazi Osman Paşa'nın, doğuda Ahmet Muhtar Paşa'nın başarılarına rağmen Osmanlı İmparatorluğu savaşı kaybetti. Plevne'nin kaybedilmesiyle iyice zor duruma düşen Osmanlı İmparatorluğu karşısında Rus orduları Edirne ve Erzurum önlerine kadar geldiler. Bu arada özerk Sırbistan,

---

³ Kırım savaşını Osmanlı İmparatorluğu kazanmış gözükürken, 1870'li yıllarda doğu meselesinin yeni tırmanma koşullarında, Kırım savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun, Batılı devletlerin yarı kolonisi haline dönüştürülmesi süreci hız kazanmıştır. (Moisiyev, P.P., 1877-1878 Rus-Türk Savaşı Döneminde Osmanlı İmparatorluğu)

Karadağ ve Romanya, Rusya yanında savaşa girdiler. İngiltere'nin zorlamasıyla Bulgaristan da savaşa girmek zorunda kaldı. Balkan devletlerini etrafında toplayan Rusya, İstanbul'u tehdit etmeye başladı. Osmanlı Devleti savaşı kaybedeceğini anlayınca 1856 Paris Antlaşması'yla Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü garanti altına alan Batılı devletlerden yardım istedi; ama olumlu bir cevap alamadı (Ahmetbeyoğlu vd, 2001).

1877–78 Osmanlı-Rus savaşı, çok hızlı bir şekilde doğuda başladı. 24 Nisan 1877 günü savaş ilan edildiğinde Ruslar Osmanlı sınırını aşmışlardı bile. Osmanlı Devleti savunma birliklerini Ardahan yakınlarına yığmalarına rağmen mayıs ayında yenildiler. Haziran ayında Kars önlerine gelen Rus birlikleri kale durumundaki bu şehri kuşattılar. Ruslar batıya ilerleyişleri sırasında Doğu Beyazıt'ı 1 Haziran 1877'de aldılar. Rusların bu ilerleyişi karşısında Ahmet Muhtar Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Rus birliklerini geri çekilmeye zorladı. Ekim ayında Ruslar yeniden ilerlemeye başlamışlar ve Alacadağ'da yapılan büyük muharebeyi kazanmışlardı. 18 Kasım da Kars düştü. Çok büyük kayıplara uğrayan Osmanlı birlikleri Erzurum yönünde geri çekildiler. Böylece 1878 başında, doğu cephesindeki bütün Osmanlı birlikleri yenilgiye uğramıştı (McCarthy, 1995/1998).

Yenilgiye uğrayan Osmanlı devleti, büyük topraklar kaybetmesine sebep olan Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı. Bu antlaşmayla Rusya büyük topraklar elde etmiş ve balkanlarda nüfuzunu iyice arttırmıştı. Ayastefanos Antlaşması'yla Rusya'nın elde ettiği askeri ve politik güç İngiltere'nin Ortadoğu'daki çıkarlarını tehdit etmekteydi (Özmen, 2006, s. 52).

Savaşı Rusya'nın kazanması neticesinde Edirne Mütarekesi (31 Ocak 1878) imzalandı. Avrupa güçler dengesinde Rusya üstünlüğü ele geçirince başta İngiltere olmak üzere Avrupa devletleri harekete geçti.(Ahmetbeyoğlu vd, 2001).

Rusya bu antlaşma ile büyük avantajlar elde etmiş; Bulgaristan vasıtasıyla Ege Denizi'ne, Sırbistan ve Karadağ vasıtasıyla Adriyatik Denizi'ne çıkıyor; Çar I. Petro (1689–1725) zamanından beri en büyük politikası olan açık ve sıcak denizlere inme hedefini büyük bir oranda gerçekleştiriyordu. Doğu Anadolu'da elde ettiği topraklarla da, Dicle-Fırat nehirlerine ve bu yolla Basra körfezine yaklaşıyordu. Anlaşılacağı üzere Rusya Ayastefanos Antlaşması'yla, bir taraftan Ege ve Adriyatik

Deniz'leri vasıtasıyla boğazları ve Akdeniz'i, öte yandan da Basra yoluyla Hindistan ile Hint Okyanusu'nu tehdit eder hale gelmişti. Bunlarla birlikte antlaşma da ki "ıslahat" maddeleriyle de Osmanlı toprakları üzerinde söz sahibi olmuştu. Rusya'nın, uzun bir zamandır Avrupa'yı meşgul eden "Doğu sorununu" bu şekilde kendi lehine ve çıkarları doğrultusunda çözmesi, 1856'da kurulan Avrupa güçler dengesini bozmuş, Avrupa devletlerinin tepkisiyle karşılaşmış, aynı zamanda umdukları avantajları elde edemeyen küçük devletlerin memnuniyetsizliklerine sebep olmuştur. Osmanlı-Rus çatışması böylelikle çok yönlü bir Avrupa sorununa dönüşmüştü. İngiltere ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun öncülüğünde ve diğer ilgili Avrupa devletlerinin bunları desteklemesiyle, 1878 Ayastefanos Antlaşması'nın "Doğu Sorunu" ile ilgili maddelerinde düzenleme yapmak üzere, Berlin Kongresi yapılmış; Rusya'da bu kongrenin toplanmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Ayestafanos Antlaşması'nın koşullarının hafifletileceğini uman, Rusya tehlikesinden çekinen Osmanlı Devleti, kongreyi memnuniyetle karşılamış; kongrede Rusya karşısında kendisini yalnız bırakmayacak siyasi destekler arama yoluna gitmiştir. Ancak Avrupa Devletleri'nin çoğunun kongrede kendi çıkarları doğrultusunda önemli beklentileri vardı. Osmanlı Devleti'ni desteklemeleri söz konusu değildi. Dönemin koşullarında kendisine yardım edecek devlet İngiltere idi ve Kıbrıs karşılığında kendisine yardım etmek için harekete geçti (Ahmetbeyoğlu vd, 2001).

2.2.2. İngiltere'nin Kıbrıs'ı İstemesinin Sebepleri

Kıbrıs, stratejik yönden Doğu Akdeniz'in düğüm noktasıydı. Anadolu, Suriye kıyılarına ve Mısır ile Süveyş Kanalı'na yakınlığı, Ege Denizi'nin giriş çıkışını kontrol ediyor olması adayı önemli kılan unsurlardı. Bu sebeplerden dolayı Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve çevresi, Ön Asya, Hindistan çıkar ve politikası ekseninde İngiltere için önemli bir mevkiydi. Bununla birlikte ada, Osmanlı Devleti'nin toprağıydı. Adanın, 18.yüzyılın sonlarından itibaren İngiltere açısından, Osmanlı Devleti'nin bütünü, Akdeniz ve Ön Asya politikası için önemli ve ayrı bir yeri vardı (Uçarol, 1998, s. 33).

İngiltere'nin Kıbrıs'ı istemesinin sebebi genel olarak, kendi çıkarları karşısında en büyük rakibi olarak gördüğü Rusya'ya set çekmekti. Hakeri (1993) bunu şöyle anlatır:

“Osmanlı orduları mağlup olmuştur. Osmanlı hükümeti çaresizlik içindedir. Bunlar inhitatın bariz delillerini teşkil eder. İngiltere Ayastafanos muahedesinin Balkanlara müteallik bazı maddelerinin Avrupa ve bilhassa İngiliz menfaatine uygun bir şekilde tadil edilebileceğini umut etmektedir. Fakat bu ümit, Asya'daki Osmanlı memleketleri üzerine çöken Rus tehlikesini uzaklaştırmak hususunda mevcut değildir. Bu tehlike nedir? Türlü cinsten halk ile meskun Osmanlı Asya'sı memleketleri, kendi kendilerini idareye ve istiklale arzuları bulunmadığı cihetle yabancı fatihlerin istibdatçı idaresini temsil eden Osmanlı hanedanına milli bir histen ziyade kuvvetle bağlı bulunuyorlar. Fakat Rusya, Kars, Ardahan ve Batum'u işgal etmiş bulunmakla Anadolu, Suriye ve Irak ahalisini tahrik ederek Osmanlı ordusuna karşı kıskırtabilir. Osmanlı Devleti'nin zaafı medyama çıkmış bulunduğu için böyle bir tahrik halinde bu ahali inhitat halinde bulunan bu devleti terk ederek başka idare aramaya başlayacaktır. Bu ise, Osmanlı Devleti'nin sonu denek olacaktır. Osmanlı hâkimiyetinin Asya'da devamı için bir şart vardır. O da, Rusya'nın zaptettiği yerler geri alınsın veya alınmasın istikbalde Rusya tecavüzünü silah kuvvetiyle önlemeye muktedir bir devletin ittifakı kefaletidir. İngiltere böyle bir kefaleti vermeyi iki şarta bağlı olarak kabul edebilir. Birincisi Asya'da bulunan Hıristiyan ve sair tebaanın halini ıslah, İngiltere'nin taahhüdünü yerine getirebilmesi için İngiltere'ye Suriye veya Anadolu sahillerine yakın bir yerin verilmesidir. İngiltere bu maksat için Kıbrıs adasını münasip ve kâfi görmektedir. Kıbrıs Osmanlı Devletine ait olmakta devam edecek, vermekte olduğu vergiyi, Osmanlı hazinesine vermeye devam edecek ve sadece askeri ve stratejik mülahazalarla İngiltere tarafından kullanılacaktır. Rusya işgal ettiği vilayetleri, söz konusu Anadolu vilayetlerini iade ettiği vakit, İngiltere de Kıbrıs'tan çıkacaktır (s. 300).”

Osmanlı Devleti'nin 1571 yılında fethettiği Kıbrıs Adası 1878 yılına kadar Osmanlı Devleti'nin sorunsuz bir toprağı durumundaydı, ancak ada İngiltere'nin girişimleri ve politikasıyla birdenbire uluslararası ilişkilerde çok yönlü olay ve

gelişmelerin merkezi olmuş; bu durumuyla Osmanlı dış politikasının sorunları arasına katılmıştır. Bu gelişmelerde etkili olan husus, 19. yüzyılın büyük devletlerinin Doğu Akdeniz çevresinde ve Osmanlı Devleti üzerindeki çıkarlarını korumak ve arttırmak için kendi aralarındaki çekişmesidir. Yine 19. yüzyılda meydana gelen Kırım (1853–1856) ile 1877–1878 Osmanlı-Rus savaşı ve bunların sonuçları, dünya güçler dengesini değiştirmiş olmakla birlikte, Kıbrıs'ın siyasi statüsünde önemli değişikliklere yol açmıştır (Ahmetbeyoğlu vd, 2001). Adayı İngiltere'nin istemesinin diğer bir sebebi adanın stratejik öneminden kaynaklanmaktaydı.

“Akdeniz'in iki kapısı olan Cebelitarık ile Süveyş'te ve Malta'da elinde tuttuğu olanaklar İngiltere'ye Akdeniz Politikasında asıl amacı olan kesin egemenliği sağlamıyordu. Hatta İngiliz donanmasının büyüklüğü de, dönemin teknik düzeyi dolayısıyla buna yetmiyordu. Yeni liman ve üslerin kurulması ise, 19 yüzyılın sonlarında Akdeniz çevresinde oluşan yeni güçlerin tepkisiyle karşılaşabilirdi. Bu nedenle İngiltere, 1878 yılına gelindiğinde, Ön Asya çıkarlarını ve sömürge imparatorluğunun yollarını güven altına almak için, Akdeniz'de “geçici üsler” formülüne ağırlık vermeye başlamıştır. Bunları da kendisine büyük güçlük çıkarmayacak yarımadalar ve adalar olarak seçmeye özen göstermiştir. İşte bu “geçici üs” formülünün Akdeniz de ki bir uygulaması da Kıbrıs Adası üzerinde olmuştur. Bunda da Osmanlı İmparatorluğu'nun 1878 Ayestefanos Andlaşması ile içine düştüğü zor durum, İngiltere için uygun ortamı çıkarmıştır (Ahmetbeyoğlu vd, 2001).”

2.2.3. Kıbrıs'ın İngiltere'ye Devri ve İlhakı

1877-78 Osmanlı-Rus savaşında İngiltere başta tarafsız kalmış; fakat Osmanlı Devleti savaşta yenilince ve bölgedeki dengenin kendisi için tehlike oluşturduğunu fark etmesiyle harekete geçti. Ayestefanos Antlaşmasının şartlarının kendini rahatsız etmesi bu sebepten ötürüydü. Nitekim İngiltere, o sıralarda bozulan dengeyi kendi lehine döndürmek için İstanbul önlerine savaş gemilerini göndermeye başlamıştı. Ancak bu yol geçici bir çözümdü. Dengenin kendi lehinde devamlı olabilmesi için sağlam bir üsse ihtiyaç duyuyordu. Bu üs, Kıbrıs'tı (Uçarol, 1998, s. 33).

İngiltere hükümetinde, Doğu Akdeniz’de bir üs elde etmek düşüncesi artık iyice belirmiş ve onu elde etme koşulları aranmaya başlanmıştı. Bu üssün Kıbrıs Ada’sı olmasında karar kılınmıştı. İngiltere böylelikle Kıbrıs’a yerleşmeye karar verdikten sonra Osmanlı Devleti’yle bir anlaşma yapmak üzere harekete geçti. İngiltere elçisi Henry Layard, 25 Mayıs 1878 günü konuyu padişaha açtı. İngiltere’nin önerileri şöyleydi: “Kıbrıs’ın geçici olarak kendisine üs olarak verilmesi; buna karşılık Rus saldırısına karşı, iki devlet arasında bir savunma ittifakı yapılması üzerine iki ana konuda toplanıyordu.” Elçinin bu resmi girişimi Kıbrıs meselesinin de başlangıcı olmuştur. İngiliz elçisi önerilerini Sait Paşa’ya bildirmekle birlikte, isteğinin karşılanmaması durumunda Osmanlı Devleti’ni Berlin Kongresi’nde yalnız bırakmakla tehdit etti. Ayastefanos Antlaşması’nı uluslararası bir sorun haline getiren ve Berlin Kongresi’nin toplanmasına en çok çalışan İngiltere idi. İngiltere bu çabasıyla hem Doğu’daki çıkarlarını korumak için hamle yapmış oluyor hem de Rusya’nın kuvvetlenmesine mani oluyordu. Osmanlı Devleti’ne Kıbrıs konusundaki yaptığı teklifle de Kıbrıs’a el atıyor ıslahat bahanesiyle de Doğu Anadolu’da da nüfuz kazanıyordu. Osmanlı Devleti bu teklifi kabul ederse, yabancı bir devlete toprakları üzerinde söz hakkı vermiş olmakla birlikte, Kıbrıs’ı da kaybedecekti. Osmanlı Devleti İngiltere’nin isteklerini yumuşatmaya çalışmış; ama İngiltere teklifi kabul edilmezse adayı donanma gücüyle istila edeceğini bildirmişti (Ahmetbeyoğlu vd, 2001). Osmanlı Devleti, İngiltere’nin artan baskılarına daha fazla dayanamamış ve Sultan II. Abdülhamid’de 4 Haziran 1878’de imzalanan ittifak antlaşmasına “Hukuk-ı şahaname asla hanel gelmemek” notunu kendisi yazarak antlaşmayı imzalamıştır (Tülümen, 1998, s. 7). İki maddelik Osmanlı-İngiliz ittifak antlaşmasının ilk maddesine göre İngiltere Osmanlı Devleti’ne Rusya’ya karşı güvence veriyordu. Rusya; Batum, Kars, Ardahan’ı iade etmeyip Anadolu’da başka bir yere saldırdığı takdirde İngiltere askeri gücüyle, Osmanlı Devleti’nin yanında yer alacaktı. Bunun içinde İhtiyaç duyduğu Kıbrıs Adasının üs olarak kendi yönetimine bırakılmasını istiyordu. Rusya söz konusu toprakları iade ederse İngiltere de adayı Osmanlı yönetimine bırakmayı taahhüt ediyordu (Özgürel, 2005, s. 120)

Sultan II. Abdülhamid Kıbrıs mutasarrıfına bildirdiği emir ile adanın geçici olarak İngiltere yönetimine bırakıldığını, bunun hangi koşul ve şartlarda olacağını belirtmiştir. Kıbrıs Adası’nın kaderini değiştiren, geleceğine yön veren, Osmanlı

Devleti'nin dış siyasetinde önemli dönüm noktalarından birini oluşturduğu söylenen emirde kısaca, adanın yönetiminin geçici olarak İngiltere'ye bırakıldığı, adanın İngiltere'ye teslimi esnasında herhangi bir olaya meydan verilmemesi yöneticilerden ve halktan istenmiştir. Böylelikle adanın İngiltere'ye devri gerçekleşmiş ve ilk İngiliz filosu 12 Temmuz 1878 günü Magosa'ya çıkmıştır (Ahmetbeyoğlu vd, 2001).

İngilizler, adaya yerleşir yerleşmez, adanın Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu unutarak Kıbrıs'ın İngiltere'nin bir parçası olduğu düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşın da İngiltere'nin karşısında savaşa girince, İngiltere 5 Kasım 1914 tarihli beyannameyle adayı İngiltere'ye kattığını açıklamıştır. Yine aynı beyannameyle 1878 antlaşmasının geçersiz olduğunu ilan etmiştir (Eroğlu, 2003, s. 9–10). Alınan karar 05.11.1914 tarihli London Gazette yayınlandı ve aynı gün İngiltere'nin bütün dış temsilciliklerine duyuruldu. Kıbrıs'ta da resmi gazetede (özel sayı) yayınlandı ve Yüksek Komiser tarafından halka ilan edildi. Kıbrıs İngiltere'ye katılırken, Kıbrıs halkı da İngiltere vatandaşı oluyordu (Özoran, 1993, s. 1253). Yapılan antlaşma bir kenara bırakılmış; güçlü olanın dediği olmuştur. Osmanlı Devleti o günün şartlarında bu ilhakı istemeyerek de olsa kabul etmek zorunda kalmıştır.

2.2.4. Sonraki Süreç ve Yaşananlar

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşına Alman bloğu tarafında girince, İngiltere tek taraflı olarak adayı ilhak ettiğini ilan etmiş; savaşın çetin şartları altında Osmanlı Devleti bu ilhak kararına itiraz edememişti.

Kıbrıs Türkü, 1914 yılına buruk duygular içinde girmişti. Kendini 1878 temmuzunda apansız yabacı bir devletin egemenliği altında buldu. O tarihten bu yana vermekte olduğu varoluş mücadelesi çetinleşmiş ve artık moralleri hırpalanmaya başlamıştı. Aslında savaşları yabacı idareden çok, adayı Yunanistan ile birleştirmeyi amaçlayan enosis fikrine karşıydı (Özoran, 1993, s. 1249). İngilizler savaş süresince Kıbrıs Türkleri üzerinde büyük bir baskı uyguladılar. Önce Kıbrıs Türklerine göç müsaadesi vermişler; ancak göç etmek isteyen Türklerin adadaki emlak ve arazilerinden vazgeçtiklerine dair imzalı belge vermelerini şart koşmuşlardır. Bu

zorunluluk göç etmek isteyenlerin üstünde caydırıcı bir etkiye sebep olmuştur. İngilizler bu durumu şikâyet etmek için yerel hükümete başvuran sekiz kişiyi tutuklayarak Malta adasına göndermiştir. Ayrıca adadaki bütün fesleri Avusturya mamulü diye toplamışlar, fes ithalatını yasaklamışlardır. Bunun üzerine Türkler siyah keçeden yapılmış başlıklar kullanmışlardır. Bununla birlikte İngilizler Kıbrıslı Rumlardan devamlı asker kaydına başlamışlardır. İngiltere'den gelen memurlar birçok kişiyi kaydetmeyi başarmışlardır. Asker kaydındaki başarının önemli bir sebebi ise, bu destekten dolayı Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılacağı propagandasıdır. İngilizler Lefkoşa'da asker kaydettikleri 800 Rum'a bir resmigeçit yaptırmışlar, akabinde de Malta adasına sevk etmişlerdir (Ahmetbeyoğlu vd, 2001).

Savaşın neticesinde Osmanlı Devleti mağlup olmuştu. İhtilaf devletleri İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan Mondros Mütarekesine dayanarak işgale başladığında; Yunanistan da İzmir'e çıkmış ve Anadolu içlerine doğru yürümeye başlamıştı. Bu durum Osmanlı Devletin de ve Kıbrıs adasında Türk-Rum ilişkilerini gerginleştirmişti. Binlerce Rum Yunan ordusu saflarında savaşmak için adadan ayrılırken, aynı şekilde birçok Türk de Anadolu'ya geçmişti. Kıbrıs Türk basını da Kurtuluş Savaşı'na destek vermiş olup; bu gazetelerden ikisi Doğru Yol ve Söz gazeteleridir. Her iki gazete, Türk Kurtuluş Savaşı'na verdikleri destek sebebiyle zaman zaman İngiliz Hükümetince sansüre maruz kalmışlardır. Birinci Dünya Savaşı sona erince Rumlar, adanın Yunanistan'a bağlanması için çalışma başlatmış; İngiltere ve Fransa'ya müracaat etmiştir. Rumların bu faaliyetlerine karşın Türkler boş durmamış, Mehmet Remzi Okan ve Müftü Ziyai Efendinin çabalarıyla 10 Aralık 1918 yılında Lefkoşa'da Meclis-i Milli adlı bir kongre toplamışlardır (Koç, 2006, s. 11-12).⁴

İstiklal Savaşı'ndan sonra toplanan Lozan Konferansı'nda Kıbrıs gündeme alınır ve ertesinde de Lozan Antlaşması imzalanır. Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarını belirleyen Lozan da İngiltere Kıbrıs'ın 1914 yılında İngiltere'ye katıldığını Ankara'ya onaylatacaktır. Lozan da, Ege de ki on iki adayı da İtalya'ya bırakan

---

⁴ Birinci Dünya Savaşının ardından Yunanistan adanın kendine verilmesini istiyordu. Durumun farkında olan ve tehlikeyi sezen Türk halkı "1. Ulusal Lefkoşa Kongresi" olarak adlandırılabilir bir kongreyi 10 Aralık 1918 tarihinde topladılar. Kongre bütün ada Türklerini temsil eden ve köyler ile kasabalardan seçilen 200'e yakın delegenin katılımı ile üç gün devam etti. Kongrede Türklerin içinde buldukları durum ve Rumların enosis çabalarına karşı alınacak tedbirler görüşüldü. (İsmail, S., 150 soruda Kıbrıs Sorunu).

Türkiye'nin, Kıbrıs ve on iki ada konusunda elde ettiği tek güvence, bu adalarla ilgili olarak ileride ortaya çıkabilecek ilhak, bağımsızlık ya da başka yönetim biçimleri üzerinde söz sahibi olma hakkını saklı tutabilmesidir. Türkiye'yi yıllar sonra yeniden Kıbrıs ile yüz yüze getirecek Lozan Antlaşması'nın 16. ve 20 maddeleri şöyledir: 20 madde: "*Kıbrıs Britanya Hükümeti tarafından 5 Kasım 1914'te ilan olunan ilhakını Türkiye tanıdığına beyan eder.*" şeklindedir. Yine 16. madde ise, "*Türkiye'nin antlaşmada açıklanan sınırlar dışında kalan bütün topraklardan feragat ettiği*" şeklindedir (Mütercimler, 2003, s. 69–70).

Kıbrıs'ın hukuken İngilizlerin eline geçmesi 1923 Lozan Antlaşmasıyla mümkün olmuş, aynı antlaşmayla adanın kesin statüsü belirlenmiş ve Kıbrıs artık hukuken İngilizlerin toprağı haline gelmiştir (Yıldırım, 2008, s. 80).

1929 yılına gelindiğinde Rumların Yunanistan ile birleşme hayali kendilerince an meselesidir. Başta kilise olmak üzere, her fırsatta İngiliz yönetimine başvurarak bu taleplerini yenilerler. İngilizlerden her seferinde hayır cevabını alırlar. Kıbrıs Türkleri de bu yıllarda boş durmamış, Rumlara karşı tedbir amaçlı olarak "Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi" adlı örgütü kumuşlardır (Koç, 2006, s. 13).

Bundan sonraki süreçte İngiliz yönetiminin Türk aleyhtarlığı, Rum taraftarlığı yapması sonucu ada da Türk nüfusu azalmış, Rum nüfusu artmıştır. Türklerin Anadolu'ya göçü başlamıştır. Kıbrıslı Müslüman Türk'lerin bir kısmı, gerek yirmili yılların kuraklık, fakirlik ve ekonomik buhranından bunalarak, gerekse yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yeniliklere açık cazibesine kapılarak, gerekse yapılan teşviklerden dolayı, Türkiye'ye göç ettiler. 1914 ilhak kararı sonrasında da İngiliz vatandaşlığına geçmek mecburiyeti dolayısıyla vuku bulan göçler sebebiyle Türk nüfusu zayıflamıştı. Araştırmacılar Lozan Antlaşmasınının 21.maddesine istinaden, kesin olmayan farklı rakamlar vermekle beraber, ilhak kararından sonra Türkiye'ye göç eden 8000 kişiden sonra 20000 kadar Türkün daha Türkiye'ye göç ettiğini yazar. Kıbrıs'tan geleceklerin nerede iskân edileceğı ile ilgili Türk hükümetince 1925'te bir kararname çıkartılır. Buna göre; Kozan, Muğla, Osmaniye, Adana, Silifke, Antalya şehirlerinin her birine 3000'er kişi, Mersine de 2000 kişi yerleştirilecektir (Ateşin, 1996, s. 166).

2.3. Kıbrıs Meselesinin Çözümüne Yönelik Girişimler

2.3.1. Tarafların Görüşleri

Kıbrıs meselesinde İngiltere her zaman hamî rolünde olmuştur. İngiltere 1947'de Hindistan ve Filistin'i bırakmak zorunda kalmıştı. 1952 ertesinde Mısır'da da zor durumda kalan İngiltere için Kıbrıs adasının önemi öncesine nazaran bir hayli artmıştı. Çünkü İngiltere, "Batının genel çıkarları" ekseninde ABD'ye uymayı kabul etse bile, Orta doğudaki "özgün çıkarlarından" vazgeçmek niyetinde değildi (Gürel, 1993, s. 55). Bununla birlikte Kıbrıs'ta 1945 sonrası başlayan kendi kaderini kendi belirleme hakkına dayalı anti-kolonyalist mücadele, 1954'te Yunanistan tarafından BM'ye getirilince mesele uluslar arası bir nitelik kazandı. Aslında İngiltere, kurulu düzenin daha fazla devam etmeyeceğini biliyordu. Geriye İngiltere için tek çözüm yolu kalıyordu: Kıbrıs halkının tarihten gelen tabii farklı etnik kimliklerini öne çıkararak bu yolla Türkiye'yi de soruna taraf ederek Yunanistan ile karşı karşıya getirip; adadaki kendi varlığını mantıksal gerekçelere oturtmaktı. Ancak bu politika İngiltere'nin beklediği neticeyi vermedi. Kıbrıs'ta 1955'ten itibaren başlayan silahlı mücadele şiddetlendi. Taksim tezini savunan Türkiye ile enosisi savunan Yunanistan ortak bir nokta da buluşup; sorunları çözmek bir yana, 1950'li yıllarda zirve yapmış olan ikilli dostluk Kıbrıs meselesi sebebiyle bozulmaya başlamıştı. Bu iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulması NATO'nun güney kanadında yaratacağı güven bunalımı yüzünden başta ABD olmak üzere Batılı müttefikleri rahatsız etti. ABD kimi kez doğrudan, kimi kez NATO aracılığıyla ekonomik siyasi ve askeri açıdan kendisine bağımlı iki müttefikine gerekli uyarıyı yaptı: Kıbrıs meselesi barışçıl yollardan çözülecek ve ada da Batının stratejik çıkarları zarar görmeyecekti (Firat, 1997, s. 56-57). Kıbrıs meselesinin İngiltere'nin Süveyş'i tahliye etmek zorunda kalmasıyla birlikte çıkması, adada Rum ve Türk cemaatlerinin yüzyıllarca barış içinde yaşamış olmalarına rağmen birbirlerine saldırmaları ve jenosite varan kanlı olayların başlaması adada üs edinme gayretiyle başlaması manidardır (Ataöv, 1969).

Yunanistan'ın politikasını doğru okuyabilmek için ise, öncelikle Yunanistan'ın ideolojisini ve çabalarını iyi değerlendirmek gerekir. Osmanlı döneminin sona ermesiyle Kıbrıs'ta Yunanistan'ın siyasi ve kültürel etkisi iyice artmıştı. Kıbrıs'ta uygulanan eğitim sistemi, Helen milli bilincinin güçlenmesine yardımcı olurken; bunun bir sonucu olarak okul sayısında büyük artışlar yaşanıyordu.

Köy yollarının yapımı sonucunda kırsal kesimle şehirler arasında bağ güçleniyor, bunun paralelinde hem iç piyasa gelişiyor; hem de okur yazar oranında büyük bir artış oluyordu. Dini kimlik ile milli bilinç iç içe geçiyor birbirine eklemleniyordu. Enosis yanlısı basın güçleniyor, gazetelerin sayısında artış oluyordu. İçi piyasa büyüyor ve bütünleşiyordu. Giderek “modern agora” yani kamusal alan ortaya çıkıyordu. Kıbrıs Rum toplumunda, bu dinamik modernleşme süreci içinde yükselen milli bilinç, Yunanistan ile bütünleşme isteği biçiminde kendini ifade ediyor, siyasi irade enosisten yana şekilleniyordu. 20. yüzyıla Kıbrıs Rum toplumu giderek daha büyüyen ve kitlesellenen enosis talebiyle girmişti. Kıbrıs Rum toplumunda modernleşme, Yunanistan’da gerçekleşen Helen milli-inşa sürecinden hem etkileniyor hem de ona eklemleniyordu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında da enosis talebi toplumun bütün kesimleri tarafından savunulan ortak milli hedef haline gelmişti. Hem sağ hem de sol kesimler, farklı anlayışlarda olsa da toplumun öntüne tek seçenek olarak enosisi koymuşlardı (Kızılyürek, 2005, s. 35). Yunanistan 1950’li yılların başından itibaren Kıbrıs ile ilgileneceğini belli etmiş ve ABD’de de Yunanistan’a destek olan devletlerden biri olmuştur. ABD’nin Yunanistan’a destek olmasının başlıca nedeni, “Batının genel çıkarları” açısından İngiltere ile uyumlu olmalarına rağmen, Kıbrıs’ı da içine alan Ortadoğu bölgesine ilişkin politikalarında bu iki devletin anlaşma sağlayamamalarıdır. Hindistan ve Filistin’i 1947’de terk etmek zorunda kalan, Mısır’da da 1952 ertesinde zor durumda kalan İngiltere için Kıbrıs adasının önemi, öncesine göre iyice artmıştı. ABD’den aldığı cesaretle ilhak konusunda umutlanan Yunanistan umduğunu elde edemeyecekti. 1956’da Süveyş’te, İngiltere ABD’den onay almadan Orta Doğu da politika belirleyemeyeceğini öğrenmişti. ABD Kıbrıs’ta “enosis”i değil İngiltere’ye (batı) üsler verilmesi karşılığında “bağımsızlığı” destekleyecekti (Gürel, 1993, s. 55).

Türkiye açısından Kıbrıs sorunu, resmi olarak 1954 yılında Türkiye’nin gündeminde yer almaya başlamıştır. Bu tarihe kadar Türkiye, Kıbrıs adasını ele geçirmek isteyen Yunanistan karşısında sessizlik politikası izlemiştir. Bu sessizliğin nedeni; Kıbrıs’ın, İngiltere’ye ait olmasından ileri geliyordu. Yunanistan’ın Kıbrıs konusunu 1954 yılında Birleşmiş Milletler gündemine getirmesi üzerine, Türkiye de, bu soruna taraf olmak zorunda kalmıştır (Albayrak, 2000). Ancak Türkiye adadaki Türkler ile her zaman ilgili olmuş ve Türk hükümeti adanın iç gelişmelerini ve Kıbrıslı Türklerin durumunu yakından takip etmiştir (Gürel, 1993, s. 54).

Türkiye, ikinci safhada, dönemin siyasi, ekonomik koşullarının zorlaması ve İngiltere'nin de baskıları sonucunda, 1957 yılından itibaren, Kıbrıs adasının paylaşılmasına razı olmuş, yani "taksim" tezini benimsemiştir. Ancak bu politikadan, Yunanistan'ın uzlaşmaz tutumu yüzünden bir netice elde edilememiştir (Albayrak, 2000). Türkiye'nin üzerinde ağırlıklı olarak durduğu savı "taksimdir". Kıbrıs Rumlarının enosis mücadelesine karşı Türk tarafının da, hem Kıbrıs Türklerinin menfaatlerine koruyan hem de o günkü koşullara ters düşmeyecek bir hedef belirlemesi gerekiyordu. Belirli bir hedef konmaması halinde, toplumun tamamını bu hedef dâhilinde yönlendirebilmek ve farklı düşünen diğerlerine de ne istediğini anlatması Türkiye için mümkün görünmüyordu. Rumların 1950 gösterilerinden ve EOKA adlı örgütün eylemlere geçmesinden sonra savunulan ve olgunlaşan "taksim" fikri Kıbrıs Türk halkının self-determinasyon hakkına sahip çıkmasından doğmuştur. Kıbrıs Rumlarının enosis isteklerine karşın, Kıbrıs Türkleri de kendilerine ait bölümün Türkiye'ye bağlanmasını istiyordu (İsmail, 1998, s. 46).

Türkiye, üçüncü ve son safhada ise, İngiltere'nin dayattığı ve taraflara baskı yaparak kabul ettirdiği, federal bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması yolundaki çözümü kabul etmiştir. Bu çözümün sonucu olarak, 1959'da Zürih ve Londra Antlaşmaları imzalanmış ve İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın garantörlüğünde Kıbrıs Federal Cumhuriyeti kurulmuştur (Albayrak, 2000).

Türkiye'nin Kıbrıs Politikası genel hatlarıyla şöyle özetlenebilir: Sömürge kalsın; ya taksim ya ölüm; Kıbrıs Türk'ündür Türk kalacaktır; Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulsun ve bağımsız olsun (Hasgüler, 2004, s. 58).

Türk hükümeti kamuoyundan da etkilenmiştir. Türk hükümeti biraz Türk kamuoyunun birazda İngiltere'nin peşine takılarak Kıbrıs meselesine, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk halkının çıkarları açısından bakmaya ve sıkı sıkıya sarılmaya başladığı söylenebilir (Gürel, 1993, s. 55) .

2.3.2. Londra Konferansı ve Sonuçları

Kıbrıs üzerinde İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın farklı hesapları varken, Yunanistan BM'ye başvurmuş bir netice elde edememişti. IX. Genel Kurul'da Yunanistan'ı temsil eden Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Alexi Kyrou, 1931 isyanı sırasında Kıbrıs'ta konsolos sıfatıyla görev yaparken İngiltere tarafından sınır dışı edilmiş bir diplomattır. Uzun süre devam eden görüşmeler neticesinde bir şey elde edemeyince Atina'ya dönmüş ve istifa etmiştir. Böyle durumlarda ortalığın yatışması beklenirken olaylar daha çok alevlenmiş Atina'daki Türkiye, ABD ve İngiliz büyükelçiliklerine saldırılar olmuştur. Yine Kıbrıs'ta tedhişçilik faaliyetleri vuku bulmuştur. Aslında Makarios'u cesaretlendiren, havayı yumuşatmak isteyen İngiliz hükümetinin, Kıbrıs'a giden devlet ricalinin genel validen sonra Başpiskoposu da ziyaret etmeyi adet haline getirmesidir. Nitekim Nisan 1955 de, Makarios Bandung'da toplanan Asya-Afrika konferansına enosis zemin hazırlamak için katılmış ama beklediği neticeyi elde edememiştir. Bunu gelişmeleri izleyen en önemli gelişme 30 Haziran 1955 tarihinde Türk ve Yunan hükümetleri İngiltere hükümeti tarafından "Kıbrıs dâhil, her üç devleti aynı zamanda ilgilendiren stratejik ve sair meseleleri görüşmek üzere Londra'ya yetkili temsilciler göndermeye davet edilmeleridir (Tülümen, 1998, s. 11-12)."

Her şeyden önce İngiltere'nin bu davetinin sebebini irdelemek gerekir. Aslında İngiltere'nin politikası şuydu: Kıbrıs halkının tarihten gelen tabii, farklı etnik kimliklerini öne çıkararak bu yolla Türkiye'yi de soruna taraf ederek Yunanistan ile karşı karşıya getirip adadaki kendi varlığını mantıksal gerekçelere oturtmaktı (Fırat, 1997, s. 56-57).

Aslında Türkiye'nin konferansa davet edilmiş olması, Türkiye'nin görünürde yararına olan tek gelişmeydi. Bu zaman kadar İngiltere ve Yunanistan arasında bir konu olarak kabul edilen Kıbrıs meselesine Türkiye'nin de taraf olduğunun kabul edilmesi ve konferansa davet edilmesi Kıbrıs meselesinde bir dönüm noktası olmuştur (Gürata, 1981, s. 71).

Kıbrıs'taki karışıklılar ve tedhiş hareketleri Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğini tehdit eder boyutlara gelmişti. Bu sebeple, Türkiye, Londra konferansından önce İngiltere'nin dikkatini bu konuya çekmek istemiş; Dış İşleri

Bakanlığı 23 Ağustos 1955 yılında yani konferanstan bir hafta önce, Ankara da İngiltere Büyükelçiliğine bir nota vermiştir. Bu notada İngiltere hükümetinden adadaki tedhişçiliği derhal önlemesi ve Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğinin teminat altına alınması istenmiştir. Notada ayrıca, 28 ağustos da Kıbrıs Türklerine yönelik büyük hareketler olacağı söylentilerinin devam ettiği, Kıbrıslı Türklerin bir çeşit imha ile karşı karşıya olduğu ve Türkiye'nin artık hareketsiz kalmasının imkanı olmadığı kesin bir dille belirtilmiştir. Böyle yapmak suretiyle hem Kıbrıslı Türklerin kuşkuları yatıştırılmış hem de Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde herhangi bir kuşkuya yer bırakmayacak bir şekilde sahneye çıktığı ifade edilmiş oluyordu (Esenbel, 1993, s. 25).

Londra Konferansı İngiltere Dışişleri bakanı Macmillan başkanlığında 29 Ağustos–7 Eylül 1955 tarihleri arasında toplandı ve taraflar görüşlerini etraflıca izah ettiler. Tekrar toplandıığında da Macmillan kendi hükümetinin görüş ve önerilerini ortaya koymuştur. İngiltere'nin bu önerilerinin temelinde Kıbrıs'ta yeni bir anayasanın hazırlanması, oluşturulacak üçlü bir komitenin belli esaslar dâhilinde yazım çalışmalarını yapması ve hazırlanan anayasa taslağını müzakere etmek için Londra da tekrar yeni bir konferans toplanması vardır (Tülümen, 1998, s. 12).

Ancak bu toplantıda beklenenin aksine olumlu sonuç alınamadı. Türkiye'nin görüşlerini Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu açıklamıştır. Zorlu, adanın Türkiye'ye coğrafi yakınlığından, adadaki Türklerin varlığından, adanın Türkiye ile kültürel, tarihi ve ekonomik bağlarına değinip; adanın Türkiye için stratejik önemini açıklamıştır (Güler, 2004). Türkiye adanın Yunanistan'a ilhakına taraftar olmadığını mevcut durumun devamını, aksi halde adanın daha önce sahibi olan ve kendi isteği dışında elinden alınan Türkiye'ye verilmesini istiyordu. Aslında Kıbrıs hiçbir zaman Yunanistan'ın hâkimiyetine girmemiş olup; 343 sene Türk hâkimiyeti altında bulunmuştur (Gürata, 1981, s. 71–72).

Türkiye Londra Konferansında meselenin çözümüne yönelik her iki cemaate aynı hakların tanınmasında ısrar etti; çünkü Rumların Türklere karşı yaptıkları muameleyi ve Kıbrıs Türklerinin endişelerini iyi biliyordu (Serter, 1983, s. 2072).

Yunanistan enosis istemekte olup; Dünya kamuoyunu yanıltmak için self-determinasyon talebinde bulunuyordu. Bunu yapmasının asıl sebebi adadaki Rum çoğunluktu.

Konferansın sonucunda, Türkiye'nin Kıbrıs meselesine birinci derecede dâhil bir devlet olduğu ve onun onayı olmadan adanın statüsünde bir değişiklik yapılamayacağı ortaya çıkmıştır. Kıbrıs'ın geleceğinin belirlenmesinde, Rum-Yunan ikilisinin istediği tek taraflı self-determinasyon uygulamasının ve bu yolla enosisi gerçekleştirmek istemelerinin mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. Kıbrıs'ın geleceğini, gelecekteki statüsünü kimlerin saptayacağı belirlenmiş oldu. Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs meselesinde derin görüş ayrılıkları içinde olduğu ve İngiltere'nin bu meseleyi sadece Yunanistan ile müzakere ederek çözemeyeceği ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili haklı gerekçelerini, endişe ve görüşlerini dünya kamuoyu öğrenmiş oldu (Gazioğlu, 1998, s. 102).

2.3.3. Kıbrıs Meselesinde Yeni Planlar ve Görüşler

9 Mart 1956 tarihinde, Atina'ya gitmek için havaalanına gelen Makarios ve yanındakiler İngilizlerce tutuklanarak Girne'ye nakledilmişlerdir. Oradan İngiliz gemisiyle Mahe'ye sürülmüşler, bunun üzerine Yunanistan buna tepki olarak Londra'daki büyükelçisini geri çağırması, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine protesto çekmesi, Kıbrıs meselesinin tekrar Genel Kurul gündemine gelmesini talep etmiştir (Tülümen, 1998, s. 14).

Makarios'un adadan sürülmesinden sonra, İngiltere Kıbrıs'ta tedhişçiliğe karşı çabalarını arttırmış olmasına rağmen tedhişçilik hareketleri azalacağına arttı. Adadaki İngilizler birlikte Türklere de saldırılar oluyordu (Esenbel, 1993, s. 45).

Makarios'un sürülmesinden sonra İngiltere Dış İşleri Bakanı 11-13 Mart 1956 tarihlerinde Ankara da temaslarda bulundu. Bu görüşmeler Türkiye'nin Kıbrıs meselesine karşı duyduğu ilginin İngiltere tarafından ciddiye alındığının göstergesidir (Esenbel, 1993, s. 45).

İngiltere, Kıbrıs meselesinin çözümü için 1956 yılında adaya gönderdiği anayasa uzmanı Lord Radcliffe'in adının verildiği yeni bir plan hazırladı. Bu planda, Rumların üstünlüğü kabul edilerek, 36 üyeli Temsilciler Meclisi'nde Rumlara 24, Türklere ve valiye de 6 kontenjan bırakılıyordu. Türkleri ilgilendiren meselelerde bir karar alınabilmesi için Türk üyelerinin 2/3 olumlu oyu gerekiyordu. Ada İngiltere'nin hâkimiyetinde kalarak Rum ve Türk toplumuna özerklik tanınıyordu. Altı bakanlıktan birisi Türk toplumuna ilgilendiren meselelere bakacaktı. Planda self determinasyon ilkesi de yer alıyordu. Buna göre bu ilke şartlar elverdiği takdir de o da ancak on yıl sonra Rum ve Türk toplumlarının onayına ayrı ayrı sunulacaktı. Türkiye'nin bu plana sıcak bakmasına rağmen Yunanistan ve Kıbrıs Rumları, self determinasyon tarihi belirlenmediği için planı reddetti (Önalp, 2002, s. 56–57).

Anayasa taslağı hakkındaki Türk görüşleri Prof. Nihat Erim tarafından Lord Radcliffe'e açıklanmıştır. Prof. Nihat Erim'in, muhafazakâr ve İşçi Partisi ileri gelenlerini de içine alan temaslarında edindiği izlenim, İngilizlerin taksim tezine sıcak bakmamakla birlikte; başka bir çözüm yolu kalmadığı takdir de başvurulacak bir çözüm yolu olarak gördükleri şeklindedir. Aslında İngiltere'nin tercihi, iki cemaatin birlikte yaşamalarıdır. İngiltere Avam kamarasında konuşan Eden, Lord Radcliffe'in hazırlayacağı anayasanın uygulamaya konmasının, adadaki tedhişçiliğin son bulmasına bağlı olduğunu söylemişti. Bu arada EOKA lideri Grivas ilginç bir söylemde bulunarak, Makarios'un serbest bırakılmasını ve tespit ettiği amaçlarının gerçekleşmesinin ardından, tedhişçiliğin durdurulacağını açıklar. Böylesi karışık bir ortamda Yunan Dışişleri Bakanı Averoff, Atina Büyükelçimiz Settar İksel ile 1956 Ekim ayında görüşerek, adanın taksiminden söz edecektir. Soruna bir yerde çözüm getiren öneriye, adadan tamamen kopmak istemeyen İngiltere karşı çıktı. Ne var ki onların arzu ettiği taksim şeklide gerçeklerden uzaktı. Böyle yapmakla belki de bu fikri çürütmek istiyorlardı. Karşı görüşlerini büyükelçimize yansıtırken, Dışişleri Bakan Yardımcısı Sir Ivon, Limasol'un batısından geçen akarsu hudut alınarak kuzeyden güneye çizilecek bir sınırdan bahsetmişti. Böylesi bir taksim çok masraflı olacağını söyleyerek, uygulanmasının da çok zaman alacağını ileri sürüyordu. Belçika Dışişleri Bakanı Speak'ın taksim konusunda arabuluculuk önerisi de sonuç vermemişti. Nihayetinde taksim fikrini ortaya atan Averoff, Karamanlis'in de taksimi istemediğini, Kasım ayında Paris de görüştüğü Dışişleri Bakan vekilimize söylemek zorunda kalmıştı. Türk hükümeti taksim konusunda ısrarlıydı. Radcliffe Anayasası'nı

görüşmek üzere İstanbul'a gelen İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd ile yapılan görüşmede kendisine, "*Amaç Kıbrıs'ın 'kendi mukadderatını tayin hakkı'nın verilmesi ise, o halde iki cemaate de bu hakkı tanımak gerekir*" denmiştir. Lennox Boyd taksimnin güç bir çözüm şekli olacağını belirtmiş; fakat parlamento da vereceği izahta Türk tezini savunan birkaç cümle edebileceğini söylemiştir. Bu vaat gereği 19 ağustos da yaptığı konuşmada şu ifadelere yer vermiştir: "*Şartlar tahakkuk ettiğinde, Kıbrıs'ın özel statüsü içinde, Türk cemaatine, Kıbrıs Rum cemaatinden daha az olmamak şekilde, kendi müstakil statüsünü tayin hakkının verilmesi gaye edinilecektir. Başka bir deyişle, Majesteleri hükümeti 'Kendi mukadderatını tayin hakkı'nın Kıbrıs'taki gibi karma bir halka uygulanmasının, muhtemel tercihlere göre, bir taksime yol açabileceğini kabul etmektedir* (Tülümen, 1998, s. 15–16)."

Bunlarla birlikte Yunanistan, Kıbrıs meselesine uluslar arası bir nitelik kazandırmak politikasını devam ettiriyordu. Bu sebeple 1956 yılında tekrar BM'ye başvurarak Kıbrıs halkına self determinasyon hakkı tanınması konusunun bu kez Genel Kurul da görüşülmesini istedi. Genel Kurul 18 Şubat 1957 tarihli karar tasarısında, BM'nin ilke ve amaçlarına uygun olarak Kıbrıs'ta barışçı, demokratik ve hakça bir çözümün bulunmasının gerekli olduğu vurgulanarak bu amacı gerçekleştirmek için görüşmelerin başlatılması ve devam ettirilmesi temenni ediliyordu. 28 Mart 1957 tarihinde Makarios'un sürgünü İngiltere tarafından kaldırıldı. Makarios'un adaya dönmesine izin verilmediğinden Makarios Atina'ya gitti. Rumların Radcliffe planını kabul etmemesi üzerine İngiltere 19 Haziran 1958'de 2. Mac Millan adı verilen bir plan daha hazırladı. İngiltere, Yunanistan ve Türkiye eşit şartlarda işbirliği yapacaktı. Bu planda, İngiltere mutlak hâkimiyetinden vazgeçerek; ada yönetiminde egemenliği Yunanistan ve Türkiye ile paylaşıyordu. Bununla birlikte Türkiye ve Yunanistan valiye yardımcı olması için adada birer temsilci bulunduracak ve her iki toplum içişlerinde tam manasıyla özerk olacaktı. Yedi yıl sonra özerklik meselesi tekrar gözden geçirilecekti. Bu ikinci planda Kıbrıs Rumları ve Yunanistan tarafından kabul edilmedi. Buna rağmen Türkiye 1 Ekim 1958'de adaya temsilci olarak konsolos Burhan Işıl'ı atadı (Önalp, 2002, s. 57). Adanın Rum nüfusunun üçte birini oluşturan solcu Rumlar, bu mücadele esnasında çoğunluk idaresine dayanan bağımsız devlet fikrinden yanaydılar. Buna mukabil Türklerin görüşü ise, çoğunluk idaresi esasına dayanan ve adadaki iki milletin

varlığını inkâr eden bu idare şeklinin Enosisten daha kötü olacağı şeklindeydi (Serter, 1983, s. 2071).

Burada İngiltere'nin tavrı dikkat çekicidir. Son ana kadar meselenin çözümünde kendi hakları açısından taviz vermeyen İngiltere niye birden tavrı değiştirmişti. Bunun sebeplerinden biri İngiltere meselenin çözümsüzlüğe doğru gittiğinin farkındaydı. Ne Yunanistan enosis den vazgeçecekti ne de Türkiye Yunanistan'ın bir adım öne geçmesini kabul edecekti. Bu durumda İngiltere için en akıllı hamle meseleyi Yunanistan ve Türkiye'nin ortasına bırakmak ve onların hamlelerine karşılık hamle geliştirmektir.

Başbakan Adnan Menderes ve hükümet kanadı sorunun çözümünün "taksim", -adanın iki toplum tarafından paylaşılması- fikrine olan inançları iyiden iyiye artmıştı. Bu görüş Türk siyasileri tarafından Enosise karşı bir anti tez olarak bir süredir zaten benimseniyordu. 2. Mac Millan planına dönersek, planda adanın yönetiminde taraflara eşit sorumluluklar verilmesi Yunanistan hükümetini ve Kıbrıs Rum liderlerini telaşlandırmıştı. Yunanistan bu planın uygulanmasını önlemek maksadı ile 15 Eylül 1958'de tekrar Birleşmiş Milletler'e başvurdu. Bu başvuru Genel Kurul da görüşüldü ve 25 kasımda başlayan oturum 4 aralık'ta sona erdi. Alınan kararda Kıbrıs meselesindeki ihtilafın İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında yapılacak müzakerelerle çözüleceği belirtiliyordu. Bu kararda iki husus önemli ve dikkat çekicidir. İlki, Türkiye Kıbrıs meselesinde mutlak taraftı ve meselenin çözümünde Türkiye'nin görüşünün alınması gerekiyordu. İkinci önemli husus ise, adada iki toplumun varlığından bahisle, kalıcı bir çözüme ulaşabilmek için iki toplumunda görüşünün alınması elzemdi. Yunanistan'ın BM'ye başvurusunda bir şey elde edememesi, "taksim" fikrine kamuoyunda desteğin artması, taksim fikrini İngiltere'nin meselenin çözümü için alternatif bir tez olarak düşünmesi Yunanistan'ı Türkiye ile müzakerelerde bulunmaya itmiştir. Ayrıca bu gelişmeler, daha sonra Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu hazırlayan antlaşmaları imzalamasına sebep olan önemli bir etkidir. Netice taksim ve enosis tezinin sentezinden bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti doğmuştur (Önalp, 2002, s. 57-58).

Sonuç olarak; İngiltere Kıbrıs' elinde tutamamış, Yunanistan topraklarına katamamış, Türkiye ise geri alamamıştır. Kimse amacına ulaşacak yeterli güce sahip

olmadığı için sonunda taraflar adaya bağımsızlık vermeye razı olmuşlardır (Tülümen, 1998, s. 17–18).

Plan başarılı olmaması Amerika Birleşik Devletleri'ni rahatsız etmiştir. İki Kuzey Atlantik Paktı üyesi ülke arasındaki gerginlik Amerika Birleşik Devletleri'ni harekete geçirmiştir. Bunun ilk sonucu olarak, 1958'de yapılan Kuzey Atlantik Paktı toplantısında Yunanistan enosis'ten Türkiye de taksimden vazgeçtiklerini açıklamışlardır (Güler, 2004).

3. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU

3.1. Zürih ve Londra Antlaşmaları

Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları Zorlu ve Averof, Kıbrıs meselesine bir çözüm bulmak için önce 1958 senesinin aralık ayında New York'ta, daha sonra da 1959 senesinin ocak ayında Paris'te görüştüler. Türkiye ve Yunanistan dışişleri bakanları, Ankara ve Atina Büyükelçilerinin de gayretiyle, Kıbrıs'ta bağımsız bir cumhuriyet kurulması için ön çalışmalara başlamıştı (Önalp, 2002, s. 58). Bununla birlikte bazı anlaşmazlıklarında çıkması kaçınılmazdı. Bu süreçte meseleyi yakından takip eden ABD devreye girdi. NATO'nun da ısrarı ile Kıbrıs'ta kurulacak yeni bir devletin ana çerçevesini tespit edecek Türk-Yunan Başbakanlarının bir araya gelmeleri kararlaştırıldı. Neticesinde Başbakan Adnan Menderes, Başbakan Karamanlis ve her iki ülkenin dışişleri bakanları Zorlu ile Averof Zürih'te bir araya geldiler (Agun, 1997, s. 67).

Zürih'deki görüşmelerin başında Rum ve Yunan tarafı Türk tarafının iki kesimli federasyon önerisini kabul etmedi. Ama daha sonra zaman geçtikçe iki toplumun devlet organlarına katılımının nüfus oranına göre değil de, katılımın bir tarafın diğeri üzerinde üstünlük kurmasına engel olacak dengeli bir temsil oranıyla sağlanmasını kabul etmek zorunda kaldılar. Aslında bu kabulün altında yatan gerçek hem Rum liderleri hem de Yunan hükümeti, Türk önerilerini kabul etmedikleri taktir de adanın iki toplum arasında bölünmesinin kaçınılmaz olduğunu anlamışlardı. Bu sebeple aslında Rum tarafına daha fazla yetkiler veren bağımsız bir devlet fikrini kabul ettiler. İleri de anayasa da Türk toplumu aleyhine değişiklikler yaparak enosis'e ulaşmak emelindeydiler. Antlaşmaları bu gibi düşünceler altında imzaladılar. İngiltere de zaten daha önce, adadaki askeri üstlerine dokunulmaması şartıyla antlaşmaları kabul etmeye hazır olduğunu bildirmişti. Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları Zorlu ve Averof'un 5-11 Şubat 1959 tarihleri arasında Zürih'te hazırladıkları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ve devlet yapısına ilişkin belgeler, Londra Zirvesi'nin bitiminde, 19 Şubat'ta imzalanmıştı. Antlaşmayı imzalamak için uçakla Londra'ya giden Adnan Menderes'in uçağı Londra yakınlarında düştü. Başbakan Adnan Menderes kazadan sağ kurtuldu. Kazada birçok Türk diplomat yaşamını yitirdi. Başbakan Adnan Menderes antlaşmayı hastanede imzalamıştı. Zürih Antlaşması'nın geçerlilik kazanması için bütün taraflarca imzalanması gerekiyordu.

Bu amaçla Londra'ya gelen Dr. Fazıl Küçük başkanlığındaki Kıbrıs Türk heyetinde Rauf Denktaş ve sonradan kurulacak kabine de savunma bakanı olarak görev yapacak Osman Örek'te vardı (Önalp, 2002, s. 58-59). Antlaşma İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Başbakanları, Kıbrıs Rum halkı adına Başpiskopos Makarios ve Kıbrıs Türk halkı adına Dr. Fazıl Küçük tarafından imzalanmıştı. Bir memorandum ve dokuz ek belgeden oluşan Londra Antlaşmaları aslında oldukça karmaşıktır. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Başbakanları imzaladıkları memorandumda, Makarios ve Küçük'ün söz konusu ek belgeleri inceledikten sonra, bu belgeleri "Kıbrıs sorununun anlaşmaya varılmış nihai çözümü olarak" kabul ettiklerini belirttiler. Ek belgeler ise şunlardır: Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna İlişkin Temel Antlaşma, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere ile Kıbrıs Cumhuriyeti Arasında Garanti Antlaşması, Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında İttifak Antlaşması, İngiltere Hükümetinin bu belgeleri üslere ilişkin bazı esaslar eklenmesi koşuluyla kabul ettiğine dair 17 Şubat tarihli bildirisi, Averof ve Zorlu'nun İngiliz bildirisini kabul ettiklerini gösteren bildirileri, Makarios'un bu belgeleri kabul ettiğine dair bildirisi, Küçük'ün bu belgeleri kabul ettiğine dair bildirisi, Kıbrıs Anayasası ve ilgili belgelerin yürürlüğe konması için alınacak geçici önlemlerle ilgili sözleşme (Fırat, 1997, s. 58-59).

Londra Antlaşmasında, İngiltere hükümetinin 17 Şubat 1959 tarihli bildirisi dikkat çeker. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında İngiltere bazı imtiyazlar elde etmiştir. Buna göre Ağrotur, Piskobu, Paramal, Dikelya, Pergama, Ay Nikola ve Ksilofagu bölgelerinde İngiltere tam olarak egemen olmanın yanında; bu bölgeler arasında personel ve her türlü malzemenin nakli için yol, liman ve diğer kolaylıklardan serbestçe faydalanabilecekti. Bu arada Mogosa'daki limandan, her türlü su, telefon, telgraf, elektrik, vb. hizmetlerden yararlanabilecek, askerlerin eğitimi için tespit edilen bazı yerleri kullanabilecek, Lefkoşe havaalanını, meydanı ve meydana bağlı gerekli bütün bina ve kolaylıkları İngiliz askeri uçaklarının barış ve savaşta hareketi için hava trafiği üzerinde gerekli hareket kontrol de dâhil olmak üzere kullanabilecek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde serbestçe uçabilecek, Kıbrıs Cumhuriyeti ile görüştüğten sonra, üslerini teknik açıdan güçlendirmek için yeni bölgeler ve haklar elde edebilecekti. Böylelikle İngiltere 31 yerde birçok bölge ve tesise sahip olurken, 11 yerde de eğitim ve atış sahalarına sahip oluyordu. İngiltere üslerinin büyüklüğü taraflar arasında uzun tartışmalara neden olmakla beraber,

adanın 99 mil karesinde tam egemen olması kararlaştırılmıştır. Bugün adadaki İngiliz askeri üsleri olan Dikelya ve Ağrotur askeri üsleri bu antlaşma çerçevesinde faaliyet göstermektedir (Üzer ve Cengiz, 2001).

Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Türkiye'nin adadaki menfaatleri korunmakla birlikte, Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin de hakları güvence altına alınmıştır. Yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, başka hiçbir devletle birleşmeyecekti. Bu husus sadece antlaşmalarda değil, Kıbrıs Devleti'nin anayasasında da belirtilmiştir. Kıbrıs Devleti ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanan ve anayasanın ihlali halinde bu üç devlete birlikte ve tek başına müdahale hakkı tanıyan hükümde, Kıbrıs'ın geleceğinin güvence altına alınması bakımından önem arz etmektedir. Bir diğer önemli husus Kıbrıs Cumhuriyeti'nin memleketimiz aleyhinde olabilecek siyasi faaliyetlerde bulunamayacağıdır. Mesela, Kıbrıs Yasama Meclisi veya Hükümeti, Türkiye'nin menfaatleri aleyhinde bir karar aldığı takdirde Türk olan Cumhurbaşkanı yardımcısı böyle bir kararı her zaman veto edebilecek ve böylelikle karar hükümsüz olacaktı. Yine Kıbrıs Devleti'nin Türkiye ve Yunanistan'ın dâhil olmadıkları örgütlenmelere giremeyeceği de antlaşmalarda yer almaktaydı. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Türkler bir azınlık değildi. Türkler adanın idaresinde Rumlar ile eşit şartlarda olan ve idareye aynı haklarla katılan bir cemaat niteliğindedir. Antlaşmalarda Kıbrıs'ta bulunan Türkler için azınlık deyimi kullanılmamıştır. Rumlar ile birlikte Türkler de bağımsızdır. Kıbrıs'ta Kıbrıs Türk'ü farklı bir milli varlıktır (Eroğlu, 2003, s. 14).

3.2. Kurucu, Garanti ve İttifak Antlaşmaları

Londra Antlaşmasıyla sadece devletin yapısı belirlenmiyordu. Dış politikada da uyulması gereken kurallar açıklanıyordu. Buna göre; İngiltere, Türkiye ve Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında Garanti Antlaşması imzalanmış; böylelikle Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsızlığını, güvenliğini, ülke bütünlüğünü devam ettirmeyi, anayasaya bağlı kalacağını, başka bir devletle kısmen ya da tamamen birleşmeyeceğini taahhüt ediyordu. Garantör devletler antlaşmanın ihlali halinde tek başına ya da birlikte hareket ederek bozulan düzeni yeniden kurma hakkına sahipti.

İttifak antlaşması çerçevesince de Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında ortak savunma konusunda işbirliği yapılarak; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ya da toprak bütünlüğüne karşı herhangi bir saldırıda ortak hareket etmeyi bu devletler kabul ediyorlardı. Bunun içinde Kıbrıs da üçlü bir karargâh kurulacaktı. Karargâhta bulunacak 950 Yunan, 650 Türk subay, astsubay ve er Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun eğitimini sağlayacaktı (Fırat, 1997, s. 62-63).

İttifak Antlaşması Garanti Antlaşmasını tamamlar bir niteliktedir. Kıbrıs'ın bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunmasında kolektif bir işbirliğini öngörmektedir. Garanti Antlaşmasında garanti unsurları olarak karşımıza çıkan hususlar İttifak Antlaşmasında da karşımıza çıkmaktadır. İttifak Antlaşması sadece Kıbrıs'ın lehine olarak, onun bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün doğrudan ve dolaylı olarak saldırıya uğramasına karşı, taraflara birbirinden bağımsız yükümlülükler getirmektedir. İngiltere İttifak Antlaşması'nda taraf değildir. (Arsava, 1996).

Kurucu antlaşma da İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanarak; Kıbrıs cumhuriyetinin, İngiliz askeri üsleri dışında eski koloni toprağı üzerinde egemen olması kabul ediliyordu (Gürel 1993, s. 56).

Kıbrıs'ta büyükelçi olarak görev yapan Ertuğrul Kumcuoğlu, "*Genelde, Kıbrıs konusundaki özel çıkarlarına rağmen, kendisini bir arabulucu konumuna getirebilmiş İngiltere'nin yetenekli diplomatlarının kaleminden çıkmıştır bu antlaşmalar*" der. Yine ona göre bu antlaşmalar tam bir diplomasi harikasıdır. Bu antlaşmalar Kıbrıs'ta Türkiye ve Yunanistan arasında bir denge kurar; ama Kıbrıs Türk'ü ve Kıbrıs Rum'u arasında değil. Peki, o denge niçin kurulamaz. Çünkü biri yüzde seksenken biri yüzde yirmidir. İngiltere 1960'ta Türkiye ve Yunanistan arasında çok ince bir denge kurmuştur. 1960 antlaşmaları geçersiz sayılırsa İngiltere'nin adadaki varlığı ve askeri konumu tehlikeye girecekti (İnanç, G., 2007).

1960 Kıbrıs Anayasası, yukarıda anlatılan üç antlaşma ile aynı gün yürürlüğe girdi. Bu üç antlaşma anayasanın içinde yer aldı. Adadaki İngiliz üslerinin devamlı olabilmesi için Türkiye'ye ve Yunanistan'a garantörlük statüsü verilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960 anayasasında, Kıbrıs Türklerine ve Kıbrıs Rumlarına yönelik ırkçı maddeler vardır (Hasgüler 2004, s. 193). Kıbrıs Anayasası çok ırkçı bir

anayasadır. 1960 anayasasına göre Türkler Rumlarla evlenemiyordu. Çatışmayı anayasal hale getiren bir yapıya sahipti bu anayasa (Hasgüler, 2004, s. 151).

3.3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı

Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960 yılında resmen kuruldu. 21 Eylül 1960'ta da BM'ye, 24 Mayıs 1961'de de Avrupa Konseyi'ne üye oldu. Londra Antlaşmasına göre Kıbrıs başkanlık rejimi ile yönetilen bağımsız bir cumhuriyettir. Cumhurbaşkanı Rum ve yardımcısı Türk olup; Rum ve Türk toplumları tarafından ayrı ayrı, genel oy ile beş yıllığına seçilirler. Cumhurbaşkanı ve yardımcısı görevlerini yapamaz durumdadır ise yerlerine Temsilciler Meclisi'nin Rum başkanı ve Türk başkan yardımcısı vekâlet eder. Cumhuriyetin resmi dili Rumca ve Türkçe olup, yasama ve yürütmeye ilişkin resmi belgeler iki dilde de yayımlanmak zorundaydı. Cumhuriyetin bayrağı cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından birlikte seçilecek tarafsız renk ve şekilde olacaktır. Türkiye ve Yunanistan'ın milli bayramlarında bu iki devletin bayrakları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bayrağıyla birlikte asılabilecek ve bu bayramlar Kıbrıs'ta da kutlanabilecekti. Yürütme yetkisi cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından bakanlar kurulu ile birlikte kullanılacaktı. Kararların mutlak çoğunlukla alınacağı bakanlar kurulu, cumhurbaşkanı tarafından seçilecek 7 Rum ve yardımcısı tarafından seçilecek 3 Türk'ten oluşacaktı. Yasama yetkisini Temsilciler Meclisi kullanacak ve bu meclisin % 70'i Rum % 30'u Türk olacak, her iki cemaat tarafından ayrı ayrı beş yıllığına seçilecekti. Cemaatlerinin kendi yetkileri dışında kalan bütün konular bu mecliste karara bağlanacaktı. Yetki konusundaki anlaşmazlıklar cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından birlikte belirlenecek bir Rum, bir Türk ve bir bağımsız hâkimden oluşacak Yüksek Anayasa Mahkemesi tarafından çözümlenecekti. Temsilciler Meclisin de basit çoğunluk ile karar alınacak; ancak anayasa değişikliklerinde Rum ve Türk üyelerin üçte iki çoğunlukla karar almaları gerekecekti. Her toplumun cemaat meclisi olacak ve üyelerini kendileri belirleyecekti. Cemaat meclisi din, eğitim, kültür konularında kendi topluluklarını vergilendirebilecekti. İdare % 70 Rum % 30 Türklerden oluşacaktı. Bu orana her kademedeki dikkat edilecekti. Cumhuriyet Başsavcısı, Genel Müfettiş gibi bazı önemli görevlerde yardımcılarının ayrı toplumlardan olmasına

özen gösterilecekti. Önemli memurluklara atamalar cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından ortaklaşa yapılacaktı. Yeni Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ordusu da 2000 kişilik olup; % 60'ı Rum % 40'ı Türklerden oluşacaktı. Emniyet kuvvetlerinde ise bu oran 70-30 şeklinde olacaktı. Hâlihazırda görev yapan Türklerin mağdur olmaması için bu oran başlangıçta 60-40 oranında olacaktı. Silahlı kuvvetler, jandarma ve polis güçlerinin komutan ve yardımcılarını ayrı topluluklardan olacak; cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından ortaklaşa tayin edilecekti. Komutanlardan en az birinin Türk olması zorunluydu. Yargı erkinin yapısında ise davacı veya davalı aynı toplumdan olursa, aynı topluluğa mensup hâkimlerden oluşan mahkeme bakacaktı davaya. Şayet davacı veya davalı ayrı toplumlardan olursa, Yüksek Mahkemenin belirleyeceği hâkimlerden oluşan karma bir mahkeme davaya bakmaya yetkili olacaktı. Yüksek Mahkeme iki Rum, bir Türk ve bir bağımsız hâkimden oluşacak; cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından birlikte belirlenecekti. Ayrıca tarafsız hâkimin iki oy hakkı bulunacaktı. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yapısını en ince ayrıntısına kadar belirleyen Temel Antlaşma, yeni devletin anayasasında Garanti ve İttifak Antlaşmalarının da olacağını belirtiyordu. Ayrıca taksim ve enosis de kesin olarak yasaklanıyordu. Türkiye ve Yunanistan kendi toplumlarına eğitim, kültür, spor vs. konularda mali yardımda bulunabilecekti (Fırat, 1997, s. 59-62).

1959 Zürih ve Londra Antlaşmaları ve bu antlaşmaların taraflar için getirdiği denge önemlidir. Bu dengeyi açıklamak gerekirse, hem Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumları arasında hem de bunların uzantısı olan anavatanları Türkiye ve Yunanistan arasında coğrafi, siyasi ve tarihi bir denge ortaya çıkarılmıştır. İngiltere'nin adanın bir parçasında egemen stratejik hak sahibi olması da bu dengeyi özel kılar. Zürih ve Londra Antlaşmaları, Kıbrıs'ta coğrafi bir temele dayanmayan; fakat devlet yapısında Türkler ve Rumlara ortaklık veren fonksiyonel federasyon çatısı görüntüsünde anayasal bir devlet kuruluşuna şekil vermiştir (İnanç, G., 2007).

3.4. Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme

Genel olarak "devlet"i medyana getiren unsurlar, ülke, halk, hükümet olarak kabul edilir. Fakat bu unsurların niteliği hakkında hiçbir genel kabul yoktur. Devleti, devlete benzer topluluklardan ayıran iki önemli özellik vardır. Bunlar, egemenlik ve

bağımsızlık ile uluslar arası ilişkileri yürütebilmektir. Bunlar üzerinde de bir ittifak yoktur (Tamkoç, 1985).

Gerek Rumların, gerekse Türklerin idaresinde tek bir millete dayanan devlet fikri her iki toplum içinde kabul edilir olmadığından, kurulacak bu siyasi rejime her iki toplum eşit şart ve haklarla iştirak etmiştir. Kıbrıs'ın geleceği ile doğrudan doğruya İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın himaye ve garantisini öngören bir devlet kurulmuştur. Kıbrıs modern çağın şartlarına ve tarafların menfaatlerine en uygun bir "uluslar arası devlet" modelidir. Tamkoç, oluşturulan bu siyasi rejime "Kıbrıs devlet gemisi" der. Bu Kıbrıs devlet gemisi Ankara ve Atina da düşünülmüş, Zürih de planlanmış ve Londra da, üstün diplomasi becerikliliği gösteren Türk, Rum, İngiliz siyasi mühendisleri tarafından yapılmıştır. Kıbrıslıların refah ve menfaatleri ile ilgili üç devlet tarafından uluslar arası antlaşmalarla amaçları kararlaştırılan Kıbrıs Cumhuriyeti "yetkileri sınırlandırılmış uluslar arası bir devlet" olarak kurulmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti kendine has özellikleri olan bir siyasi araç olarak hizmete konmuştur (Tamkoç, 1985).

Eroğlu, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devlet sıfatını layık görmez. Ona göre, Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin ortak iradeleri ile kurulmuş tam bir devlet değildir. Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumlarının liderleri antlaşmayı imza etmeye yetkili temsilcilerdir aslında. Kıbrıs tam bağımsız bir devlet değildir. Bağımsızlığı kısıtlıdır. Garantör üç devletin ortak iradeleri ile Kıbrıs Cumhuriyet'i kısıtlı bağımsızdır (Eroğlu, 2002). Bir devlet değil, bir sorun doğmuştu (Kızılyürek, 2005, s. 106)

4. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN YIKILIŞI

4.1. Çatışmayı Hazırlayan Sebepler

4.1.1. Rum-Yunan Emelleri ve 1931 İsyanı

Ada Osmanlı Devletince fethinden 1878 yılına kadar sorunlardan uzak bir toprak parçası olarak kalmıştı. Fakat bu tarihte, yenilgiyle sonuçlanan 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonucunda imzalanan Berlin Antlaşmasıyla Kıbrıs, yeni bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Kıbrıs'ı daha iyi anlayabilmek için öncelikle, Doğu Akdeniz adaları, 12 ada ve sonraları Kıbrıs için söz konusu olan "Megalo Idea" iyi anlamak gerekir. Komşu iki ülke olan Türkiye ve Yunanistan arasında tarihten bu yana devamlı sürtüşmeler olmuştur. Bu sürtüşmelerin ve gerginliğin sebepleri iyi analiz edilecek olursa bunun temel nedeninin "Megalo Idea" olduğu görülür. Yüzyıllardır Osmanlı İmparatorluğunda yaşamış olan Yunanlılar, Türkiye üzerinde emelleri olan ve Türkiye'yi parçalamak isteyen Rusya, Fransa ve İngiltere'nin kışkırtması ve desteğiyle 1830 yılında kendi devletlerini kurmuşlardır (Mütercimler, 2003, s. 65). Kendi devletlerini kurmak için çalışmalarına ilk önce 1814'te Odesa'da, Megali Etniki Eterya Derneği'ni kurarak başlamışlardır. Bu derneğin amacı Yunanistan'ı bağımsızlığa kavuşturmak ve Bizans İmparatorluğunu canlandırmaktır. Dernek bunun içinde izleyeceği yolu zamanın hasta adamı Osmanlı Devletini parçalamak, tasfiye etmek ve kendilerine bağlı küçük devletler oluşturmak şeklinde belirlemişti. Bu niyetleri zamanın büyük devletlerince desteklenip genişledi. Sonrasında 1821 yılında Kıbrıs ve İstanbul da isyanlar çıkardılar (Gürata, 1981, s. 68). Erol Mütercimler dernekle ilgili başka bilgiler veriyor: Yunanlılar büyük ideallerinin gerçekleşmesi için örgüt çalışmalarına başlamıştı. Rigos haritası ve çalışmaları, işe önce Osmanlı sınırları içinde yaşayan Hıristiyanları "Kardeşlik Çağrısı" ve "İyi Yeğenler" adı altında birleştirmeye çalışmıştır. Bu insani söylemlerle uzun dönemde gerçekleştirmek istedikleri hedefleri gizlemişlerdir. Bu çalışmaların dışında, Rus asıllı olan Çakalof, gittiği Fransa da bazı Yunanlılarla tanışmış daha sonra Odessa'ya döndüğünde orada bulunan Yunanlılarla ve birkaç Rus işadaminin yardımıyla 1814'te "Filiki Eteria" adlı örgütü kurmuştur. Daha sonra bu örgüt "Etniki Eteriya" ya dönüşmüştür (Mütercimler, 2003, s. 66-67).

Aslında Megali İdea bir iddiaya göre, Yunanlılar da İstanbul'un fethiyle oluşmuştur. Kısaca büyük Yunanistan demek olan bu ideali, 1910-1917 ve 1924-

1930 tarihleri arasında Yunanistan Başbakanı olan Elefteros Venizelos, göreve başladığında şöyle açıklıyordu: “*Yunanistan devleti, bugünkü Yunanistan değildir. Büyük Yunanistan’ın bir parçası, en küçük, en fakir bölümüdür. Yunanlılar, yalnızca bugünkü Yunanistan da oturanlardan ibaret değildir. Trabzon, Girit ve Sisam da Yunan tarihine veya Yunan ırkına bağlı başka yerlerde oturanlar da Yunanlıdır. Onların oturduğu her yer Yunanistan’dır. O Yunanistan tek bayrak altında, tek devlet yönetiminde toplanmalıdır. Büyük Yunanistan demek olan, Helenizm’in iki başşehri vardır. Çekirdek Yunanistan’ın başşehri Atina, büyük Yunanistan’ın başşehri ise İstanbul’dur. İstanbul, bütün Dünya da ki Yunanlıların rüyası, ümididir* (İkiz, 2007, s. 51-52).” Yunanistan 14 Ekim 1829 tarihinde Edirne Antlaşmasıyla bağımsızlığını elde etti. Osmanlı Devleti içinde yaşayan diğer uluslardan ilk önce Yunanistan’ın bağımsızlığını kazanmasında batılı büyük güçlerin desteğinin en büyük sebebiyse, büyük güçlerin bu ulusu batı medeniyetinin temsilcisi olarak görmeleridir.

Yunan hükümetleri eskiden bu yana kendisini, Osmanlı Devletince ayrıcalıklar verilerek devlet içinde devlet durumuna gelmiş bulunan Ortodoks Patrikhanesinin ve buna bağlı kiliselerin etkisi altında kalarak Bizans İmparatorluğunun yasal varisi olarak görmüştür. Yunanlılar “Megalo Idea” olarak bilinen Bizans İmparatorluğunu diriltmeyi, Büyük Yunanistan’ı kurmayı amaç edinmiştir. Osmanlı Devleti’nin yok edilmesi, Bizans ve Büyük İskender İmparatorluğunun tekrar kurulmasını hedef alan “Megalo Idea” bugün de Yunan hükümeti tarafından benimsenmiştir. “Megalo Idea” yeni Büyük Yunanistan sınırları içerisinde bulunulması düşünülen ülkelerin haritası da papaz okulunu bitirmiş olan Filistinli papaz Rigos Ferreos tarafından 1896–1897 yıllarında Bükreş de hazırlanmış ve 12 yaprak olarak Viyana da bastırılmıştır. Ferreos bu harita da Türkiye’yi, Ege adalarını ve Kıbrıs’ı da Yunan toprağı olarak göstermiştir (Mütercimler, 2003, s. 65-66).

Önceden krallıkla yönetilen Yunanistan 1931 yılında cumhuriyet rejimini benimsedi. Bu tarihten sonrada Yunanistan’ın tatmin edilemeyen, özellikle Anadolu’ya yönelik istekleri su yüzüne çıktı. Avrupalı büyük devletlerde bu isteklerine destek vermiştir. Bağımsız Yunanistan Devleti ortada yokken, Yunanlıların ideallerinde Büyük Yunanistan düşüncesi vardı. Bu ideal şöyle gerçekleşecekti: Önce Yunanistan bağımsızlığına kavuşacak, sonra sırası ile İyon

Denizi'ndeki yedi ada olarak anılan; Korfu, Kefalonya, Zakintos, Lefke, İthaki, Kithara ve Paksoi adaları, sonra Rodos ve Girit adaları, ardından Ege Denizi'ndeki on iki ada ve sonunda Kıbrıs... Kıbrıs'tan sonra sıra Anadolu'ya gelecek. Anadolu'da ilk alacakları şehrin İzmir mi, İstanbul mu olacağı konusunda kararsızlardı. Mümkünse ikisini aynı anda istiyorlardı. Anadolu'da istenilen yerler bu iki şehirle sınırlı değildi. İzmir'in ardından Afyon'a kadar Ege bölgesinin tümü, İstanbul'un ardından Trakya'nın tamamı ve Karadeniz'de Rize'ye kadar bütün sahil şeridini almak istiyorlardı. Sayılan bu bölgeler Yunanistan'ın olunca, Bizans İmparatorluğu yeniden kurulmuş olacaktı. Zaten Yunanlılar kendilerini Bizans'ın varisi olarak görüyorlardı (İkiz, 2007, s. 52).

Türk-Yunan çekişmesi 20. yüzyıl boyunca özellikle Kıbrıs meselesinde zirve yapmıştır. 20. yüzyılda, Kıbrıs iki yönlü ve bir tek milli misyona sahipti: Yunanlılık ve Türklüğün büyüklüğünün aynı anda yeniden üretilmesi. Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler 19 .yüzyıl sonundan ve 20. yüzyıl başında oluştuğu şekliyle Türk-Yunan çatışmasını canlandırılmaya çağrılıyorlardı. Kıbrıs tarihine tekrar tekrar baktığımızda hep aynı neticeyi görürüz: İki tarafın başrol oyuncularını - Türkiye ve Yunanistan - 1919-1922 tarihlerinde oynanan Türk-Yunan savaşı tarih sahnesinden tamamen kaldırılmış olan; ancak savaş 1922'de bitmemişçesine, devamlı olarak güncel bir boyut kazanan aynı oyunu tekrar tekrar oynamışlardır (Sia, 2003).

Kıbrıs'ta Osmanlı döneminde yapılan isyan hareketlerine, 1878'den sonra İngiliz yönetimi döneminde de devam edildi. Yunan isyanının 100.yıldönümünde (25 Mart 1921) 500 kilisede toplanan Rumlar enosis kararı alırlar. Bu taleplerini İngiliz yönetimine bildirirler. Bunun sonrasında bu isyan girişimlerinin en büyüğü 1931 yılında gerçekleştirildi. Kıbrıs tarihinde "1931 isyanı" olarak bilinen bu isyanı bastırabilmek için İngiliz yönetimi silah kullanmak zorunda kalmıştır (Tolgay, 1993, s. 18).

1931 yılına gelindiğinde, Rum ve Yunanlıların yıllarca içlerinde biriktirdiği enosis arzusu patlayacak seviyeye gelmişti. Patlamanın olması için ufak bir kıvılcım yeterliydi. 11 Ağustos 1931 yılında İngiliz yönetimi tarafından yürürlüğe konan yeni gümrük vergisi yasası ilk kıvılcım oldu. Söz konusu yasa, daha önce Kavanin Meclisi'nde Türk üyelerden Necati Özkan'ın gayretleriyle reddedilmişti. Bunun üzerine meclisteki Rum üyelerden ikisi, protesto için istifa etmişlerdi. Bunlar olurken

fanatik enosisçi Kitium Piskoposu Nikodemos, halkı tahrik edici mitingler yapıyordu. 11 Eylül 1931 yılında Limasol'da yapılan mitingde konuşan Nikodemos, Rum halkına vergileri ödememesini söylüyor ve enosis propagandası yapıyordu. Olayın ertesi günü meclis 12 Eylül 1931'de toplandı. Üyeler olayları değerlendirdi, 3 Ekim 1931'de Başpiskoposlukta tekrar toplanmayı kararlaştırdılar. 3 Ekim 1931 yılında Başpiskoposlukta "Rum Ulusal Konseyi" ve Kavanin Meclisi'nin Rum üyeleri ortak bir toplantı yaparlar. Bu toplantıda bir ihtilal bildirgesi hazırlanır ve vergilerin ödenmemesi karara bağlanır. Geri kalan 10 milletvekilinin meclisten istifası konusunda bir karara varılamaz. Bunun üzerine Papaz Nikodemos, 17 Ekim 1931'de istifa eder. Bu gelişmelerden sonra Papaz Nikodemos, tek başına enosis çağrısında bulunur ve İngiliz yönetiminin zor kullanılarak devrilmesi yönünde bildiri yayınlar. Nikodemos'un bu faaliyetlerinden sonra geri kalan Rum milletvekilleri de istifa eder. Bu arada İngiliz yönetimine karşı da sert açıklamalarda bulunurlar. Olayların tansiyonu, Rum basınının ve Yunan konsolosunun körüklemesiyle artar. Son kibriti Papaz Nikodemos çakar. Nikodemos, 21 Ekim 1931'de Limasol'da yeni bir miting yapar. Enosis nutukları atıp, enosisi ilan eder; adanın Yunanistan'a bağlandığını duyurur. Bunlar olurken Başpiskoposluğun emriyle kilise çanları çalmaya başlar. Kısa sürede 5000 kişilik kalabalık toplanır. Bu esnada, Lefkoşa Rum Tüccarlar Birliği lokalinde "Milli Radikal Birlik" adlı fanatik enosisçi grup toplantı yapar. Toplantıda yeni istifa etmiş olan Kavanin Meclisi üyelerinden bazıları konuşma yapar. Sonra Lefkoşa'daki enosis faaliyetlerinin merkezi olan Feneromeni kilisesi papazı çok ateşli bir konuşma yapar. Konuşmasından sonra Yunan bayrağını açıp, ihtilalin başladığını duyurur; halktan da bayrağı korumalarını ister. Yasama meclisinden istifa eden Rum üyeler, istifalarını vali Storrs'a vermek için, birçok papaz ve 5000 kişilik kalabalıkla vali konağına yürürler. Yunan ulusal marşı söylenirken enosis sloganları atarlar. Ellerindeki sopa, taş ve silahla binaya ve muhafızlara saldırıp; binayı yağmalayıp yakarlar. Binaya Yunan bayrağı çekilir. Olaylar ertesi gün bütün adaya yayılır. Gelişmeler tehlikeli bir boyuta gelince vali Storrs, 22 Ekim 1931 tarihinde Sömürgeler Bakanına acil bir mesaj göndererek Akdeniz Kuvvetler komutanının Mısır'dan hava yolu ile takviye birlikleri göndermesini ister. Geniş çaplı tutuklamalar başlarken bütün adada isyan kontrol altına alınır (İsmail, 2000, s. 277-280).

Bu isyan neticesinde birçok yer yıkıldı, yakıldı ve bazı kimseler öldürüldü. 31 Ekim 1931'de olağanüstü hal ilan edildi. Bu durum on yıl kadar devam etmiştir. Şu hususu da belirtmekte yarar vardır. İsyanın bastırılmasında Türklerin ciddi yardımları olmasına rağmen, on yıllık süre zarfında İngiliz yönetimi isyanı çıkaran Rumlardan çok Türkleri ezmiş ve baskı altında tutmuşlardır (Karagil, N., 1964). Papaz Nikodemos ve birçok kişi adadan sürülür. Birçok kişi yine hapse atılır ya da para cezasına çarptırılır. Bazıları da ada içinde başka yerlerde ikamete mecbur edilir. Ayrıca Kıbrıs halkına 25 sterlinlik bir toplu ceza verilir. Anayasa rafa kaldırılır. Meclis dağıtılıp, belediye seçimleri iptal edilir. Bütün siyasi faaliyetler yasaklanır. Bu isyanda 6 kişi ölmüş, 68 kişi yaralanmış ve 400 kişide tutuklanmıştı. Yaralananların 38'i polisti. Vali Storrs, 26 Ekim 1931 tarihli raporuna göre, ayaklanmada 209 köy fiili olarak kanunsuzluk yaratmamakla birlikte isyanı desteklemişti. Yönetimin edindiği bilgilere göre Kyrou, isyanın kışkırtıcılarından biriydi. Hatta Nikodemos, isyanı başlatmadan önce Kyrou ile görüşmüştü. Bununla birlikte ihtilal bildirgesinin Kyrou tarafından kaleme alındığı ileri sürülmektedir. İsyan sırasında Yunanistan'da kurulan ve esas amaçları Kıbrıs'a destek yollamak olan gizli örgütlerde Yunanistan'ın isyana karıştığıнын bir diğer kanıtıdır. Bunun bir örneği de Pire de kurulmuş bir örgüttür. İsyancılara yardım için gönüllü yazılmış 1000 kişinin Kıbrıs'a gitmesi son anda önlenmiştir. Bunun ertesi Atina'da Yunan eski devlet başkanı Amiral Paul Kunduriotis liderliğinde bir Kıbrıs Merkez komitesi kurulmuştu. Yine Kunduriotis liderliğinde 45 tanınmış Yunanlının imzasıyla 31 Ekim 1931'de yayınlanan bir bildiri ise, Rumların enosis savaşı övülüyordu. Yunan kilisesi de aynı doğrultuda bir bildiri yayınlayıp, dini törenler tertip edip, büyük gösteriler yapıyordu. İngiliz yönetimi de isyana tedbir amaçlı olarak, daha önce Larnaka'dan Lefkoşa'ya taşınmasına izin verdiği Yunan konsolosluğunun, 1932 Martından itibaren tekrar Larnaka'ya taşınmasını telkin ediyordu (İsmail, 2000, s. 280-282). Yunan Konsolosu Alexi Kyrou sınır dışı edilirken, Metropolitlerde sürülecekti. Genel Vali bütün yetkileri elinde toplamıştı. İngiltere'nin bu sert tutumu karşısında Yunan Başbakanı Venizelos, "Yunanistan ile İngiltere arasında, Kıbrıs diye bir mesele yoktur" demek zorunda kalacaktı (Tülümen, 1998, s. 8).

1931 isyanından sonra II. Dünya savaşı sonrasına kadar Kıbrıs'ta bir baskı dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde yapılan baskı ve kısıtlamalar, sadece enosis taraftarı olan Rumlara değil, isyana karışmamış olan, enosise karşı İngiliz yönetimini

tercih eden Türklere de yapılmıştır. İngilizler isyanı fırsat bilmişler ve Türklere yönelik ilk kısıtlamasını, 1931 yılının bir mayısında toplanan 2.Ulusal Lefkoşe Kongresi'nin (Milli Kongre) faaliyetlerini yasaklamakla yapmıştır. Bu kongreyi yasaklamasının sebebi ise, uyanan Türk milliyetçiliğinin önünün kesmek istenmesidir. Rumlara yönelik ilk baskı ise, kiliselere yöneliktir. Vali Storrs, 6 Şubat 1932 tarihli raporunda, kilisenin para kaynaklarının denetlenmesini öngörerek söz konusu raporunda, kilisenin ayaklanmacı enosis hareketini maddi açıdan yıllardan beri desteklediğini, bunun için kiliselerde açıktan para toplandığını belirtmiştir. Yine kilise konusunda benzer bir gözlem Storrs'un yerine 1933'te atanan Vali Stubbs tarafından yapılmıştır. 28 Kasım 1933'teki Sömürgeler Bakanına sunduğu raporda Stubbs, enosisin etkisiz hale getirilebilmesi için öncelikle kilisenin kontrol edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Stubbs döneminde idari alanda düzenlemeler yapılmıştır. 1933 yılında 4 İngiliz, 1 Rum ve 1 Türk'ten oluşan "İcra Organı" oluşturulmuş, bunlara 3 Rum ve 1 de Türk'ün katılımıyla "Danışma Konseyi" meydana getirilmiştir. Rumlarda görev almakla yetinmemişler, 1931 isyanında yurt dışına sürgüne gönderilen isyanın elebaşları aracılığıyla İngiltere, Fransa ve Yunanistan da yoğun bir enosis propagandası yapmışlardır. Bu çalışmalarının yanı sıra İngiltere deki güçlü lobilerinin yanı sıra, Fransa'da da "Kıbrıs Komitesi" adında bir grup kurmuşlardır. 1932 Ağustosunda, Yunanistan'ın aşamalarla enosis politikasını ön plana çıkardığı bir yıl olmuştur. Bu politika ekseninde Yunanistan, Ağustos 1932'de İngiltere'ye bildirdiği resmi görüşünde; Kıbrıs'ın önce bir Rum vali yönetimine verilmesini, daha sonra da 12 adaların İtalya'dan alınmasıyla birlikte Kıbrıs'ın statüsünün de ele alınmasını istemiştir. Yunanistan'ın uygulamak istediği aşamalı enosis planı ekseninde hareket eden Kıbrıs'taki Yunan konsolosu, kışkırtmalarına devam ediyordu. Kıbrıs valisi Palmer, 15 Şubat 1935'te Sömürgeler Bakanlığına gönderdiği bir mektupta konsolosun kışkırtmalarını kınamıştır. Kıbrıs'ta enosisçilerde kendi aralarında 2 gruba bölünmüşlerdi. Daha ılımlı olan ilk grup, Danışma Meclisine girilip, mücadeleye orada devam edilmesi gerektiğini savunuyordu. Radikal olan ikinci grup ise, İngilizlerle her türlü iş birliğine karşı çıkıyordu. İki grup kendi arasında da mücadele ediyordu. Hatta daha fanatik enosisçilerden oluşan ikinci grup, ılımlı enosisçilerden oluşan birinci grubun Kavanin Meclisi üyesi Triyandafilidis'i öldürerek ılımlılara gözdağı vermişti. Bu arada hükümet binalarına da saldırılar oluyordu. 1933-1934 yılları içinde birkaç hükümet binası enosisçi Rumlardan yakılmıştır. Yine

Kavanin Meclisi üyesi olan Rumlara da istifa etmeleri için yoğun baskı yapıyordu. Baf piskoposu enosisçi Leontions, ateşli demeçleri sebebiyle 250 sterlin cezaya çarptırılırken, 1938–1940 tarihlerinde göz hapsinde tutulmuş, Baf belediye sınırları dışına çıkması yasaklanmıştır. Rumlar Kıbrıs'ı tamamen Rumlaştırma mücadelesi veriyordu. Bunun içinde borç içinde kıvranan ve adayı terk eden Türklerin mallarını satın alma yoluna gidiyorlardı. 24 Haziran 1935 tarihli Ses gazetesinde yer alan bir haberde, Atina Metropolitinin İngiltere Başpiskoposuna başvurarak, 1931 isyanının ertesi adadan sürgün edilen papazların dönmeleri için yardım talebinde bulunduğu yazıyordu. İkinci Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte, Kıbrıs'ta Rum-Türk kavgası kısa bir süre için durmuştur. Bunun en önemli sebebi ise, Yunanistan'ın Almanya tarafından işgaliydi. İngiltere bu dönemde Kıbrıs'tan da asker almak istiyor, bunun içinde "Özgürlük ve Yunanistan için savaşın" sloganını kullanıyordu. Bu çağrıya uyanların İngilizlerden iyi para aldığını duyan işsiz Rumlardan 20 bin kadarı, paralı asker olmuş ve Yunanistan'a savaşmak için gönderilmiştir. Costas Kyris bu dönemde Yunanistan'ın tarafsız kalması karşılığında Almanya tarafından yapılan ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi teklifini reddettiğini söyler. Bu dönemde, İngiltere'nin Atina Büyükelçisi Sir Michael Palairt'in ile Dışişleri Bakanlığı Yunanistan İşleri Uzmanlarından Philip Nichols'un adanın Yunanistan'a verilmesi yönündeki çabaları sonuç vermemiştir. Yunanistan başbakanı Aleksandr Koryzis, 21 Mart 1941 tarihinde Atina'da İngiliz dışişleri bakanı Sir Antony Eden ile görüşmesinde, adanın Yunanistan'a bağlanmasını en azından bu konuda söz verilmesini istemesi üzerine, Eden konuyu geçiştirmiştir. Başbakan Koryzis ve Kral George 1941 yılında, Almanya'nın Yunanistan'ı işgalinden sonra, 40 bin Yunan askerinin adaya yerleşmesini istemesi üzerine Eden teklifi yine geri çevirmiş ve Yunanistan'ın egemenlik iddia etmeden yabancı bir devlet gibi adada bulunabileceğini söylemiştir. Koryzis'in yerine geçen Emanuel Tsouderos da, 1 Mayıs 1941'de Girit de yaptığı bir açıklamada Kıbrıs'ın hediye olarak krala verilmesini ister, Eden yine bu öneriyi reddeder. 2 Haziran 1941 yılında dışişleri bakanı Eden'e politikasını anlatan başbakan Churchill yaptığı saptamada, Türk'lerin hiçbir zaman enosisi kabul etmeyeceğini, bu sebeple adanın Yunanistan'a verilemeyeceğini belirtir. Churchill'in bu açıklaması adadaki Türk halkının mücadelesinin olumlu sonuç verdiğinin göstergesidir. Yunanistan enosisinden hiç vazgeçmemiş, 1942'de İngiliz Hükümetine verdiği muhtıradan adanın savaş sonrasında Yunanistan'a verilmesini istemiş, o dönemde İngiliz Yönetimi

Türkiye'nin tepkisinden çekindiğinden bu öneriyi reddetmiştir. II. Dünya savaşını müteakip Kıbrıslı Rumların Enosis heyeti, 7 Şubat 1947'de Sömürgeler Bakanı ile görüşerek Kıbrıs'ta çözüm için sadece enosisi gördüklerini bildiren bir muhtıra sundu. İngiliz Sömürgeler Bakanının verdiği güvenceye rağmen, bir araya gelmek gerektiğine inanan Türk'ler, isteklerini belirlemiş ve 11 Aralık 1946'da Sömürgeler Bakanlığına göndermişlerdir. Kıbrıslı Türk'lerin bu tepkilerine Türkiye de katılıyor, ada da çok sayıda Türk'ün yaşadığı, adanın Yunanistan'a ilhakı konusunda yapılan girişimleri hoş görmediğini, şayet ilerde İngiliz yönetimi son bulacak olursa adanın Türkiye'ye iadesi gerektiğini belirtiyordu (Özmen, 2006, s. 181-193).

1930'lı yılların başında Türkiye, hem İngiltere hem de Yunanistan ile yakın bir dostluk ve işbirliği içine girmiştir. Bu sebeple Türk hükümetleri, Kıbrıs'ta Rumların çıkardığı isyanın Türk-İngiliz ve Türk Yunan ilişkilerine zarar vermesini istememişlerdir. Bununla birlikte Türkiye yaşanan hadiselerle kayıtsızda kalmamıştır. Türkiye'nin Kıbrıs konsolosu Muhiddin Bey, isyan sırasındaki bütün gelişmeleri devamlı olarak Dışişleri Bakanlığına rapor etmiştir (Çakmak, 2009, s. 165).

Yunanlılar, hedeflerine ulaşmak için daima kriz çıkartmışlar ve krizlerden yararlanmasını bilmişlerdir. 1897'de Girit'te isyan çıkararak Girit'i, 1821 yılında Mora'da isyan çıkararak Mora'yı, 1947'de Rodos ve on iki adayı almışlardır (İkiz, 2007, s. 52-53).

4.1.2. 1950 Yılı Plebisiti

Kıbrıs Rum'larının yaklaşık bir asırdır süren enosis mücadelesi 1950 yılında doruk noktasına çıkmıştır. Enosis için kiliseyle aynı eksende aşırı milliyetçilik dürtüsüyle hareket eden Komünist parti Akel'in daha 1949 yılından itibaren büyük bir imza kampanyası başlatması, kiliseyi de harekete geçirmiştir. Daha önce 1 Aralık 1949'da henüz Kitium Başpiskoposu olan Makarios'un başkanlığında toplanan Sen Sinod Meclisi, ada çapında 15 Ocak 1950 tarihinde yapılacak enosis plebisiti

düzenleme kararı almıştı.¹ Daha sonra Makarios, Yüksek Ortodoks Ruhani Meclisi tarafından kurulan propaganda bürosunun başına getirildi. Bu büro “Yunanlı Kıbrıs” isimli bir dergi de çıkarmıştır (Tezkan, 2000, s. 114). Aslında Makarios’un plebisitte başı çekmesinin sebebi bunun ileride kendisine başpiskoposlukta avantaj sağlayacağını düşünmesiydi. Makarios, enosis Akel’in öne çıkmasını engeller ve plebisit eylemini başarıyla gerçekleştirirse başpiskoposluk yolunun büyük ölçüde açılmasıyla birlikte, Rum solcuların milliyetçi hareket içinde etkin olmalarını da önleyeceğini düşünüyordu. İşte bu düşüncelerle hareket eden Makarios, Akel’in enosis için imza toplamaya başladığı 5 Aralık günü, Etnarhia Konseyi’ni toplayarak 15 Ocak 1950 tarihinde kilisenin bir plebisit düzenleyeceğini ve hedeflerinin de Kıbrıs halkının vazgeçilmesi olan enosisi, ilhakı bütün Dünya’ya duyurmak olduğunu açıklıyordu. Akel’in buna karşılık manevrası ise -marjinal duruma düşmemek için- imza kampanyasını iptal etmek ve halkın, kilisenin önderliğinde yapılacak plebisiti desteklemelerini istemek şeklinde olacaktı. Bunlar olurken Rum basını da boş durmuyor, geniş bir kamuoyu oluşturmaya çalışıyordu. Yunanistan da plebisite destek veriyor ve 12–13 Ocak 1950 tarihinde Atina da enosis lehinde büyük bir miting tertip ediliyordu (İsmail, 1988, s. 25-27). 15 Ocak 1950 yılında 224.700 Rum’un katılımıyla plebisit yapılmıştı (Keser, 2006, s. 152). Rum halkı üzerinde manevi baskı unsur oluşturması için, plebisit defterleri 15 Ocak 1950 tarihinde Pazar ayininden sonra kilise de açılmıştı. Defterlerdeki ifadelerden biri Kıbrıs’ın Yunanistan’la birleşmesini istiyoruz şeklinde iken diğerinde Yunanistan’la birleşmeye karşıyız yazıyordu. Böylelikle enosis karşı çıkanlar takip edilecek ve aforoz edilecekti. Kilise çanları devamlı çalıyor, papaz ve öğretmenler ev ev dolaşarak plebisite destek sağlamaya çalışıyordu. İmza verme süresi bir hafta uzatılmıştı. Bunlarla da yetinmeyerek imza vermeyenler uyarılıyor ve plebisit için imzaya zorlanıyorlardı. Resmi sonuçlara göre, 215.108 kişi enosis için evet demişti. Bu Rumların % 96’sının enosis istedikleri anlamına geliyordu. Bu sonuçların

---

¹ Asıl adı Mihail Khristodolou Mouskos’tur. 13 Ağustos 1913’te Kıbrıs’ın Paphos kentinin Pano Panayia köyünde doğmuştur. Yoksul bir çobanın oğludur. Kıbrıs’ta başlayan teoloji eğitimi, Yunanistan da Atina Üniversitesi’nde daha sonra da ABD’de Boston Üniversitesi İlahiyat Okulunda sürdü. 1946’da Kıbrıs’ta papazlığa atandı. 1948’de Larnaka’da Kition Piskoposluğuna, 18 Ekim 1950’de Kıbrıs Ortodoks Kilisesinin Başpiskoposluğuna seçildi. Kıbrıs Başpiskoposları Osmanlı döneminde Rum Ortodoks topluluğunun yöneticisi unvanını taşıyorlardı. Başpiskoposlar düzenin sağlanmasından ve halkın sorunlarının giderilmesinden sorumlu kişiler olarak önemli siyasi roller üstlenmişlerdir. Başpiskoposluğun bu özelliğinden dolayı da Makarios başpiskopos seçildikten sonra enosis hareketiyle özdeşleşmiştir (Akalın, H., İnfaz Yeri Kıbrıs).

ardından kilise ve kiliseyle enosis için yarışan Akel, Avrupa ve Amerika'ya plebisit sonuçlarını duyuracak ve enosis talep edecek heyetler göndermeye başlayacaklardı (İsmail, 1988, s. 27-289. 1950 mayısında Girne Piskoposu Kyprianos başkanlığında bir heyet Atina, Paris, Londra ve New York'u dolaşmak üzere gezintiye çıktı. Gezinin amacı, plebisit neticesinin propagandasını yapmaktı (Tezkan, 2000, s. 114). Makarios da planladığı gibi, başarılı Plebisit sonrasında 8 Ekim 1950 tarihinde başpiskoposluk seçimini kazanmıştı. Böylelikle Makarios başpiskopos olarak Rum toplumunun hem dini, hem de siyasi lideri oluyordu. Makarios başpiskopos olduktan sonra Yunanistan'la ortak bir enosis stratejisi belirledi ve bunda da başarılı oldu. Bu ortak stratejinin ana fikri ise, Kıbrıs Türklerini geniş bir yok etme hareketinin ilkeleri ve taktikleriydi (İsmail, 1988, s. 27-28).

Bu dönemde yeni Başpiskopos seçimi, Kıbrıs meselesinde önemli bir merhaledir. Kıbrıs Başpiskopos'u II. Makarios'un ölümünden sonra 37 yaşında dinamik III. Makarios Başpiskoposluk makamına gelmişti. Enosis inancı toplumda öylesine derin kökler salmıştı ki, sağcısı ya da solcusu halkın büyük bir çoğunluğu enosis taraftarıydı. En önemlisi, herkes Makarios'u enosisi gerçekleştirecek lider olarak görüyordu (Kızılyürek, 2005, s. 96).

8 Ekim 1950'de başpiskopos seçilen ve Ethnarhia Konseyi'nin başına geçen Makarios, "Ölünceye dek Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilkahı için savaşacağına" dair yemin etmişti. Bununla birlikte Atina'daki ve Kıbrıs'taki Ortodoks kiliseleriyle ortak bir strateji üzerinde anlaşmaya varılmıştı (Gazioğlu, 1998, s. 2). Makarios, taç giyme günü olan 20 Ekim 1950'de Lefkoşe'de büyük bir kalabalığa şunları söylüyordu: "Yunanistan ile birleşme tahakkük edinceye kadar bir dakika istirahat etmeyeceğim (Tezkan, 2000, s. 114)." 1950 plebisiti de gösteriyor ki, Ortodoks Kilisesi ile Yunan ulusçuluğu arasındaki bağ çok güçlüdür (Altındal, 2004, s. 118).

4.1.3. 1960–63 Dönemi

Ada da kendine has özellikleri olan bir cumhuriyet idaresi kurulmuştu. Bu cumhuriyetin, milli özelliklere sahip ve bunu devam ettirmek isteyen iki cemaatten meydana gelen bir halkı vardı. Yeni hazırlanan anayasa iki tarafın iyi niyetle

yapacakları işbirliği ile işlerlik kazanabilir ve uygulanabilirdi. Antlaşmayı imzalayan Rumlar ve Yunanistan'ın, ileride meydana gelecek gelişmeler dikkate alındığında bu antlaşmayı bir geçiş dönemi olarak gördükleri anlaşılır. Rumlar fırsat buldukça enosis taleplerini yenileyecekler ve adayı Yunanistan'a bağlamak için harekete geçeceklerdi (Özmen, 2006, s. 224-225). Kıbrıslı Rumlar, Londra ve Zürih Antlaşmalarını bir basamak olarak kabul ettiler ve bu düşüncelerinden hiçbir zaman vazgeçmediler. Nitekim Kıbrıs Rum basını şöyle ifadeler kullanmıştır: *Dünya'nın her yerinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da yeni değişiklikler olacaktır. Tarihte (son) yoktur. İstasyonlar vardır. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti de bir istasyondur. Kıbrıs milletler arası alış verişin bir kurbanı olmuştur. Fakat böyle kalacak değildir. Dünya da yeni bir rüzgâr esmektedir. Bu rüzgâr Kıbrıs'a da ulaşacaktır* (Karagil, N., 1964).

Zürih ve Londra Antlaşmalarından sonra, henüz bağımsız Kıbrıs Devleti kurulmadan önce dinsel milliyetçi Makarios bir kabulde şöyle diyordu: *"Kıbrıs'ı örnek bir devlet yapacağız. En büyük tutkumuz, Kıbrıs'ı Tanrı tarafından yönetilen bir ülke, bir Tanrı-devleti yapmaktır."* 19 Şubat 1959 tarihinde, Kıbrıs Rum halkına hitaben yaptığı bağımsızlık konuşmasında ise "Nenikame" (kazandık) diyecek, "Kıbrıs'ın Batı ile Doğu, Kuzey ile Güney arasında altından bir köprü olacağını" vurgularken, üç kıta ortasında yer alan adanın "Batının bilgi ve tekniği ile Doğunun bilgeliğini" kaynaştırdığını söyleyecekti. Konuşmasında adanın, üç kıta arasında arabuluculuk ve uzlaştırıcı bir rol oynayacağını da söylemişti. Bu konuşmasında Kıbrıslı Türklere de çok kısa bir atıfta bulunması dikkat çekiciydi: "Komşu ve dost Türk unsuru ile kalpten ve samimi bir işbirliği yapalım." Ne var ki bu gönül okşayıcı sözleri gerçek niyetlerini ortaya koymuyor asıl emellerini sadece örtüyordu (Kızılyürek, 2005, s. 104). Kıbrıs ilk ve son cumhurbaşkanı olan Makarios 1959 Londra Konferansında şunları söylemiştir: *"İşlemek gibi görünen karar suretleri tasarılarının bazı noktaları ile ilgili bazı mülahazalarımı mahfuz tutanın. Kanaatim şudur ki Rum ve Türk cemaatleri arasında iyi niyet ruhuyla sıkı bir işbirliği neticesinde teferruatlı bir Anayasa tatminkar bir şekilde hazırlanacaktır* (Küçük, 2002, s. 10)." Ne var ki bu iyi niyet söylemleri lafta kalmış daha sonra yaptığı hamleler ve girişimler bu sözleriyle çelişmiştir. Cumhuriyetin ilk cumhurbaşkanı olarak seçilen Makarios anayasayı imzalayıp; bu anayasayı destekleyeceğine dair yemin etmesine rağmen, hemen asıl niyetlerini ortaya koyan konuşmalar yapmaya başladı. Mesela 15 Ağustos 1962 de Kykko manastırında yapılan bir törende, "Kıbrıs

Rumları, *EOKA kahramanlarının başlatmış oldukları işi tamamlamak için ileriye doğru yürümeye devam etmelidir*” ve *“şimdi mücadele yeni bir şekil almıştır ve nihai gayemizi gerçekleştirenceye kadar da devam edecektir”* demiştir. Doğduğu köy olan Panayia’da yaptığı başka bir konuşmasında da *“Elenizmin korkunç bir düşmanı olan Türk ırkının bir parçasını teşkil eden küçük Türk toplumu kovulmadıkça, EOKA kahramanlarının görevi hiçbir zaman bitmiş olmayacaktır”* demiştir. Kendi hükümetinin üyelerinden İçişleri Bakanı Polykarpos Yorgadjis, 1962 yılında, *“Rum olmayana, Rum gibi düşünmeyene ve kendisini devamlı bir Rum gibi hissetmeyene Kıbrıs’ta yer yoktur ”* demiştir. Makarios Kıbrıs Rumlarında elen duygularını arttırmak için, Rum okulları ile Kıbrıs Rumlarının kontrolü altındaki Kıbrıs Radyosunu kullanarak; okullarda Kıbrıs’ın Rum olduğu ve Türklerin buraya sonradan geldiği anlatılmaktaydı (Oberling, 1990).

Türk tarafı ise 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti’ni bir uzlaşma oluşturduğunu ve bunun devam edecek bir çözüm olarak kabul ediyorlardı. Yunanistan ve Rum tarafı ise, bunu Türk tarafını bertaraf etmek ve enosis giden bir basamak olarak görmüşlerdir. 1963–1964 yıllarındaki şiddet olayları bunun göstergesidir (Birleşmiş Milletler Türk Derneği, 1995).

Yeni oluşan cumhuriyette Rum ve Türk toplumlarının ayrı cemaat meclisi olacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti anayasası Türklere haklar tanıdığı gibi Rumlara da geniş haklar tanıyordu. Her şeyden önce cumhurbaşkanı devamlı olarak Rum toplumunun seçeceği bir kişi olacaktır (İsmail, 1988, s. 33). Makarios Londra Antlaşmasını ve anayasayı imzaladığı zaman bunları uygulamak düşüncesinde değildi (Küçük, 2002, s. 14). 1960–1963 döneminde de genel olarak Kıbrıs Rumları enosis düşüncesinden vazgeçmemiştir. Liderlerinin sözleri ve davranışları ile cumhuriyeti koruyup yaşatmak yerine memnuniyetsizliklerini dile getirerek bundan kurtulmaya çalışmışlardır. Buna mukabil Kıbrıs Türkleri ise adadaki varlıklarını devam ettirmek, anayasal haklarını ve bağımsızlıklarını korumak için kararlı bir tutum içerisinde olmuşlardır.

Kıbrıs Rum Cemaati liderleri, anayasayı ihlal etmeye başlamışlardı. Buna mukabil Türkiye de, 1961 yılından itibaren uyarılarda bulunmak zorunda kalmıştır. Bu ikazlar birbirini takip etmiş; fakat Kıbrıs Rum Cemaati liderleri de anayasayı ihlal etmeye ve Türklere saldırılara devam etmişlerdir. 1963 yılına gelindiğinde de Kıbrıs

Anayasası'nın uygulanmasındaki anlaşmazlıklar devam etmiştir. Durumun ciddileşmesi ve kötüye gitmesi sebebi ile Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin 9 Ocak 1963'te, Türkiye'nin bu durumu kabul etmeyeceğini ve taviz vermeyeceğini belirtmiştir. En önemli uyuşmazlık konularından biri olan ayrı belediyelerin kurulması ve sınırlarının tespiti olmuştur. Anayasa ihlal edilerek Rum bakanların çoğunluk kararı alarak Türk belediyelerinin yetkilerini kısıtlamaları Türk cemaatinin tepkisini çekmiştir. Bunun neticesinde Türk cemaati bu olayı Anayasa Mahkemesine götürmüştür. Türk cemaatine hak veren, Anayasa Mahkemesi Başkanı Alman profesörü Fasthoff istifaya zorlanmış bu durum Rum ve Türk cemaatinin arasını iyice açmıştır (Eroğlu, 2003, s. 16).

Yaşananları doğru okumak için Rum tarafının iç dengelerini de iyi anlamak gerekir. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması, Kıbrıs Rum toplumunun siyasi egemen güçleri arasında tam bir sarsıntıya sebep olmuştur. Cumhuriyet kurulana kadar "milli dava" olarak kabul edilen ve geniş tabanlı bir birliktelik sağlayan "kutsal Kıbrıs davası", şimdi bir sorun haline gelmişti ve durum siyasi güçler arasında çeşitli çatışmaların olmasına neden olmuştu. "Kıbrıs sorunu" Rum toplumunda siyasi güçleri bölmekle birlikte, bu bölünme örtük bir iç savaşa dönüşecek ve akabinde topyekûn bir çatışmaya dönecekti. Bu bölünmemin temel sebebi, enosisi yasaklayan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıdır. Grivas, Zürih ve Londra Antlaşmaları sonrasında adayı terk ederken, herkesi Başpiskopos Makarios etrafında birleşmeye çağırmişti. Bununla birlikte, başta kendisi olmak üzere antlaşmalara karşı çıkan milliyetçi bir grup Makarios'a cephe almıştı. Grivas'a göre, antlaşmalar imzalandıktan sonra, EOKA'nın lideri olarak savaşıma devam ederse, iç savaş çıkacaktı. Bu sebeple silahını bırakmak zorunda kalmıştı. Fakat Kıbrıs Rum toplumunda silahlar susmayacaktı. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte artan şiddet olayları Kıbrıs Rum toplumundaki huzursuzluğun en önemli göstergesiydi (Kızılyürek, 2005, s. 141-142).

Kurulacak devlet öyle bir devlet olacaktı ki, Türklerin enosis ya da Rumların tahakkümüne girme endişelerini ortadan kaldıracak, bununla birlikte Rumların ve Türklerin ortaklaşa ve tam bir işbirliği halinde yürütecekleri bir devlet olacaktı. Özetle bağımsız bir Kıbrıs devleti oluşturan antlaşmalar Kıbrıs'a özel şartlara göre oluşturulmuştu. Fakat bütün bu özel şartlara rağmen antlaşmaların imzalanmasından

hemen sonra, daha önce Kıbrıslı Rumları enosis için tedhiş olaylarında kullanan Rum liderleri, antlaşmaların kendilerine baskı altında imzalatıldıklarını bahane etmişler, söylemleri ve davranışlarıyla bu antlaşmalara saygı göstermeyeceklerini, bu antlaşmalara dayanan anayasayı tatbik etmeye niyeti olmadıklarını cumhuriyeti enosis için bir basamak olarak gördüklerini belli etmişlerdir. Bu esnada Kıbrıs Rum basını da boş durmamış Rum liderlerinin tahrikleri etkisinde antlaşmalara ve antlaşmalarla kurulan cumhuriyete karşı bir kampanya başlatmışlar ve enosis fikrini canlı tutmuşlardır (Serter, 1983, s. 2074).

Rum liderliği kışkırtıcı tutumunun yanında, anayasaya aykırı olarak kamu hizmetlerinde yüzde yetmiş yüzde otuz oranına riayet etmedi. Kıbrıs ordusunun kurulmasını önlemeye çalıştı. Anayasa gereğince beş büyük şehirde kurulması öngörülen ayrı Türk belediyeleri konusunda isteksiz davrandı. Cumhuriyet dönemi Türkler için bir mücadele dönemi olmuştur. Türkler kendilerine anayasaca tanınan hakları müdafaa için Rumlarla meşru yollardan mücadele ettiler. Fakat bu dönemde Rumlar anayasa ile Türklere tanına hiçbir hakkı uygulamalara koymadılar. Devletin resmi radyosunda, basında ve televizyonda Türklere ağır küfürler ediliyordu (Serter, 1983, s. 2079).

1960 bağımsızlığını, Kıbrıs Elen milliyetçiliğinin tarihsel sonucu kabul edersek, o zaman Kıbrıs Elen milliyetçiliği kesinlikle başarısız oldu demektir. EOKA'nın İngilizlere karşı verdiği silahlı mücadele ve ardından Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla elde edilen bağımsızlık Yunanistan ile birlikte enosis için savaşanların beklentilerini ve tutkularını tatmin etmedi. Enosis Kıbrıs Rum nüfusunun çoğunluğunun, en azından 20 yıllık üstün siyasi değeri idi. Bunun bariz örneği ise, 1950 pebisitinde Kıbrıslı Rumların yüzde doksan beşi tavrını enosisten yana belirlemişti. Tarih tabiatıyla çok ender olarak insanın isteklerine uygun seyrederek ve Kıbrıs bunun bunun bir istinası olmadı. Henüz EOKA mücadelesinin bitiminden önce Yunanistan'ın enosis talebinin neredeyse Türkiye'nin müdahalesine ve adanın bölünmesine yol açacağı anlaşılmaya başlanmıştı. Böyle bir durum adanın uzun yıllardır devam eden demografik yapısını bozacak ve büyük bir Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk göçmen yaratacaktı (Mavratsas, 2000, s. 30). Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması çözüm değil çözümsüzlüktü. Kıbrıs meselesi, Kıbrıs 1960 yılında bağımsız bir cumhuriyet olduktan sonra, adadaki halk arasında çatışmalara ve

siyasete hakim olmuştur. Londra-Zürich Antlaşmaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Joseph, 1996).

4.1.4. Makarios'un Anayasa Değişikliği Teklifi

Kıbrıs Türklerinin anayasal haklarını kullanmaları tamamen engellenemeyince Rumlar, Ocak 1962'de, Zürih ve Londra Antlaşmalarının Kıbrıs Türklerini çok fazla hak verdiğini ilere sürerek, anayasanın 13.maddesini değiştirmek için yoğun bir çaba içine girdiler. 1960 anayasası cumhuriyetin ilanından sonra altı ay içinde ayrı belediyelerin kurulacağını öngörmekle beraber, hâlihazır da ayrı olan belediyeler bile kabinenin Rum bakanları tarafından dağıtılmak istendi. Yüksek Anayasa Mahkemesi Rum bakanların aldığı bu kararı reddetti. Akabinde Makarios mahkemenin kararına uymayacağını açıkladı. Bu gibi nedenlere Yüksek Anayasa Mahkemesi başkanı Prof. Forsthoff istifa etti. Makarios 30 Kasım 1963'te 13 maddeden oluşan ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasındaki kurucu ortaklığımızı ortadan kaldırmayı amaçlayan önerilerini açıkladı (Anonim, 1991). Makarios'un bu önerileri ile çatışma yaratması büyük bir olumsuzluktu. Zaten Kıbrıs Anayasasının işlerlik kazanması iki tarafın iyi niyetine bağlıydı. Rumların bu isteklerine üstü kapalı olarak destek veren ülkenin garantör devlet olan İngiltere olması hayli ilginçti (Hasgüler, 2000, s 228-229). Öneriler arasında anayasanın değiştirilemez hükümleri de vardı. Değiştirilmek istenen 13 madde arasında en kritik olanları; Cumhurbaşkanı Yardımcısının veto hakkının kaldırılmak istenmesi, mecliste karar alınırken ayrı ayrı halkların çoğunluğunun sağlanması hükmü, anayasanın belirttiği ayrı Türk ve Rum belediyelerin iptal edilmesi ve kamu hizmetlerindeki % 70-30 oranının kaldırılması idi. Bu değişiklik isteğinin anayasal haklarına saldırı olarak niteleyen Kıbrıs Türk'leri, Kıbrıs'ı tamamen Rum yönetimine bırakacak bu teklifleri reddetti. Rumların asıl amacı adayı Yunanistan'a bağlamaktı (Anonim, 1991).

Kıbrıs'ın stratejik önemi, içerideki gelişmelerin genelde dış güçlerden ve gelişmelerden bağımsız ele alınmasını zorlaştırır. Makarios'un 13 maddelik anayasa değişikliği önerisi Hasgülere göre Kıbrıs'ta ilk darbedir. Bu darbenin kısa dönemli sonucu ona göre Kıbrıs ve Kıbrıslılar için yeni bir süreci başlatmıştı. Kıbrıslı Türklerin bu önerileri reddetmesi yaklaşımı Kıbrıslı Türklerin var olan Kıbrıs

Cumhuriyeti Devleti'nin ortağı olduklarını unutarak hareket etmelerine sebep olmuştur. Makarios'un, Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti'nin egemenliğinin üç garantör devlet tarafından sınırlandırıldığını bilebile, önerileri konusunda ısrarcı olmasının sebebi SSCB ve bağlantısız ülkelerden aldığı destek olabilir miydi? Bir başka ifade ile Kıbrıs ile ilgili farklı beklentileri olan ülkelerin Makarios'un politikaları ve yaklaşımları ile ilgili farklı düşünceleri tabii bir durumdu. Yine tam bu anda Hasgüler ufkumuzu açmaya devam ediyor: Özellikle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garantörlerinden biri olan Türkiye'nin Makarios'a karşı olumsuz tavrı salt papazın kızıllığından mı ileri geliyordu; yoksa Makarios'un bağlantısız ve güçlü bir konumda olması her iki NATO üyesi ülkeyi rahatsız mı ediyordu? Makarios özellikle 1967 sonrası Yunan karşıtı tavrına rağmen Türkiye'nin Kıbrıs'ta her istediğini yapma şansı vardı. Bu durumda Türkiye eli güçlü iken sadece Kıbrıs'taki on bin Yunanlı askerin geri çekilmesini ve Kıbrıslı Türklerin köylerine geri dönmesini sağladı. Fakat Kıbrıs Cumhuriyeti kurumlarına Kıbrıslı Türklerin dönmesi için hiçbir çaba göstermedi. Acaba bu tutum Yunanistan'ın adaya müdahalesine zemin hazırlamak amaçlı bir oyun muydu? Başka bir ifade ile Yunanistan'ın Kıbrıs darbesi Yunanistan ile Türkiye arasında danışıklı bir dövüş müydü? Nitekim Türkiye'nin Kıbrıs çıkarmasına Yunanistan tepkisiz kalarak durumu kabullenmiş böylece bu sav güçlülük kazanmıştı. 1963'te ortak devletin köküne kezzap dökülmüştü ve sadece Kıbrıslı Rumlardan oluşan bir yapı haline gelmişti. Kıbrıslı Türk yöneticilerin kurumlardan çekilmesi de bir çeşit sivil darbe idi. Bu yapıya Kıbrıslı Türklerin sonradan katılmaları mümkün iken, halkı bu kadar sıkıntıya sokmaları da ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konuydu (Hasgüler, 2000, s. 233–234). Türkiye ve Türkiye'nin takip ettiği politika doğrultusunda hareket eden Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ortağı olduklarını unutmamışlar, soğuk savaşın rüzgârına kapılarak Batı politikalarını benimsemişler, aktif bir diplomasi oluşturamamışlardır.

4.2. Rum-Türk Çatışmaları

4.2.1. 6–7 Eylül Olayları

Londra'daki konferansta Türkiye'nin görüşü açıklanırken; Kıbrıs'ın Türkiye'de ulusal bir dava olarak görüldüğü, Türkiye'nin bir bütün olarak bu davayı

desteklediği, Türk gençliğinin, kurum ve kuruluşlarının Kıbrıs konusundaki duyarlılığını dünyaya duyurmak ve konferanstaki Türk delegesinin durumunu güçlendirmek için bazı etkinliklerde bulunulmasına hükümetinde o günlerde sıcak baktığını söyleyenler olmuştur (Gazioğlu, 1998, s. 103).

İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında devam etmekte olan üçlü görüşmelerden bir sonuç çıkmamasının ardından Kıbrıs Türk'tür cemiyetinin Londra şubesi tarafından 4 Eylül 1955 tarihinde bir gösteri düzenlenir. İngiltere ve Türkiye nezdinde olumlu tepkiler alan bu gösteri sonrasında cemiyetinin yeni şubeleri açılmış ve şube sayısı Türkiye çapında 135 ulaşmıştır. Başbakan Adnan Menderes 5 Eylül 1955 günü İstanbul'da adliye sarayı ile ilgili yaptığı gezi programı çerçevesinde Kıbrıs Türk'tür cemiyeti başkanı Hikmet Bil'ide yanına alarak bir süre görüşür. Aynı gün içerisinde İstanbul'da Rum ve Türk gençleri arasında ufak çaplı tartışmalar ve olaylar çıkar. Rumca bazı bildirimler dağıtılır ve akabinde patrikhanenin duvarlarına "Kıbrıs Türk'tür" şeklinde yazılar yazılır. Kıbrıslı Rumların ve Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı takındıkları olumsuz tavır, siyasi çözüme inanmayan Rumların ve Yunanistan'ın Kıbrıs meselesini silahla ve katliamla çözmeye yönelik olarak emekli Yunan subayı Grivas komutasındaki EOKA tedhiş örgütünü kurmaları ve 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren adayı adeta kan gölüne çeviren EOKA saldırılarının adadaki Türkleri imhaya yönelik faaliyetlere girişmesi aslında olayları ateşler. Öte yandan ülkede sıkıntılı günler geçiren ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin etkili muhalefeti karşısında bocalayan, yine uluslar arası alanda Kıbrıs meselesinde Rumlar ve Yunanistan ile gerginlik yaşayan hükümet Londra Konferansı'nda bir şey elde edememesi, yine İngiltere'nin Yunanistan tarafında olması hükümeti Kıbrıs meselesinde akıl yürütmeye zorlar (Keser, 2006, s. 217-218). Aslında "Taksim" fikri bu olaylar ekseninde gelişmiş ve olgunlaşmıştır.

Konferans öncesinde Başbakan Adnan Menderes'in 24 Ağustos konuşmasıyla başlayan tarihten olayların olduğu tarihe kadar basın, devamlı olarak azınlıklar, 12 ada, Batı Trakya, Patrikhane gibi Türk-Yunan ilişkilerindeki zayıf meseleleri işler ve kamuoyu bunlarla meşgul olur (Bekarlar, 2006, s. 122).

Her şey 6 Eylül 1955 günü öğlen saatlerinde devlet radyosunun Mustafa Kemal Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve yapılan bombalı saldırı haberi ile başlamıştı. Onun ardında İstanbul ekspres gazetesinin sanki haberi

bekliyormuşçasına çarçabuk basılan ve dağıtılan iki baskısı geldi. Aynı gün akşamı Kıbrıs Türk'tür cemiyeti ve muhtelif öğrenci grupları olayı protesto etti. Hava iyice karardığında ise binlerce insan Taksim, Beyoğlu İstiklal Caddesi, Şişli, Bebek, Adalar gibi gayr-i Müslim Türk vatandaşlarının yaşadığı semtlerde Rum, Ermeni, Yahudi vatandaşlarının işyerlerine, evlerine, ibadethanelerine, okul hastane ve mezarlıklarını saldırıyorlar yakıp yıkıp öldürüyorlar, kadınlarına tecavüz ediyorlar, mallarını ganimet olarak yağmalıyorlardı. Her şey görünürde çok hızlı gelişmişti (Akar, 2009, s. 89-90). Sonradan öğrenildiğine göre, DP ve MAH ile ilişkisi olan gazete sahibi Mithat Perin ve yazı işleri müdürü Gökşin Sipahioğlu, Selanik'te bomba patlatılacağını önceden bildikleri için kağıt stoku yapmışlar ve o gün tam üç yüz bin adet gazete basmışlardır (Hür, 2008). Olaylar bu şekilde gelişirken Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes duruma hemen el koymuşlardı. Yaşanan hadiselerle ilgili 2057 kişi gözaltına alınmış ve Selimiye Kışlasında sorguları yapılmıştır. Çok ani gelişen bu olaylar karşısında Başbakan Adnan Menderes 12 Eylül 1955'te kendi grubunda ve mecliste bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında özetle, yaşananların milli bir felaket olduğundan bahisle olaylardan komünistleri sorumlu tutuyordu (Agun, 1997, s. 29).

Peki, bu olaylar niçin olmuştu. Binlerce insan nereden çıkıp ve neye güvenerek bu olaylara sebebiyet vermişti. Güvenlik güçleri ve hükümet niçin bunlara mani olamamıştı. Ya da olayların ertesinde yöneticilerin ifade ettiği gibi bu, halkın tabi bir infiali miydi? Bu olaylar sırasında bu ve buna benzer soruları kimse sormadı tabi. Zaman geçtikçe yaşananlar netleşecekti. Bu olaylar ile ilgili bir görüş Londra devam eden Kıbrıs görüşmeleri esnasında doğan zorluğu aşmak için Türkiye tarafından böyle bir tertibin yapıldığı idi. Bu suretle Rumlar milli sembollerimize saldırıyorlar, sizin dayatmalarınızı biz kabul etsek de Türk milleti kabul etmeyecektir havası verilmeye çalışılıyordu. Bu görüşü destekler açıklamalarda bulunan Hürriyet Gazetesinden Hikmet Bil, Can Dündar'a 6-7 Eylül olayları belgeselinde görüş bildirirken olayların kararının Florya'daki köşkte başbakanın sofrasında 5 Eylül akşamı alındığını söyleyecekti. Daha sonra olaylar Yassı ada Mahkemelerine konu olacak ve Fuat Köprülü de hadiselerin Fatin Rüştü Zorlu, Menderes ve gedik tarafından tertiplendiğini söyleyecekti (Akar, 2009, s. 90-92).

Olaylardaki devlet planlamasının en kuvvetli delili güvenlik kuvvetlerinin ortalarda görünmemesi, olduğu yerlerde ise olayları engellemek maksadı ile harekete geçmemesi saldırganları daha da cesaretlendirmişti.-Hükümet uluslar arası kamuoyundan tepki çekmemek için sadece İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin önü ile bazı yabancı banka ve şirketlerinin önüne polis yığmıştı.- Akar, Polisin bu tutumunun ana sebebi olarak polisin yetkili amirlerinin “olaylara ikinci bir emre kadar kesinlikle müdahale etmeyeceksiniz” emrini yukarıdan daha önce aldıklarını gösterir. Yine olaylardan sonra resmi makamlarca yapılan açıklamalarda “saldırganların sayısının çok olması sebebi ile polisin müdahalede yetersiz kaldığı” açıklamalarını inandırıcı bulmaz. Polisin kararlı tutumu ile olayların engellenebileceğini söylerken, Büyükkada'daki Rum Okulu'na saldırmaya çalışan 30-40 kişilik bir grubu bir tek polisin havaya iki el ateş açarak durdurduğunu örnek verir (Akar, 2009, s. 103-104).

Olaylar sonrası hükümet içerde ve dışarıda zor durumda kalmıştı. Olayların sorumluluğunu hükümetin üstlenmesi beklenmiyordu haliyle. Bu sebeple bir günah keçisi bulunmalıydı. Başta hükümet yetkilileri çıkan olayları halkın olağan tepkisi olarak açıklayacaklardı. 9 Eylül'den sonra bu yöndeki açıklamalardan çark edilerek olayların sorumluluğu komünistlere yüklenecekti. Soğuk savaş döneminde bütün kötülüklerin müsebbibi olarak algılanan komünistlerden daha uygun bir günah keçisi bulunamazdı. Fuat Köprülü de TBMM'de yaptığı açıklamada “*komünistlerin halkı kandırdığını ve aralarına karışıp halkı kışkırttıklarını*” söylüyordu. Tabi o esnada kimse komünistlerin Milli Emniyet tarafından adım adım izlendiğinden bahsetmiyordu (Akar, 2009, s. 107-108).

Olaylar sonrası gayr-i Müslim Türk vatandaşları büyük maddi zarara uğramışlardır. Akar, olayların en önemli neticesinin, Rumları İstanbul kültürünün taşıyıcı ayaklarından biri olarak kabul eder ve bunun yok edildiğinden bahseder. Yine olaylar olduğu sırada yüz bin civarında olduğu sanılan Rum nüfusu bugün iki binlere kadar gerilemiştir (Akar, 2009, s. 109). Bir diğer husus, olaylar neticesinde Londra Konferansı'ı ertelenmiştir. Olaylar yaşanırken Yunan Hükümeti tekrar Birleşmiş Milletlere başvurarak halkoylamasının Birleşmiş Milletler nezaretinde Kıbrıs'ta yapılmasını istemiştir (Agun, 1997, s. 30).

4.2.2. EOKA-TMT ve Faaliyetleri

Enosis plebisitinden sonra Rum halkının %96'sının desteğini alan Makarios, kilise ve fanatik kesimler ilhak yönündeki mücadelelerini silahlı mücadele ve eylem alanına kaydırmışlardır. Bu girişimlerinde Yunan Kilisesi, Yunan Genel Kurmayı ve hükümeti her türlü desteği ve teşviki sağlamaktaydılar (İsmail, 1988, s. 29). Makarios enosis için tek çıkar yolun şiddet olduğunu düşünüyordu. Bu sebeple Yunan Ordusundan Albay rütbesi ile emekliye ayrılan bir Kıbrıslı Rum ile güç birliği yaptı. Bu kişinin adı Yeoryios (George) Grivas'tı (Gibbons, H. S., 2003).

Grivas, 1898 senesinde, Kıbrıs'ın doğusunda, Magosa koyuna bakan Trikomo isimli kasabada orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Lefkoşe'de Kıbrıs Rum Lisesi'nde okuduktan sonra eğitimini Atina'daki Helen Kraliyet Askeri Akademisi'nde devam ettirmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında görev yapmıştır. 1946–1949 yılları arasında komünistlere karşı yapılan iç savaşta Yunan Kara Kuvvetlerinde de görev yapmıştı. İç savaş sonrasında İngilizleri doğduğu topraklar olan Kıbrıs'tan atmayı ve adayı Yunanistan ile birleştirmeyi düşünüyordu. Makarios ile birçok görüşmeleri oldu. Makarios önceleri şiddete başvurmadan da enosisin gerçekleşeceğini düşünüyordu. Ancak 1954 yılı ile birlikte şiddetten başka bir çıkar yol olmayacağına karar verdi ve Grivas'ı adaya gönderdi (Gibbons, H. S., 2003).

Eokanın (Ethniki Organosis Kprion Agoniston- Kıbrıs Savaşçılarının Ulusal Organizasyonu) kurulması yönünde ilk gizli görüşmeler 2 Temmuz 1952'de Makarios başkanlığında Atina'da yapılmıştı. Akabinde 7 Mart 1953'te, ilk toplantıya katılan ve aralarında Grivasın da bulunduğu 12 kişi Makariosun başkanlığında Atina da tekrar toplanmıştır. Bu toplantıda eokanın kurulması için son hazırlıklar ele alınır. Toplantıya katılanlar kendilerini "ihtilal konseyi" olarak niteler ve enosis yolunda yemin ederek silahlı mücadeleye başlama kararı alırlar (İsmail, 1988, s. 29).

İsmail (1988) ,Grivas, yemin törenini hatıralarında şöyle anlatır:

"İncil'i masanın üzerine koydum ve henüz esasını tam olarak bilmediğimiz mücadele için yemin etmek maksadı ile ayağa kalktık. Makarios, elini göğsüne, biz de İncil'in üzerine koyduk. Yemini Makarios okuyor ve biz de her cümleyi büyük bir heyecanla tekrar okuyorduk. Enosis için edilen yemin ise şöyleydi: "Enosis davası

hakkında bildiklerimi ve bundan sonra bileceklerimi işkence altında ve canım pahasına bile sır olarak gizli tutmaya Tanrı huzurunda yemim ederim. Bana verilen bütün emirlere sonsuz olarak itaat edeceğim.” Bir yandan gizli örgütlenme çalışmaları devam ederken Yunan Genel Kurmayı da boş durmuyor Kıbrıs’a silah sevkiyatı yapıyordu. Grivas, 9 Kasım 1954’te gizlice adaya çıkar. Grivas, hatıralarında 22 Kasım 1954’te Makarios’un kurduğu PEON adlı gençlik örgütünü eğitmesi için karar alındığına yazmakta, aslında eokanın kurulması ve güçlenmesinin arkasında Makarios olduğunu söylemektedir. Grivas, 04.06.1959 tarihli mektubunda Makarios’un kendisini Kıbrıs’a çağırdığını ve eoka mücadelesini yönetmesini istediğini, bu tedhiş örgütünün faaliyetlerine başlamasıyla “sulhsever Kıbrıs halkına ıstıraplı günler getireceğinden, Makarios’un sorumluluk alarak şahsi onayını talep ettiğini” yazmaktadır. Makarios Grivas’ın bu talebini olumlu bulmuş ve Grivas’a silah temin edebilmesi için para yardımında bulunmuştur (s. 30-31).

EOKA yayınladığı bildirimlerde kesin amaçlarının Kıbrıs’ı Yunanistan’a ilhak etmek olduğunu ve bu amaç için öncelikle sömürgeci İngilizleri daha sonra da Türkleri yok edeceklerini ilan ediyorlardı (Tolgay, 1993, s. 21).

Yunanistan’dan adaya ilk silah sevkiyatı, 1954 senesinin mart ayı başında çok sayıda silahın Baf yakınlarındaki Hloraka kıyısına çıkartılmasıyla başlamıştı. Grivas ile birlikte ada da tedhiş hareketlerini başlatmak ve Rum gençlerini eğitmek amacıyla görevlendirilen Sokratis Loizides isimli bir Yunan subayının adaya gelmesinden sonra ikinci bir parti silah sevkiyatı daha yapıldı. Fakat Rumlar bu kez silahları karaya çıkarmayı başaramamıştı. Silah yüklü gemi İngiliz sahil muhafazası tarafından yakalandı. Kaptan ve gemi mürettebatıyla onları sahilde bekleyen birçok kişi tutuklandı (Önalp, 2002, s. 54).

Makarios EOKA’nın gerçekleştireceği ilk saldırı eylemi için Yunanistan’ın bağımsızlık günü olan 25 martı teklif etmişti. Fakat gönderilen silahlar İngilizlerin eline geçtiğinden Grivas bu tarihten vazgeçti. Grivas’ın elinde sabote edilecek yerlerin uzun bir listesi vardı. Bu listede Lefkoşa’daki radyo istasyonu, karargâh binası, kamu binaları, Dikelya’daki İngiliz askeri kampı, Larnaka’daki polis merkezi, adliye binası, vilayet konağı ve Piskopu’daki elektrik santrali gibi yerler vardı (Önalp, 2002, s. 54). İngiliz yönetimine karşı mücadele veren Eoka 1 Nisan 1955’te 00.30’da ilk bombayı patlatarak eylemlerine başladı. Eoka daha sonra İngiliz

yönetimine karşı uyguladığı terör eylemlerini yoğunlaştırdı (Akalin, 2002, s. 50). Bu saldırıların ardından Atina Radyosu EOKA eylemcilerinin birer milli kahraman olduklarını ilan etti (Önalp, 2002, s. 54). İngiliz yönetimi Kıbrıs'ta olağanüstü hal ilan etmek zorunda kaldı. Bunlar olurken İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında üçlü görüşmeler yapılıyordu. Makarios siyasi pazarlık maksadıyla 1955 ve 1956'da İngiliz vali ile görüştüyse de bir netice alamadı. 1956 Martında ayaklanma kışkırtıcılığı ile suçlanarak Şeynel Adalarına sürgüne gönderildi. Bunun üzerine Kıbrıs'ta terör eylemleri artmaya başladı. Eoka 1957 yılında da Kıbrıslı Türk polisine saldırıda bulundu (Akalin, 2002, s. 50-51). İlk katledilen polis memuru Bafı Abdullah Çavuş oldu. EOKA bildiriler dağıtıyordu. Bildirilerde amaçlarının enosis olduğu açıklanıyordu: "Karşımızda iki düşman bulunmaktadır. Birincisi İngilizler, ikincisi ise Türklerdir. Önce İngilizlerle savaşacağız, onları adadan kovduktan sonra bütün Türkleri yok edeceğiz. Hedefimiz birleşmedir. Görevimiz bu hedefe ne pahasına olursa olsun ulaşmaktır." EOKA'nın adanın bağımsızlığı için mücadele etmediği yaptığı eylemlerden ve söylemlerinden açıkça ortaya çıkıyordu. Rumların asıl gayesi enosisti ve bundan hiçbir zaman vazgeçmemişlerdi. EOKA'nın tedhiş hareketleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra dahi her an patlamaya hazır bir bomba gibi varlığını devam ettirdi. Bugün hala Rumlar propagandalarında EOKA örgütünü Kıbrıs'ın bağımsızlığı için mücadele etmiş gibi kamuoyuna sunuyorlar. EOKA eylemlerine İngilizleri hedef alarak başladıysa da zaman geçtikçe bu silahlı örgüt kontrolden çıkarak Kıbrıslı yüzlerce sivil Türk'ün ve Rum'un hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Önalp, 2002, s. 54-56).

Grivas'ın yönetiminde Kıbrıs Rum gerilla örgütü olan EOKA, Yunanistan'ın da yardımıyla gün geçtikçe güçleniyordu. Kıbrıs Türkleri de bu örgütün saldırılarının kurbanı oluyordu (Oberling, 1990).

EOKA'nın kanlı saldırılarından sonra açık adı Türk Mukavemet Teşkilatı olan TMT kuruldu. TMT, 27 Temmuz 1957'de Burhan Nalbantoğlu, Rauf Denktaş ve Kemal Tanrısevdi tarafından Lefkoşe'de kurulmuştur. 1955 nisanında kurulan ve faaliyete geçen Türk köylerine saldıran EOKA tedhiş örgütüne karşı Kıbrıs Türklerinin de kendilerini müdafaa etmeleri gerekiyordu. Bunun için Türkler önceleri çeşitli savunma grupları oluşturmuştu. Bunlar arasında en etkin olanı "Volkan" grubuydu. Fakat bu savunma grupları dağınık, küçük ve eğitimsiz

oldukları için askeri özellikleri olan EOKA karşısında Kıbrıs Türk halkının savunmasında etkin olamıyorlardı. TMT işte bu gibi gereksinimlerden doğmuş ve dağınık olarak faaliyet gösteren küçük grupları birleştirerek bütün adada varlık gösterecek bir mukavemet örgütü olmuştu. TMT Rumların iddia ettiği gibi saldırı ve tedhiş örgütü değildi. EOKA'nın kurulmasından ve saldırılarından sonra kurulmuştu. Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliği sağlamak, enosis ve hedefleri doğrultusunda yapılan saldırılara karşı koymak, Türklere karşı yapılacak saldırıları geri püskürtmek, Kıbrıs Türklerinin birliğini ve bütünlüğünü sağlamak, - enosisi savunan AKEL partisinin Türk toplumu içerisinde ideolojik olarak etkinlik sağlayarak Kıbrıs Türklerini bölmesini önlemek- Rumlara ve İngilizlere karşı Kıbrıs Türk halkının haklarını savunmak, anavatan Türkiye ile sıcak ilişkileri devam ettirerek Kıbrıs Türk halkının anavatana bağlılığını devam ettirmek TMT'nin amaçlarındandır (İsmail, 1998, s. 44).

1967'ye kadarki dönemde Türk toplumunun içinde bulunduğu çatışma ortamında Türk köy ve bölgeleri arasında iletişimin örgütlenmesinde ve mücadele bilincinin oluşturulmasında TMT'nin payı büyüktür. Bu faaliyetlerinde TMT'ye özel ve fiili destek, Genelkurmay'ın Özel Harp Dairesi elemanlarından geliyordu. TMT, Özel Harp'in uzantısıdır (İnanç, G., 2007). Bu örgüt Türkiye Hükümetinin izniyle Genel Kurmay Özel Harp Dairesi subayları tarafından, Kıbrıs Türk toplumu liderlerinin yardımıyla kurulmuştur. Yalnızca Kıbrıs Türk gençlerinden meydana gelen bu örgüt, Ankara'daki genel merkezinden yönetilmiştir (Tansu, 2001, s. 15).

Türk Mukavemet Teşkilatı zor koşullar altında kurulurken, taksim uğruna toplumun çeşitli kesimlerine özellikle de solcu Kıbrıs Rum sendikası PEO'nun Türk üyelerine baskılar uyguluyordu (Kızılyürek, 2005, s. 37). Hasgüler, EOKA ve TMT'nin kendi taraflarındaki muhalifleri öldürdüğünü söylerken, EOKA ve TMT'nin en önemli özelliklerinin, kendi toplumlarına çok zarar vermiş olduklarını söyler. Kendi içindeki örgütlendikleri toplumları çok iyi bildikleri için, ait oldukları toplumun öncülerini, aydınlarını, sendikacılarını susturmaya yönelik politikaları vardır (Hasgüler, 2004, s. 144-145).

4.2.3. Akritas Planı ve Çatışmalar

Rumlar aralık 1963 sonlarında, çok önceden hazırlamış oldukları ve Rum liderlerinin elinde olan bir planı uygulamaya koydular. Kıbrıs Türklerini imha etmek için hazırlanan bu plan adını, dokuzuncu yüzyılda geçen bir Bizans destanından almıştır. Bu planın ismi Akritas'dı. Planın tatbik edilmesinden EOKA liderlerinden Polikarpos Yorgasıc sorumluydu. Akritas adını kullanan Polikarpos Yorgasıc, 1963 yılı katliamlarının en büyük sorumlusudur. Aslında 1963 yılındaki saldırıların planlı olduğu anlaşılmış; fakat o dönemde sorumlular anlaşılamamıştı. Kıbrıs'ı kana bulayan bu korkunç planı, 21 Nisan 1966 tarihli Patris gazetesi ana hatlarıyla yayımlamıştır. Katliamlardan Makarios, Polikarpos Yorgasıc, Nikos Samson ve Glafkos Klerides sorumlu tutuluyordu (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1989). Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides ve Çalışma Bakanı Tasos Papadopoulos bu gizli örgütün beyni olacaktı. Kısa sürede bu örgüt ada sathına yayıldı; 6 ilçe merkezinde ve Güzelyurt'ta örgüt merkezleri kuruldu. Örgütte görev alanlar yeni kurulmakta olan hükümette önemli mevkilere getirildiler. Klerides'e göre, 500 olan üye sayısı 1963 sonlarında 1800'e kadar çıkmıştır. Eoka'nın silahları bu örgüte geçerken aynı zamanda Yunanistan, Mısır ve diğer komşu ülkelerden yeni silah ve cephane alınıyordu. Makarios, aynı zamanda özel doktoru Vasos Lissaridis'i ve Eoka süikastçilerinden Nikos Samson'u ayrı ayrı silahlı örgütler kurmakla görevlendirdi (KKTC Enformasyon Dairesi, 1991) .

Aslında Makarios'un, Londra ve Zürih Antlaşmalarından sonra seçtiği bakanlardan dördü, EOKA tedhiş örgütünün önde gelen üyeleri idi. İçişleri Bakanlığı görevi verdiği Yorgasıc, aynı zamanda EOKA'nın Lefkoşe bölge sorumlusuydu. Yorgasıc'i EOKA'nın sadık üyelerinden oluşacak gizli bir örgüt kurmakla görevlendirmişti. Yorgasıc Akritas kod adını alarak bu örgütü kurdu. Örgüt kısa zamanda büyüdü. Bu örgütün üyeleri arasında zamanın Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides, Çalışma Bakanı Tasos Papadopoulos da vardı. Örgütte görev alanlar önemli kilit noktalara getirildiler. Kıbrıs'taki Yunan alay subayları tarafından eğitildiler. Özel olarak askeri eğitim alabilmek için Yunanistan'a gönderildiler. Devamlı olarak eğitim ve tatbikat yaptılar. Bu örgüt Makarios'un emriyle geniş kapsamlı sivil, askeri, politik prensip ve taktikler içeren Akritas adlı planı yaptı. Bu planda enosis için Kıbrıs'ta yapılması gerekenler, uygulanacak taktik, Kıbrıs

Türklerine yapılacak saldırılar yer alıyordu. Genel harekât planında, Akritas örgütüne bağlı birlikler, görevleri ve görev yerleri açıkça belirtiliyordu. Akritas planı bütün harekâtı safhalara bölen bir plandı. Makarios'ın antlaşmalar imzalandıktan sonra verdiği demeçlerde, antlaşmaların adil olmadığını, anayasanın işler olmadığını söylemesi Akritas planının uygulanan başka bir safhasıydı. Bu plan adım adım uygulanırken diğer devletlerin devam eden olaylara müdahil olmaması için meselenin Kıbrıs'ın iç meselesi olduğu yönünde propaganda yapılıyordu. Rumlar Akritas planı çerçevesinde enosis için çaba sarf ederken, Türklere çok fazla hak verildiğini, anayasanın sağlıklı işlemediğini öne sürüyorlardı. Anayasada da kendilerine birçok hak verilmiş olmasına rağmen anayasayı değiştirmek için büyük bir uğraş veriyorlardı. Yapılacak anayasa değişikliği ile enosis'i engelleyen bütün maddeler ortadan kalkacak ve adanın Yunanistan'a bağlanması sağlanacaktı. Rumlar anayasayı ihlal ediyorlar ve kendileri anayasa maddelerine uymuyordu. Türk'lerin % 30 kamu hizmetine girme haklarını engelliyorlar, özellikle EOKA'da görev yapmış kişileri kamu hizmetine alıyorlardı (Anonim, 1991). Bu öneriler kabul görmeyince Rumlar 21 Aralık 1963 akşamı Akritas planının silahlı saldırı safhasını başlattı. İlk silahlı saldırılar Lefkoşe'de başladı; daha sonra bu saldırılar bütün adaya yayıldı. Yüzlerce insan ölmüş, 103 köy yakılıp yıkılmış ve 30.000 insan göçmen durumuna düşmüştü. Bu saldırılar devam ederken Kıbrıs Türkleri devletin bütün organlarından dışlanmış; devlet organlarının birçoğuna tamamen Rumlar yerleştirilmişti. 1963–1964 döneminde Rum Milli Muhafız Ordusu Komutanlığı yapmış olan General George Karayannis bir Yunan gazetesindeki demecinde “Türkler Anayasa değişikliğine karşı çıktıkları zaman Makarios planını (Akritas) uygulamaya başladı ve Aralık 1963'te saldırılar başladı” diyerek saldırıların Rumlar tarafından başlatıldığını söylemişti (Anonim, 1991).

1963'ün dört aralığında EOKA'cı Markos Dragos'un heykeli bombalandı. Polisin olaya müdahalesinden sonra EOKA bir bildiri yayımlayarak, bombanın Türkler tarafından koyulduğunu açıkladı. Sonrasında Rum gençleri heykelin çevresinde toplanarak, Türkler aleyhinde gösteriler yaptılar. Türkler suçlamaları kabul etmeyerek bunun Rumların bir tertibi olduğunu belirttiler. Şimdi sıra başta Makarios olmak üzere Klerides, Yorgacis ve Nikos Samson'un hazırladığı planı uygulamaya gelmişti. İlk hedef Lefkoşe idi; Lefkoşe'ye büyük bir darbe vurularak şehirdeki bütün Türkler yok edilecek ya da teslime zorlanacaktı. 20–21 Aralık

Lefkoşe de Tahtakale semtindeki evlerine gitmek isteyen bir grup Türk, güvenlik güçlerinde durdurulup arandı. Bu duruma karşı koymaya çalışan grupla polis arasında çıkan olayda iki Türk öldürüldü. Ertesi gün olayı kınamak isteyen Türk Lisesi öğrencileri protestolarda bulununca, Rum polisler öğrencilerin üzerine ateş açarak iki gencin yaralanmasına sebep oldular (Mütercimler, 2003, s. 128-129).

1963 yılı kanlı saldırıların en büyük hedefinde Lefkoşa vardı. Rumlar Lefkoşa'ya hâkim olduklarında bütün adaya hâkim olacaklarını sanıyorlardı. Bunun içindir ki Lefkoşa'ya bağlı Küçük Kaymaklı kasabasına saldırdılar. 1960 nüfuz sayımına göre kasaba da 5126 Türk, 1133 Rum yaşamakta idi. Kasaba önemli bir yerleşme yeri olmakla birlikte, kasaba çevresinde 19 Aralıktan itibaren Rum faaliyetleri göze çarpıyordu. Rumların saldırma ihtimaline karşı Türkler hazırlık yapmıştı. Rumlar 22 Aralık da saldırılara başladılar (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1989).

23 Aralık da Lefkoşe'de Küçük Kaymaklı'ya saldıran Rumlar birçok insanı öldürdü. Rum kesiminde bulunan Lefkoşe Genel Hastanesinde yatan Türk hastalar öldürülmüştü. 23 Aralık 1963 tarihli İngiliz Guardian gazetesi bir İngiliz hükümet raporunu yayınlamış; bu rapora göre hastanede yatan 25 Türk hasta yataklarında boğazları kesilerek öldürülmüştü (Anonim, 1991).

24–25 Aralık ta Rumlar, Türk Alayı doktorlarından Binbaşı Nihat İlhan'ın evini basarak eşini ve üç çocuğunu öldürdüler. 25 Aralık günü Lefkoşe'deki çarpışmalar bütün şiddetiyle devam ediyordu. Bu esnada Türk Alayı karargâhından ayrılarak, Kuzey Lefkoşa'ya doğru ilerliyordu. Türkiye Cumhuriyeti garantör devlet sıfatı ile İngiltere ve Yunanistan ile ortak müdahale yapmak istediye de olumlu yanıt alamayınca tek taraflı müdahaleye karar verdi ve bunu ilgili devletlere bildirdi. Bu yaşananların ardından İnönü, yapılan bütün uzlaşma çağrılarına olumsuz yanıt alması üzerine adaya askeri müdahaleye karar vermiştir. Türk Hava Kuvvetleri'ne ait savaş uçakları 25 Aralık günü saat ikiden sonra Lefkoşa'da bir ihtar uçuşu yaptı. Bu ihtar uçuşu karşısında EOKA ateşkes antlaşması yapmak zorunda kaldı. Buna karşılık Rum radyosu bunun hesabının Türklerden sorulacağını bildiriyordu (Mütercimler, 2003, s. 130-131).

Yaşanan olaylar ve gelişmelerden sonra meseleye bir kez daha politik yoldan bir çözüm yolu aranmış ve bu maksatla Londra'da 13 Ocak 1964 yılında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin katılımıyla bir toplantı yapılmıştır. Ardından toplantıya 15 ocakta da Kıbrıs Rum ve Türk temsilcileri de katılmıştır. Toplantıda Rum temsilcileri anayasada Türklere verilen hakların kaldırılmasını, Londra ve Zürih Antlaşmalarına göre imzalanmış olan Garanti ve İttifak Antlaşmalarının feshedilmesini istemişlerdir. Anayasanın Türklere tanımış olan haklara ve Türk alayının Kıbrıs'ta bulunmasına rağmen Türkleri katleden EOKA'cıların, Türklere vereceği azınlık haklarına güvenilemeyeceğini bilen Türk heyeti ve Kıbrıs Türk temsilcileri ise, anayasada öngörülen haklara ilaveten yeni teminatların konulmasını ve Kıbrıs'taki Türklerin can ve mal emniyetinin teminat altına alınmasını istemişlerdir. Ayrıca adada Türk ve Rumların artık bir arada yaşamasının imkansız olduğu da dile getirilmiştir. Toplantıya başkanlık eden İngiltere Milletler Topluluğu ve Sömürgelerle İlişkiler Bakanı Duncan Sandys, tarafları ortak bir noktada buluşturmaya çalıştıysa da, bir netice alınamamıştır (Alasya, 1992, s. 69-70).

4.2.4. Erenköy, Geçitkale ve Boğaziçi Çatışmaları

1963 senesinin kanlı Noel olaylarından sonra Türk-Rum çatışmaları sonraki yıllarda da devam etti. 1963 senesinin 28 Aralık'ta Ayvasıl da, 6 Şubat 1964'te Arpalık'ta, yine aynı sene Limasol'da, Baf'ta çatışmalar yaşandı; bir çok insan öldü ve yaralandı (Manizade, 1975, s. 157).

4 Temmuz 1964 günü, başta Grivas olmak üzere, Rum Milli Muhafız Ordusu Genel Kurmay Başkanı Karayannis, Yunanistan Savunma Bakanı Garofalias tarafından Atina'ya çağrıldılar. Grivas Atina görüşmelerini tamamladıktan sonra 6 Ağustos'ta Lefkoşe'ye geldi ve Kıbrıs (Rum) Silahlı Kuvvetler Genel Kurmay Karargâhına gitti. Kurmaylarıyla yaptığı toplantıda Rum Milli Muhafız Ordusu'nun Başkomutan yardımcısı General Prokos'un Erenköy açıklamalarından sonra Grivas, durumu harita üzerinde inceledi ve Rum kuvvetlerinin üstünlüğüne kanaat getirdikten sonra, Lurovuno tepesinin ele geçirilmesine karar verdi. Bu hareket için Makarios'a telefon açarak onunda onayını istedi. Bunun üzerine Makarios Bakanlar

Kurulu'nu derhal topladı. Bakanlar Kurulu da kararı oybirliğiyle onayladı (Egeli, 1991, s. 51-52).

Makarios, Bakanlar Kurulu kararını Grivas'a haber verirken, "*Harekate girişmeden önce Yunan Hükümeti'ne danışılarak Yunan Hükümeti'nin izninin alınması gerektiğini*" söyledi. Bunun üzerine Grivas da, Yunan Dışişleri Bakanı Kostopulos ile görüşüp onayını almadan harekete geçmeyeceğine söz verdi. Ancak Grivas sözünü tutmamış, Erenköy (Tillirga) bölgesine saldırı emrini vermesi ile 6 Ağustos 1964 senesinde Rum-Türk çatışmaları başlamıştır (Özmen, 2006, s. 243).

Türk kaynaklarına göre Erenköy'e saldıran Yunan ve Rum askerlerinin sayısı 9000'i geçmekteydi. Bunların çoğunluğu Yunan ordusuna mensup profesyonel subay ve erlerdi (Önalp, 2002, s. 99). Bu saldırı sırasında Erenköy bölgesinde bulunan Türkler zor durumdaydı. Türkler arasında, saldırıdan bir süre önce adaya gizlice çıkan Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denktaş da bulunuyordu. Durumu Ankara'ya telsizle bildiren Türkler yardım istemişlerdi. Bir süre sonra Türk savaş uçakları bölge üzerinde ihtar uçuşu yaptılar (Özmen, 2006, s. 243).

Bu gelişmeler üzerine Grivas, Makarios başkanlığında yapılan toplantıya katılmak için Lefkoşe'ye döndü, toplantıda Türkiye'nin daha ciddi bir müdahalesine engel olabilmek için Güvenlik Konseyi'ne başvurmaya ve Erenköyü ele geçirmeye karar verildi. Türk savaş uçaklarının uyarısını ciddiye almayan Rumlar ertesi gün 9 ağustos'ta, saldırılarını arttırdılar. Türkiye'nin bir gün önceki ikazı işe yaramadığından 64 Türk savaş uçağı yeniden Erenköy'e doğru havalandı, ama bu kez pilotlara ateş açma emri verilmişti. Milli Muhafız Ordusu'nun bütün mevzileri Türk uçakları tarafından bombalandı ve yerle bir edildi. Bu gelişmeler üzerine Güvenlik Konseyi acilen toplandı ve Makarios ateşkesi kabul etmek zorunda kaldı. İlginç olan husus, bütün Dünya, özellikle Batı, Kıbrıslı sivil Türklerin ölümünden çok Türkiye'nin hava harekâtından endişe duydular. Rumlar Türk savaş uçaklarının hava harekâtı esnasında ölen askerlerinin fotoğraflarını Londra'da sergilemişler ve bu şekilde fırsattan yararlanarak Türkiye aleyhine propaganda yapmışlardır. Erenköy çatışmalarında 53 Rum ölürken 125 Rum yaralanmıştı. Türklerin ise 12 ölüsü, 32 yaralısı ve 4 kaybı vardı. Türkiye hava hücumunda pilotlarından Yüzbaşı Cengiz Topel'i kaybetti. Uçağı arızalanınca paraşütle atlayan Yüzbaşı Cengiz Topel Rumların kontrolündeki bir bölgeye indi. Rumlar barış gücü askerlerinin gözü

önünde esir aldıktan sonra Lefkoşe'ye götürdü. Türkiye Lefkoşe büyükelçiliği vasıtasıyla Topel'in serbest bırakılmasını istediye de, Rumlar Topel'i serbest bırakmadılar. Beş gün sonrada Topel'in cesedini BM barış gücü askerleriyle gönderdiler. Cesedi inceleyen Eşref Düşenkalkar'ın söyledikleri vahşeti ortaya koyar nitelikteydi: *“Türk doktorların ve Birleşmiş Milletler askerlerinin huzurunda Topel'in cesedini dikkatle incelediğimde, sol gözünün Rumlar tarafından tahrip edilmiş ve her iki kolunun pazusunun matkapla delinmiş olduğunu gördüm. Edep yerleri ezilmiş, kafatasının sol tarafına bir beton çivisi çakılmıştı. Sol ayağı da kırılmıştı. Bunlar yetmezmiş gibi, boğazından göbeğine kadar göğsü yarılmış ve çuval diker gibi yeniden dikilmişti. Bir Doktorumuzun beyanına göre iç organlarını çalmışlardı, akciğeri ve kalbi noksandı. Tanrı'nın bana lütfetmiş olduğu tebessümün o an Rumlar tarafından bir daha geri gelmemek üzere çalındığını hissettim...* (Özmen, 2006, s. 99-101).”

Türk-Rum çatışmaları bütün şiddetiyle devam ederken, silahlı çatışmaların durması için ABD Başkanı Lyndon Johnson, 5 Haziran 1964 tarihinde Türkiye Başbakanı İsmet İnönü ve Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu'ya bir mektup göndererek Kıbrıs'taki çatışmalara son verilmesini istemiştir. Bunun akabinde ABD Başkanı Johnson ABD Dışişleri Müsteşarı George Boll'u 10 Haziran 1964 günü Atina'ya göndererek, Kıbrıs'taki çatışmalardan endişe duyduğunu bildirmiş ve Papandreu'yu ABD'ye davet etmiştir. Bu davetin ardından Papandreu 23 Haziran 1964 günü ABD'ye gitmiş ve Başkan Johnson ile Kıbrıs meselesini müzakere etmiştir (Egeli, 1991, s. 53).

Kanlı Noel olaylarından sonra 1964 senesine kadar devam eden Rum katliamları 15 Aralık 1967'de yeniden başlamıştı. Böylece silah seslerinin gün geçtikçe arttığı ada da Makarios ve yardımcılarının yeni planlar hazırlamakta olduğu, Grivas'ın Geçitkale ve Boğaziçi Türk köylerine yaptığı son saldırılarla ortaya çıktı. Lefkoşe, Larnaka, ve limasol yollarının kavşağında bulunan Boğaziçi köyünün Türk kesimi ile tamamen Türk olan Geçitkale köyünde, 20 Temmuz 1967 günü, Rumlar, Rum polis devriyesi dolaştırmak istemişlerdir. Türk cemaati temsilcileri bu devriyelerin Türklerin tepkisini çekeceğini ve bir takım olaylara sebebiyet vereceğini Barış Gücü'ne bildirmişler; bu esnada çıkan küçük bazı hadiseleri Barış gücü önlemiştir. 14 Kasım 1967 Salı günü Grivas, bu iki köydeki Türkleri toplayarak

kendilerine Rum polis devriyelerine karşı gelmemelerini; bunların serbestçe hareket edeceklerini, mani olunması halinde askeri kuvvetlerin müdahale edeceğini söylemişti. Ertesi gün öğlen saatlerinde Rum polis devriyesi Boğaziçi köyünün Türk kesiminde serbestçe dolaşmaya başlamış, bunun ardından ikinci bir devriye daha Türk kesiminde dolaşmaya başlamıştır. Bu devriyelere Türkler tarafından herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. İlk tartışma ikinci devriyenin yoldaki bir barikatı kaldırmaya teşebbüs etmesi ile başlamıştır. Zırhlı araçların uzaktan koruduğu ikinci Rum devriye postası, barikatı kaldırmak istemekte; Türkler de Barış Gücü planında böyle bir hüküm olmadığını söylemekteydiler. Bunlar olurken bir kargaşa başladı. O esnada Rum kesiminde askeri yığının gittikçe arttığı görülüyordu. Hemen ardından zırhlı araçlardan ateş açıldı ve çarpışmalar başladı. Bu olaylar yaşanırken duruma müdahale etmek isteyen Barış Gücü askerlerinin silahları ellerinden alındı. Akşama doğru Türklerin direnişi zayıflamış, saat dokuz sularında da Rumlar iki köyü tamamen işgal etmişlerdi. Barikatlar tahrip edilmiş, Türklerin hafif silah imalathanesi ve cephaneliği havaya uçurulmuştu. Çarpışmalarda 26 Türk öldürülmüş, iki köy yağma edilmiş ve 230 kadar kadın, kız, çocuk ve erkek Rumlar tarafından esir edilmişti. Rumlar stratejik yolların kontrolünü sağladıktan sonra çatışmaya son vermişti. Haberler Ankara'ya ajanslar ve Lefkoşe Büyükelçiliği kanalıyla geliyordu. Rumlar iki köyün işgaline ve yağmalanmasına son verdi; fakat adanın diğer kesimlerinde gerginlik devam ediyordu. Türk alayı gece yarısından kışlasından çıkarak, Gönyeli ve Ortaköy'deki mevzilerine girdi. Geçitkale ve Boğaziçi köylerine yapılan saldırıları bizzat Grivas yönetmiş, Yunan subayları da çarpışmalara fiilen katılmışlardır. Bu olaylara paralel olarak bütün Türkler alarmına geçmiş, Türkiye de Yeşilköy Hava Alanı iç ve dış seferlere kapatılmış; Amerikan uçaklarının kalkışına izin verilmemiştir. Adana İncirlik Hava üssüne gece yarısından sonra çok sayıda uçak inmiş, Amerikan uçaklarının kalkışına izin verilmemiş, bazı savaş gemileri de Akdeniz'e hareket etmişlerdir. 1967 senesinde Geçitkale ve Boğaziçi köylerine yapılan Rum saldırılarında 142 Türk öldürülmüş, 479'u da yaralanmıştır (Manizade, 1975, s. 151-157).

Makarios 1964 senesinin sonbaharında, Lefkoşe, Magosa, Linasol, Larnaka, ve Lefke gibi Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlere karşı ekonomik boykota başvurmuştur. Bunun üzerine Kıbrıs Türklerinin yaşama gayreti ciddi bir hal almıştı. 1964 çatışmaları sırasında Kıbrıs Türklerine ait yüzlerce yakılıp yıkılmış ve

binlercesi tahrip edilmişti. Sadece Küçük Kaymaklı da 50 ev yakılmış ve 240 ev tahrip edilmişti. Tarımda ve sanayide meydana gelen kayıplardan başka, hükümette ve Kıbrıs Rum kesimindeki kamu ve özel kuruluşlarda memur olarak çalışan 4000 Kıbrıs Türküde ücretlerini alamadılar. 25000 mültecinin dışında 23000 işsiz ile kayıp kişilerin veya çatışmalarda malul olanların 7500 kişilik aileleri de vardı. Kıbrıs Türk toplumunun bütün nüfusunun yarısı perişan bir hale getirilmişti. Makarios'un ekonomik boykotu Kıbrıs Türk toplumunun sıkıntılarını daha da arttırdı. Eylül ayı ortalarında Kıbrıs Türkleri nerdeyse açlıkla karşı karşıya kaldı. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant, Makarios'a çok ağı bir nota göndermek zorunda kaldı. Notada, ekonomik tedbirlerin “ bazı hallerde gerçek bir muhasara şeklini alacak kadar sert olduğunu” belirterek, “Kıbrıs hükümetinin, bir askeri harekât yerine geçmek üzere, ekonomik baskı yoluyla bir çözümü zorlamak istediğine” işaret etmekteydi. Sonunda, Birleşmiş Milletler ve Kızıllaç Teşkilatı, Makarios'u, Kıbrıs Türklerini açlığa mahkûm etme politikasının, kendisini dünyanın gözünde lanetli bir konuma düşüreceği konusunda ikna ettiler. Ardından Makarios, işgal altındaki Kıbrıs Türklerine asgari kaloriyi sağlayacak gıda maddelerinin gönderilmesine müsaade etti. Fakat inşaat malzemeleri, televizyon, radyo, kamyon, traktör lastiği, otomobil parçaları vs... birçok maddenin Türklere gönderilmesi yasağını devam ettirdi (Oberling, 1990).

Özmen ise ekonomik ambargonun başka bir boyutuna dikkat çeker. Makarios, Kıbrıs Türklerine ekonomik ambargo uygular uygulamasına ama ona göre ekonomik ambargonun kalkmasında, Türkiye'nin eylül ayında kuvvet kullanarak Kıbrıs Türklerinin ihtiyaç duyduğu malzemeleri adaya göndereceğini bildirmesinin etkisi vardır. Daha sonra Makarios, malzemelerin Türk bölgesine ulaşmasına izin vermiştir (Özmen, 2006, s. 244).

4.3. Kıbrıs Meselesinde Uluslar arası Gelişmeler

4.3.1. Yunanistan'ın BM'ye İlk Başvurusu

1951 ve 1952 yıllarında Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girme çabası içinde olmaları, 1953 yılında ise Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında

Balkan İttifakının ön plana çıkması, Kıbrıs meselesini bir nebze önlemiştir. 1954 yılındaysa Yunanistan'ın Kıbrıs için yeni teşebbüslere hazırlandığı, İngiltere'ye rağmen girişimde bulunacağı yıl olmuştu (Esenbel, 1993, s. 15). 1954 yılı mart ayından itibaren Yunanistan, Kıbrıs meselesinde İngiltere'ye resmi olmayan baskılar yapmaya başladı. Ayrıca Yunan hükümeti meseleyi BM'ye götürmekten söz ediyordu (Gürata, 1981, s. 71). Makarios'un başpiskopos olması ile Yunanistan'a yaptığı ziyaretler ve de kamuoyunu etkileyerek Yunan hükümeti üzerinde baskı oluşturmaya çalışması önemliydi. 19 Kasım 1952 seçimlerinde Meraşal papagos Yunanistan başbakanı olmuştu. Papagos, o dönem Yunanistan'daki liderler içerisinde enosisi en çok destekleyen liderdi. Hükümet programında Kıbrıs sorununun BM içerisinde çözümlenmesi gerektiğine ilk o değinmişti. Papagos, Eylül 1953'te İngiliz dışişleri bakanı Eden ile yaptığı görüşmede, Eden'in aday İngiltere'nin hiçbir zaman bırakmayacağını belirtmesi üzerine İngiltere'nin bu siyaseti devam ettirmesi halinde konuyu BM genel kuruluna götüreceğini söylemiştir. Buna karşılık İngiltere Sömürgeler Bakanı Hopkins'in cevabı ise "hiçbir zaman" olmuştur. 23 Mart 1954'te Mareşal Papagos, Yunan hükümetinin Kıbrıs meselesini BM'ye götürmeye karar verdiğini açıkladı. Bu olaydan sonra 16 Ağustos 1954'te BM genel sekreterine başvuran Papagos IX. genel kurul gündemine, "eşit haklar ve self- determination ilkelerinin, BM koruyuculuğu altında, Kıbrıs adasında yaşayan nüfusa uygulanması" maddesinin getirilmesini istiyordu (Hasgüler, 2000, s. 208). Yunanistan Birleşmiş Milletlere gidip açıkça Kıbrıs'ı kendi topraklarına katmak istediğini söyleyemezdi. Bunun yerine, Kıbrıs halkına self determinasyon hakkı verilmesini -yani halkın kendi geleceğini kendisinin belirlemesi- Birleşmiş Milletlerden istedi. Yunanistan, Türkiye ile dostluğunu bir kenara bırakmış, hedefine self determinasyon ilkesi yoluyla varmak peşindeydi (Esenbel, 1993, s. 19). 20 ve 21 ağustos'ta Girit dâhil Yunanistan'ın her yerinde mitingler yapıldı. 20 Ağustos 1954 günü Atina radyosu devamlı olarak "Kıbrıs mücadelesi başladı kurtuluş saati yaklaşıyor" şeklinde anonslar geçti. 24 Eylül 1954'te yapılan tartışmalardan sonra önce meselenin gündeme alınmasına, 17 Aralık 1954'te siyasi komisyonda yapılan tartışmalardan sonra ise "şimdilik" konunun Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda görüşülmemesine karar verildi (Gürata, 1981, s. 71).

Kıbrıs konusunda Yunanistan'ı cesaretlendiren faktörlerin başında, Menderes hükümetin tutumu önemli bir rol oynar. 1951'de Yunan Başbakanı Ankara'ya

geldiğinde Menderes kendisine, Kıbrıs meselesinin “Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde çözülecek bir konu” olduğunu söylemiştir. Türk yetkililerinden alınan bu mesaj ve ABD’nin Kıbrıs meselesinde Birleşmiş Milletlerde açıkça destek sözü vermesi, Yunanistan’ın 1954’te konuyu Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na götürmesini sağlamıştır (Gürel, 1993, s. 55).

4.3.2. BM’nin 186, 193 ve 2077 Sayılı Kararları

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulalı daha birkaç yıl olmuşken 1963–1964 gibi çok erken bir zamanda anlaşmazlıklar çıkmıştı. Bu yıllarda Türkiye, daha çok NATO, İngiltere ve ABD tarafından baskı altına alınarak adaya müdahale etmesi önlendi. İngiltere meseleyi Ocak 1964’te BM Güvenlik Konseyinin gündemine getirmişti. Konseyin 4 Mart 1964 tarihili 186 sayılı kararı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü ve Türk diplomatlarınca Türkiye kamuoyuna, büyük bir “diplomatik zafer” kazanıldı şeklinde ilan edildi. Oysa alınan karar da uluslar arası toplum adına hareket ettiği bizzat BM şartı ile belirtilen Güvenlik Konseyi, adada barışın ve güvenliğin korunmasından sorumlu tutuluyordu. 186 sayılı karar ile Kıbrıs meselesi resmi olarak Güvenlik Konseyi gündemine girmiştir. Bu kararın giriş kısmında yer alan, “ tarafların 16 Ağustos 1960 tarihinde Lefkoşa’da imzalanmış olan antlaşmalarla ilgili konularını dikkate alarak” ifadesinin ardından “*Güvenlik Konseyi, (Bütün üyeler, uluslar arası ilişkilerde herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı veya BM’nin amaçlarıyla bağdaşmayacak herhangi bir şekilde kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanmak tehdidinde bulunmaktan kaçınacaklardır) şeklindeki BM şartının 2.maddesi 4.fıkra hükmünü hatırlatılarak*” ifadesine yer verilerek, sanki bir denge kurulmak istenmişti. Fakat BM şartının 103. maddesi, şartın devletlerin diğer antlaşmalarla üstlendikleri yükümlülüklerden üstün olduğu şeklindeki görüşüne dikkat edilirse, bu giriş kısmının Türkiye’nin garantör devlet vasfına gölge düşürdüğü görülecektir. O an için adaya yönelik kuvvet kullanmayı düşünen tek ülkenin Türkiye olduğu düşünüldüğünde, Konseyin kuvvet kullanmayı engelleyen maddesinin hatırlatılması da ayrıca manidardır. Kararın sonraki kısımlarında ise, anayasayı zorla değiştirmek isteyen, silahlı eylemler yapan, Türkleri boğazlayan ve yaşananlardan sorumlu olan Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinden tedbir alması istenmektedir. Bu karar ile Kıbrıs meselesi üç garantör devletin sorumluluğundan çıkarak, bir yerde garanti

antlaşmasının geçersizliği ortaya çıkmıştı. Meseleden Güvenlik Konseyi sorumluydu. Türk tarafının söylemleri dikkate alınmayacak, BM şartının hükümleri uygulanacaktı. Konsey Kıbrıs devletinin egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumaya taahhüt etmişti. Böylelikle Konsey garantör devletlerin yetkilerini üstlenmişti. Daha sonra da Konsey adaya fiili olarak müdahale etmiş ve adaya barış gücü göndermiştir. Sadece kararın 4.maddesinde barış gücü oluşturulurken garantör üç devlete danışılacağı belirtilmiştir. Bu yaşananlardan sonra uluslar arası toplum meseleyi bu şekilde algılayacak ve BM de Türkiye'nin itirazlarını dikkate almayacaktı (Hasgüler, 2005, s. 161-162). 1963-1964 krizinden sonra İngiltere ve GKRY, meseleyi BM Güvenlik Konseyi'ne taşıdıklarında; Rumlar kendi yaptıkları saldırıları bile Türklerin saldırısı olarak Güvenlik Konseyi'ne sunabilmişler ve kendi talepleri doğrultusunda da karar çıkarmayı başarmışlardır. Güvenlik Konseyi 186 sayılı kararıyla, adada güvenliği sağlamak için altı aylık bir süre için BM Barış Gücü (BMBG) (UN FICYP: United Nations Forces In Cyprus) gönderilmiştir. O tarihten bu yana her altı ayda bir (Haziran ve Aralık aylarında) BM Genel Sekreteri Kıbrıs konusundaki gelişmelerle ilgili Güvenlik Konseyi'ne rapor sunmakta ve Güvenlik Konseyi de BMBG'NİN görev süresini altı ay için uzatmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin gelenek haline gelen bu kararları genellikle aynı ifadelerle tekrarlanmakta, Kıbrıs meselesinde ilerlemelerin yetersizliğinden bahisle BMBG'nin görev süresi uzatılmaktadır. Söz konusu kararların hapsinde GKRY Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek temsilcisi olarak kabul edilmektedir (Kaya, 1995, s. 99). Adada barışı sağlamak için BM barış gücü oybirliğiyle kabul edildi. 27 Mart 1964 yılında BM Barış Gücü Hintli General Gyani'nin komutasında Kıbrıs'ta göreve başladı.

Türkiye bu karar ile büyük bir diplomatik ve hukuki yenilgiye uğramıştı. Garanti Antlaşması imzalanalı daha birkaç yıl olmuşken BM hukuku karşısında bir hükmü olmadığı ortaya çıktı. Bu konuda İnönü hükümetinin büyük hataları vardı. 1963'teki Rum saldırıları karşısında Kıbrıs Hükümetindeki ve meclisindeki Türk vekillerine parlamentoyu terk etmeleri talimatı Ankara tarafından verilmişti. Türk vekillerinin hiçbiri ortağı olduğumuz ve BM'nin tanıdığı devleti Rumlara bırakmıyoruz diyememişti. BM 186 sayılı kararı ile de Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetini tek muhatap olarak kabul edince, Türkler için zor günler başlamış oldu. Sonraları Türkiye yaptığı hatanın farkına vararak vekillere meclise geri dönmesi

talimatını vermişti. Vekiller Ağustos 1964'te geri dönmeye kalktıklarında ise Makarios onlara anayasanın 71.maddesi gereği yazılı olarak istifa ettiklerini hatırlatarak onları kabul etmemiştir. Türkiye ise bu yapılanları BM'ye şikâyet konusu bile yapamamıştır. Bunun sebeplerini irdelemek gerekir (Hasgüler ve Uludağ, 2005).

Türkiye BM'nin 186 sayılı kararından sonra meselenin çözümü için BM'ye başvurmaktan çekiniyordu. Öncelikle meseleyi BM'ye götürürse, Kıbrıs'ta barış ve düzeni koruma biçimindeki garantörlük yetkisini Güvenlik Konseyine devretmiş olacağından korkuyordu. Türkiye'nin Kıbrıs meselesini BM platformuna taşımak istememesinin bir sebebi de 1955'de Bağdat Paktı yüzünden Arap dünyasıyla, Zorlu'nun Bandung'da çıkardığı olaylar sebebi ile de Asya-Afrika ülkeleriyle arasının açılmış olmasıdır.² Türkiye bu üçüncü Dünya'da genel olarak, batı yanlısı, gerici, bağımsızlık karşıtı, ABD kontrolünde baskıcı bir rejimle yönetilen bir ülke olarak görülüyordu. Türkiye'nin bu bozuk imajı sonraki BM Genel Kurulu'nda Kıbrıs meselesinde yapılan bütün oylamaları etkileyecek ve Türkiye'nin korktuğu başına gelecekti. Bandung Konferansında o dönemdeki Türkiye'nin yetkililerinin batıcı yaklaşım ve takındığı tutum ve performansları ile aynı konferansta Kıbrıslı Hıristiyanların temsilcisi ve sözcüsü olarak bulunan Makarios'un tutumu aslında sonradan Kıbrıs meselesinde gelecekte oluşacak krizler ve sorunlarda uluslararası toplumun takınacağı tavırda etkili olmuştur. Bu konferanstan dokuz yıl sonra ekim 1964'te Kahire de yapılan ve Türkiye'nin davet edilmediği ikinci Bağlantısızlık Hareketin de bu ülkeler rövanşı almak için hazırlanmışlardır. Kahire zirvesine Türkiye'den katılmak ve Kıbrıs meselesi için lobi yapmak isteyen diplomatlar hoş olmayan bir muameleyle karşılaşmışlar, konferansa alınmak istenmeyen diplomatlar bu konferansı locada gerillalar arasında seyretmek zorunda kalmışlardır. Makaios bir papaz olarak hiçbir siyasi niteliği yokken, Bandung Konferansı'na katılarak sömürgeciliğe karşı çıkarken; Kıbrıslı Türkler, İngilizlerin yanında yer almanın

---

² 1955 tarihi önemli bir tarihtir. 1955 senesinde Endonezya'nın Bandung şehrinde, Asya ve Afrika Halkları konferansı düzenlendi. Dönemin Türk hükümetinden Fatin Rüştü Zorlu, buraya Rusya etkisine karşı Batı ve ABD çıkarlarını korumak için katılıp Asya ve Afrika toplumlarının hoşlanmadığı bir konuşma yaptı. Bu konuşma, sömürge ülkelerindeki bağımsızlık hareketlerine karşı çıkan, sömürge kalmalarını öğütleyen bir konuşmaydı. Buna mukabil Makarios ise aynı konferansta Dünya'daki bağımsızlık hareketlerini öven bir konuşma yapmış ve bütün katılımcıların taktirini kazanmıştır. Bu arada Bağdat Paktı'ndan da söz etmek yerinde olur. Yükselen Arap milliyetçiliğine, özellikle Mısır'da Nasır'ın başını çektiği büyük bağımsızlıkçı etkiye karşı Şah'ın idaresinde İran ile birlikte aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ülkeler 1955 senesinde Bağdat Paktı'nı kurdular. Bu pakt Orta Doğu'da NATO'nun işlevini görecekti.(Hasgüler, M., Coğrafyasına Teslim Olan Ada).

tartışmalarını yapıyorlardı. 1965 senesi Türkiye'nin yaklaşık yirmi yıldan beri seyrettiği Batı yanlısı politikalar yüzünden dünyanın geri kalan halkları nazarında ne kadar itibarsız konuma düştüğünün açıkça ortaya çıktığı yıl olmuştur (Hasgüler ve Uludağ, 2005).

Mevcut durumu bir türlü kabullenemeyen adadaki Rumlar asıl amaçlarına ulaşmak için saldırılarına devam etmişlerdir. Bu saldırılardan biride 1964 yılındaki Erenköy saldırıdır. Bu saldırılar neticesinde Kıbrıs Türkleri çok zor durumda kalmış, bunun üzerine Türkiye olaylara müdahale etmiş ve Türk savaş uçakları ada üzerinde uçuşlarda bulunmuştur. 9 Ağustos sabahı Türk hava saldırıları daha da yoğunlaşmıştır. Bunun üzerine Yunan savaş uçakları da Lefkoşa üzerinde alçak uçuşlar yapmışlardır. Türkiye yaptığı bu eylemi sadece askeri noktaları hedef alan bir savunma hareketi olarak nitelerken, Kıbrıs Rum Yönetimi “napalm” bombaları kullanıldığını ve çok sayıda Rumun öldürüldüğünü söylemiştir. Bu yaşanan hadiseler üzerine konu BM'ye taşınmış ve BM 9 Ağustos 1964'te 193 sayılı kararı almıştır (Bozkurt ve Demirel, 2004). Taraflar arasında ateşkes yapılmıştır.

Kıbrıs meselesi 1965 aralığında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na geldiğinde uluslar arası siyasi olayları çok yakından izleyen gözlemciler dahil hiç kimse Genel Kurul'un Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin aleyhinde karar alacağını tahmin etmemiştir. 18 Aralık 1965'teki Genel Kurul oylamasında Türkiye çok büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştı (Gönlübol ve Ülman, 1966). 2077 sayılı *kararda*; “*Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler'in eşit bir üyesi olarak BM yasası uyarınca, herhangi bir yabancı müdahale ve karışma olmaksızın tam egemenliğini ve bağımsızlığını kullanma hakkı olduğu ve kullanması gerektiği olgusunu dikkate alarak, bütün devletleri, yasa önündeki ve özellikle öngörülen yükümlülükleri uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, birliğine, bağımsızlığına ve ülke bütünlüğüne saygı göstermeye ve kendisine yönelik herhangi müdahalede bulunmaktan kaçınmaya çağırır*” ifadesi yer almıştır (Atay, 2002). Kararın niteliği Birleşmiş Milletler anlaşmasına uygunluğu bir kenara Türkiye'nin yıllardır devam ettirdiği dış politikasını sorgulanır hale getirmişti. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki oylamada bütün devletlerin dış politika ve eğilimlerinin diğer devletler ve bloklar karşısındaki tutumunu görmek mümkündür. Kurulda üyeler oy kullanırken haliyle kendi çıkar ve amaçları doğrultusunda oy kullanmaktadırlar. Bundan

hareketle Genel Kurul da alınan son karar Türkiye'nin Dünya devletlerinin çoğunun çıkar ve eğilimlerinin dışında kaldığı görülüyor. Karar tasarısı aleyhinde oy kullananlar Türkiye ile birlikte sadece ABD, İran, Arnavutluk Pakistan ve Libya'dır. Aslında Kıbrıs meselesi daha öncede Genel Kurul gündemine gelmişti. Ama 1965 aralığına kadar Türkiye'nin istemediği türden bir karar çıkmamıştı. 1965 oylaması ile diğer oylamalar karşılaştırıldığında birkaç önemli değişiklikten bahsedebiliriz. Bunların ilki şimdiye kadar halkların kendi kaderlerini kendi belirleme ilkesi lehinde oy kullanan Asya-Afrika devletlerinin sayısındaki artıştır. Bununla birlikte Fransızca konuşan ve Fransa'nın izinde giden Afrika devletleri de bu sefer öteki Asya-Afrika devletlerine katılmışlardır. Diğer değişiklik ise Kıbrıs meselesinde bundan önceki oylamalarda Türkiye lehinde oy kullanan batılı devletlerin son oylamada aleyhte oy kullanmışlardır. Aralık 1965'teki oylamada Türkiye için sevindirici gelişme ise, komünist devletler daha önceleri Türkiye aleyhinde oy kullanırken son oylamada çekimser kalmışlardır. Bunlardan çıkarılacak sonuç ise Türkiye Kıbrıs meselesi gibi çok hayati bir dış politika olayında batılı devletlerce yalnız bırakılmışlardır. Asya Afrika devletleri ve komünist devletlerce de yalnız bırakılmıştır. Makarios'un 1963 aralığın da adadaki Türk halkına karşı yaptığı saldırılar ve bu saldırıların gerisinde yer alan Yunanistan'ın davranışları o güne kadar izlenen Türk dış politikasının doğruluk ve isabet derecesini göstermesi bakımından ilginçtir. Kıbrıs meselesi Türkiye'nin dış politikasını niçin bu kadar derinden etkilemiştir. Öncelikle Kıbrıs Rumlarının adanın mevcut yapısında değişiklik yapmak için verdikleri silahlı mücadele Zürih, Londara ve Lefkoşe antlaşmalarını açık bir şekilde ihlal ediyordu. Bu olaylar olurken adadaki Rumların, Türkiye'nin komşusu ve NATO'daki müttefiki olan Yunanistan tarafından desteklenmesi Türkiye de sert tepkilere neden olmuştur. Ama bunlardan da önemlisi başta Amerika olmak üzere, kendisine örnek aldığı ve bazı siyasi askeri ekonomik olarak bağlı olduğu ülkeler tarafından yalnız bırakılmıştır. Bu durumda Türk kamuoyunun bu devletlerden beklentisi uluslar arası antlaşmalara bağlı ve saygılı olmasını bununla birlikte Türkiye'nin uluslar arası antlaşmalardan doğan haklarının kullanmasına mani olmamasıydı; ama Türkiye umduğunu bulamadı (Gönlübol ve Ülman, 1966).

4.3.3. Johnson Mektubu

1964 Nisanın da Makarios alığı hükümet kararıyla 1959–1960 ittifak antlaşmasını tanımadığını ilan etti. Mayıstan itibaren silahlanmaya başladı. Türkiye ise bu yaşananları protesto ederek, antlaşmaların çiğnendiği gerekçesiyle müdahale hazırlıklarına başladı Hasgüler ve Uludağ). 1963 yılının sonunda başlayan Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs Türklerini karşı yaptıkları katliamlar; Türk halkının tepkisini çekmiş ve onları hükümetleri üzerinde Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunması konusunda baskıda bulunmaya itmiştir (Kesiktaş, 2005).

BM Barış Gücü'nün varlığı adadaki Rum saldırılarını önlemeye yetmedi. Türkiye Başbakanı İsmet İnönü, 1964 senesinde haziran ayı başlarında adaya müdahale etme kararı aldı ve bu kararını ABD'ye 4 Haziran günü ilettili. 5 haziran günü, hem Türk-ABD ilişkilerini hem de Türk dış politikasını derinden etkileyecek olan meşhur "Johnson Mektubu" İsmet İnönü'ye iletildi. ABD Başkanı Johnson'un, Türk Başbakanına yolladığı mektup, diplomatik nezaket kurallarına uymayan bir dille yazılmıştı. Bununla birlikte Türk yetkililerini mektubun üslubundan çok içeriği etkiledi. Johnson mektubunun en önemli iki noktasından biri, ABD Başkanı " *Türkiye'ye Amerikan yardımı olarak verilmiş bulunan askeri malzemenin Kıbrıs'a müdahale için kullanılmasına razı olamayacağımı*" bildiriyordu. Bu suretle Türk yetkililerine, 1947 tarihli Türk-Amerikan yardım anlaşmasının hükümleri hatırlatılıyor ve bu yardımın koşulsuz verilmediği özellikle belirtiliyordu. İkinci en önemli nokta ise Johnson mektubu, " *Türkiye, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye müdahalesi sonucunu doğuracak bir adım atacak olursa, öteki NATO üyelerinin Türkiye'ye yardım yükümlülükleri bulunup bulunulmadığının henüz gözden geçirmediüklerini*" bildiriyordu. Yani Türkiye karşı olası bir Sovyetler Birliği saldırısında, NATO üyesi diğer devletlerin Türkiye'ye yardım etmeyebileceği tehdidinde bulunuluyordu (Gürel, 1993, s. 58). Mektupta Başkan Johnson karşılıklı görüşmeler için Başbakan İsmet İnönü'yü Washington'a davet ediyordu (Şahin, 2002, s. 13).

Bazı eski diplomatlara ve devlet adamlarına göre, Türk dışişleri bakanlığının üst düzey diplomatları Johnson'un mektubunu bir blöf olarak görmüşlerdi. Çünkü onların gözünde ABD'nin Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye saldırısına göz yumması

imkansızdı. Bu öncelikle ABD çıkarlarına zarar verirdi. Ancak bu yorumlar, o vakit Türkiye’de hakim olan genel siyasi havayı ve Türk devlet adamlarının açıklamalarındaki gergin havayı yansıtmaktan çok uzaktı. Türk yöneticileri Batı tarafından yalnız bırakılmaktan korkuyordu (Uslu, 2000, s. 102–103).

Johnson’un mektubunun gelişinden sekiz gün sonra 13 Haziran 1964’te Ankara’da Dış İşleri bakanlığı tarafından bir açıklama yapıldı. Açıklamada ABD başkanının mesajının cevabı, bugün saat 16:30’da dış işleri bakanı Erkin tarafından Amerika’nın Türkiye büyükelçisi Hare’e ulaştırılmış olup; başbakan İsmet İnönü’nün ABD başkanın davetine icabet etmek için 21 Haziran’da Washington’a gideceği söyleniyordu. Başkan Johnson’dan çok ağır mesaj geldiği söylenen siyasal çevrelerde İsmet İnönü’nün cevabını herkes çok merak ediyordu. Mektupla ilgili ilk ipucu 12 Haziran tarihli Akis dergisinde yer alıyordu. Dergi mektubu şöyle anlatıyordu: *“Dışişleri Bakanlığı çevrelerinden belirtildiğine göre İnönü’nün cevabının tonu Johnson’un mektubunun tonudur... Anlaşılan ‘gayet açık kalple’ konuşan Başbakan Johnson ile Başbakan İnönü de ‘aynı açık kalple’ konuşmaktadır.”* Cevap metni İnönü’nün verdiği talimatlar doğrultusunda dışişleri uzmanları tarafından kaleme alınmış ve diplomaside her sözcüğün çok önem taşıdığını bilen İnönü tarafından incelenmiştir. İnönü’nün mektubunun tonu Johnson’un mektubundan çok farklıydı. İnönü tehdit etmiyor ama özürde dilemiyordu. İnönü Johnson’un mektubunda belirttiği hususları tek tek ele alıyor ve bunları çürütecek deliller belirtiyordu. Cevap mektubunun temel noktaları şöyleydi: *“Türkiye, ABD gibi bir müttefikinden böyle bir mektup aldığı için hayal kırıklığına uğramıştı. Türkiye son çıkarma girişiminden önce ABD’ye danışmadığı doğru olmamakla birlikte, son girişim son sekiz ay içindeki dördüncü girişimdi ve ABD’ye her seferinde bilgi verilmişti. Kıbrıs’ta Türklere yapılan zulüme ve Yunanistan’ın antlaşmaları yok saymasına karşı ABD bir şey yapmadı. Baskı uygulanacaksa Yunanistan’a uygulanmalıydı. Mektup, Türkiye ve ABD arasındaki ittifakın niteliği konusunda bazı sorulara yol açtı. Mektup, NATO’nun durumu hakkında bazı sorulara yol açmakla birlikte, şayet NATO mektupta anlatıldığı gibi işleyecekse “tedaviye muhtaç” demektir. Washington davetinizi kabul ediyorum (Şahin, 2002, s. 77–79).”*

Amerikalıların Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmalarını engellemek için Türk yöneticilerine baskı uyguladıkları kesindir. Türk hükümeti Kıbrıs'a askeri çıkartma girişimlerine ABD'nin muhalefet etmesini bekliyordu. Ancak Johnson mektubuyla Türk yetkilileri çok büyük bir hayal kırıklığı yaşadılar. Amerikan tehdidi Türk tarafını o kadar etkiledi ki Amerika ile ittifak konusunda endişe duymaya başladılar. Johnson'un Türkiye'yi bir uydu devleti durumuna düşürecek sözlerine tepkisiz kalması mümkün değildi (Uslu, 2000, s. 112). Yapılan plan çerçevesinde 6 Haziranda adaya çıkarma yapılacaktı ki, 5 Haziran'da ABD Başkanı Johnson'un mektubu İnönü'ye ulaştı. Mektupta açıkça Türkiye tehdit edilmekte idi. Böylelikle Türkiye adaya müdahaleden vazgeçti, ama yaşadığı ezikliği azaltmak için 8-9 Ağustos'ta Türk jetleri Rum mevzilerini bombaladı. Yunan jetleri de Türk Mukavemet Teşkilatı mevzilerini bombaladı. Bu restleşmeler neticesinde Güvenlik Konseyi Türkiye'ye ateşkes çağrısında bulundu. Kıbrıs Hükümeti ve Türkiye 10 Ağustos'ta bunu kabul ettiler. Türkiye kendince haklıydı; çünkü 1960 yılında kurulan cumhuriyetin Makarios tarafından yıkıldığını ve ortada bir devlet olmadığını ileri sürüyordu. Fakat bir devletin olmaması veya ortadan kalmış olması Türkiye'nin karar vereceği bir durum değildi. Dünya Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımaktaydı ve bu cumhuriyeti BM tek muhatap olarak kabul ediyordu (Hasgüler ve Uludağ, 2005).

Kıbrıs meselesi neticesinde ortaya çıkan Johnson mektubu Türkiye'yi yönetenlerin önemli dersler çıkartmalarını sağladı. Öğrenilen önemli derslerden biri, Amerikan yardımının koşulsuz olmadığı, Amerikanın onayladığı amaçlar için kullanılmak üzere verildiği idi. Dolayısıyla, şayet Türkiye'nin Batının genel çıkarlar sistemi dışında kalan – ama mutlaka bunlar çelişmesi gerekmeyen - kendi çıkarları söz konusu olduğunda harekete geçmesi gerekirse, o zaman gerekli askeri malzeme ve silahının bulunması elzemdi. Türkiye aynı dersle 1975-78 Amerikan silah ambargosu sırasında yine Kıbrıs ile bağlantılı olarak karşı karşıya kalacak ve “ulusal savunma sanayi” kurmak için ciddi adımlar atacaktı. Öğrenilen ikinci önemli ders ise, tıpkı diğer uluslar arası örgütler gibi NATO'nun da egemen devletlerin yer aldığı ve bunlardan izin almadan harekete geçmeyen bir örgüt olduğu yani NATO'nun otomatik işlerliği olmadığı idi. Gerçektende NATO Antlaşması gereği, üye devletlerden birinin saldırıya uğraması halinde, öteki üyelerin “gerekli görecekları yardımını yapmaları” öngörülmektedir. Bu yardımın mahiyeti nükleer silah kullanmak olabileceği gibi, bir kutu aspirin gönderilerek de “yerine getirilmiş” sayılabilirdi.

Bununla birlikte 1950'li yılların başından beri milli güvenliğini Batı ittifakının garantisini altında gören Türkiye, garantinin ancak Batının genel çıkarları söz konusu olduğunda geçerli olacağını anlamıştı (Gürel, 1993, s. 163). Türkiye Kıbrıs meselesini kendi lehine çözememiş olmasının en önemli sebebi, hükümetin bu konuda karşı bir kuvvetten Amerika'dan medet ummasıdır (Ataöv, 1969). Bu son değerlendirmenin o devrin şartları düşünüldüğünde çok doğru olmadığı görülür. Dünya iki kutuplu ve Türkiye uluslar arası örgütlere erken bir zamanda üye olabilmisti. Bunda köklü tarihi ve coğrafyası önemli bir etken olmakla birlikte belki daha birçok şey söylenebilir. Uluslar arası dengeleri gözetmesi gerektiğini bilen Türkiye'nin bu durumda elbette diplomatik davranması beklenmektedir ve tek başına hareket etmesi düşünülemez. Batılı büyük müttefiklerinden diplomatik kurallar çerçevesinde kendi lehine hareket etmesini beklemesi gayet tabiidir. Bazı dönemlerde tek taraflı hareket etse de bu hamleler iç kamuoyunu rahatlatmaya yönelik girişimler olsa gerek. Çünkü ülkede yakın zamanda askeri darbe olmuş ve her şeye rağmen halk nazarında itibarı olan siyasetçiler siyaset sahnesinden kaldırılmıştı.

5.SONUÇ

Kıbrıs tarih boyunca bir çok devletin hakimiyetine girmiştir. Adanın coğrafyası yumuşak iklimi stratejik önemi adaya değer katan unsurlardır. Ada Osmanlı Devletince 1571 yılında fethedilmiştir. Fethedilme sebebi yine genel olarak stratejik öneminden ve ticari kaygılardan kaynaklanmaktadır. Osmanlı Devleti fetihten sonra Anadolu'dan bazı aileleri yerleştirmek suretiyle adada Türk unsurun nüfusu ve hakimiyeti artmıştır.

Adanın bir mesele olarak karşımıza çıkması İngiltere'nin ada için girişimlerde bulunmasıyla başlar. Osmanlı Devleti 1877-1878 Rus savaşını kaybedince geleceği açısından zor bir duruma düşmüştür. Rus orduları Yeşilköy önlerine kadar gelmiş ve Rusya'nın güçlenmesinden ve İstanbul'un işgal edilmesi ihtimalinden en az Osmanlı Devleti kadar korkan İngiltere bu gelişmelere müdahale etmek zorunda kalmıştır. Rusya'nın güçlenmesinden endişe eden İngiltere'nin öncülüğünde Berlin Kongresi toplanmıştır. Kongrede Osmanlı Devleti yalnız kalmış sadece İngiltere Kıbrıs karşılığında kendisine destek sözü vermişti. İngiltere Kıbrıs'ın geçici bir üs olarak kendisine verilmesini Osmanlı Devleti'nden talep etti. Bunun karşılığında da Osmanlı devletine olası Rus saldırılarına karşı askeri ittifak sözü veriyordu. Osmanlı Devlet adamları İngiltere'nin geçici olsa dahi Kıbrıs'a yerleşmesinden sonra bir daha buradan çıkmayacağını iyi biliyordu. Ne var ki siyasi destek açısından yalnızdı ve teklifi kabul etmemesi üzerine İngiltere'nin adayı işgal edeceğini söylemesi üzerine adayı geçici olarak İngiltere'ye bırakmak zorunda kalmıştır.

Birinci Dünya Savaşına Osmanlı Devleti'nin Almanya saffında savaşa girmesini müteakip İngiltere adayı ilhak ettiğini ilan etmiş Osmanlı Devleti buna karşı koyamamış böylelikle adayı fiili olarak kaybetmiştir. Lozan Antlaşması ile de Türkiye Cumhuriyeti adanın İngiltere toprağı olduğunu kabul etmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuruluş yıllarına kadar Rumlar enosis talebinden vazgeçmemişler bunun gerçekleşmesi için çeşitli isyan ve hareketlerde bulunmuşlardır. Bu dönemde Türklerin bir kısmı Anadolu'ya geçerken bir kısmı ada da kalmıştır.

1950'li yıllar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinin hızlandığı yıllardır. 1931 isyanı ve ardından 1950 mitingi tamamen enosis amaçlıydı. Olayların artması sonucu İngiltere 1955 yılında Londra da bir konferans toplamış ve bu konferansa Türkiye'yi de davet etmiştir. Böylelikle meseleye Türkiye de resmi olarak taraf oluyor ve bundan sonraki süreçte mesele İngiltere'nin hamisi ve başkanlığında Yunanistan ve Türkiye arasında bir çekişmeye dönüyordu. ABD de zaman zaman BM'yi kullanarak meseleye müdahale ediyordu.

Yapılan uluslar arası müzakerelerden sonra 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda herhalde hiç kimse bu yeni cumhuriyetin ömrünün bu kadar kısa olacağını tahmin etmiyordu. Yeni cumhuriyet her iki millet için eşit şartlar getiriyor gibi görünse de nüfus ve yetki çoğunluğu daha çok Rum tarafındaydı. Sanki Türklerin yetkisi daha çok Rum tarafını kontrol eder gibiydi. Adadaki çoğunluğuna ve yetkilerine güvenen Rumlar anayasadaki taahhütlerin hiç birini yerine getirmemişti. Kıbrıs Türk liderleri de cumhuriyetlerine sahip çıkamadılar. Makarios, enosisle başlayan süreçte belki de Yunanistan'ı da saf dışı bırakarak tam yetkili cumhurbaşkanı sıfatı ile devletini kurmuştu ve bu devletin başındaydı. Bu süreçte ona BM de yardım ediyor, Türk tarafının haklı argümanlarına kulak asmıyor; Rum tarafını tek muhatap olarak kabul ediyordu.

Türkiye yaşanan çatışmalardan, masum Türklerin ölmesinden ve gelişmelerden rahatsız olduğundan adaya askeri müdahaleyi düşünüyor ama ABD bir mektupla bu müdahaleyi önlüyordu.

Kıbrıs meselesi Rum tarafı lehine çözülmüş gibi görünse de Türkiye için hala çok bilinmeyenli bir denklem gibidir. Yaklaşık 140 yıldır Türkiye'yi meşgul etmekte AB sürecinde her fırsatta karşına çıkarılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Agun, H. (1997). Demokrat Parti Hükümetinin Kıbrıs Politikası. Ankara: Demokrat Kulübü Yayınları.
- Ahmetbeyoğlu, A. ve Afyoncu, E. (Eds.) (2001). Düünden Bugüne Kıbrıs Meselesi. İstanbul: Tatab Yayınları.
- Akalın, H. (2002). İnfaz Yeri Kıbrıs: Tarih 19 Ağustos 1974. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Akar, A. (2009). Türkiye Komplo ve Provokasyonlar Tarihi (1. Baskı) İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Alasya, H. Fikret. (1992). Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri. Kıbrıs: KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Albayrak, M. (2000). Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950–1960). Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 16 (46), 1.
- Altındal, A. (2004). Türkiye ve Ortodokslar (5. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Anagnostopoulou, Sia. (2003). Kıbrıs: Yunanlılık ve Türklükten Ortak Kıbrıslılığa. (Çev. F. Benlisoy). Birikim Dergisi, 4 (168), 61.
- Anonim. (1991). Kanlı Noel 29.Yılında Aralık 1963 Saldırılarına Kısa Bir Bakış.
- Arsava, A F. (1996). Kıbrıs Sorununun Uluslar arası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi. Ankara SBF Dergisi, 51 (1), 47.
- Ataöy, T. (1969). Türk Dış Politikası Hakkında Düşünceler. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 24 (1), 111.
- Atay, M. (2002). Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararlarında Kıbrıs Sorunu. Avrasya Dosyası Dergisi, 8 (1), 305–306.
- Ateşin, Mehmet H. (1996). Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası (1. Baskı). İstanbul: Marifet Yayınları
- Atsız, N. (20 Nisan 2010). Kıbrıs'ta Son Perde. Star. 20.04.2010, <http://www.stargazete.com/gazete/yazar/yagmur-atsiz/kibris-da-son-perde-256227.htm>
- Bekarlar, F. (2006). Kıbrıs Sorununun Doğuşu: Menderes Dönemi Türk-Yunan İlişkileri. İstanbul: Arayış Yayın Ajansı.
- Birleşmiş Milletler Türk Derneği. (1995). Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler. Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları.
- Bozkurt, E. ve Demirel, H. (2004). Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çakmak, Z. (2009). Kıbrıs'ta İsyân: Kıbrıs Rumlarının 1931 Enosis İsyânı ve Kıbrıs Türklerine Etkileri (1. Baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Egeli, S. (1991). Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl Yıkıldı (1. Baskı). İstanbul:
- Eroğlu, H. (2002), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratın Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 18 (54), 6.

- Eroğlu, H. (2003). KKTC'yi Yaratın Tarihi Sürec ve Son Gelişmeler. Ankara: Gemi Matbaacılık.
- Esenbel, M. (1993). Kıbrıs: Ayağa Kalkan Adam 1950–1954 (1 Baskı). Ankara: Bilgi Yayınları
- Fırat, Melek M. (1997). 1960–71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Gazioğlu, Ahmet C. (1998). (İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951–59). Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın merkezi.
- Gibbons, H. Scott. (2003). Kıbrıs'ta Soykırım. (ev. E. Fehim). Mersin: Near East Publishing.
- Gönlübol, M. ve lman A. H. (1966). Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945–1965. Ankara SBF Dergisi, 21 (1), 143.
- Güler, Y. (2004). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi. G.. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (1), 105-106.
- Gürata, M. (1981). Türkler Rumlar ve Kıbrıs. İstanbul: Savaş Basımevi.
- Gürel, ř. S.(1993). Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821–1993) . Ankara: Ümit Yayıncılık
- Hakeri, Bener H. (1993). Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi. Kıbrıs: KKTC Milli Eğitim Bakanlığı- KKTC Kültür Bak.
- Hasgüler, M. (2000). Kıbrıs'ta Taksim ve Enosis Politikalarının Sonu (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hasgüler, M. (2004). Coğrafyasına Teslim Olan Ada Kıbrıs (1. Baskı). İstanbul: Anka Yayınları.
- Hasgüler, M. ve Uludağ B.M. (2005). Uluslar arası örgütler arası rgtler (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hr, A. (7 Eylül 2008). 6–7 Eylül'de Devletin Muhteşem rgtlenmesi. Taraf. 01.03.2009, <http://www.taraf.com.tr/ayse-hur/makale-6-7-eylulde-devletin-muhtesem-orgutlenmesi.htm>.
- İkiz, İ. Neşet. (2007). Bir Ada Bir Dava Bir Savaş. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- İnalcık, H. (2003). Osmanlı İmparatorluğu Klasik ağ (1300-1600) (3. Baskı). (ev. R. Sezer). İstanbul: YKY. (Orijinal alışma basım tarihi 1973).
- İnanç, G. (Ed.) (2007). Büyükelçiler Anlatıyor Türk Diplomasisinde Kıbrıs (1970–1971) (1. Baskı) . İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İsmail, S. (1988). Kıbrıs Barış Harekatının Nedenleri Gelişimi Sonuçları. Lefkoşa: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.
- İsmail, S. (1998). 150 Soruda Kıbrıs Sorunu. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- İsmail, S. (2000). Kıbrıs Sorununun Kökleri "İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları". Lefkoşa: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.
- Joseph, S. Joseph. (1996). Avrupa Birliği Eşiğindeki Kıbrıs. (ev. Y. Koçak). Türkiye Dergisi, 9 (12), 112.

- Karagil, N. (Ed.) (1964). Kıbrıs Meselesi Üzerinde Son Konuşmalar ve Yazılar. (1. Baskı). İstanbul: Anıl Matbaası.
- Karpat, Kemal H. (2003). Osmanlı Nüfusu (1830–1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri. (Çev. B. Tırnakçı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kaya, A. (1995). Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Yarını. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Keser, U. (2006). Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası (1940-1950-1960-1970) (1. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kesiktaş, F. (2005). Kıbrıs Sorunu'nun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması: Johnson Mektubu (1960–1965). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kızılyürek, N. (2005). Doğmamış Bir Devletin Tarihi Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- KKTC Enformasyon Dairesi. (1991). Akritas Örgütü ve Planları: Rumların Kıbrıs Türklerini Yok Etme Girişimlerinin Ana Belgesi. Lefkoşa: KKTC Enformasyon Dairesi
- Koç, R. (2006). 1950–1954 Kıbrıs Basınında Kıbrıs Olayları (1. Baskı). İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Küçük, F. (2002). Kıbrıs'ta Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti. Lefkoşa: KKTC Devlet Basımevi
- Mavratsas, Kaysar, V. (2000). Elen Milliyetçiliğinin Kıbrıs'taki Yönleri. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- McCarthy, J. (1998). Ölüm ve Sürgün. (Çev. B. Umar). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Mütercimler, E. (2003). Satılık Ada Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Bilinmeyen Öyküsü (1. Baskı). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Oberling, P. (1990). Kıbrıs Faciası. (Çev. F. Armaoğlu). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Olgun, A. (1999). Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu (1. Baskı). İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Önalp, E. (2007). Geçmişten Günümüze Kıbrıs. Ankara: Sanat Kitabevi.
- Özgürel, A. (2005). Osmanlıya Hasret Topraklar (1.Baskı). İstanbul: Ufuk Kitap.
- Özmen, S. (2006). Avrasya'nın Kırılma Noktası Kıbrıs (2.Baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özoran, Beria R. (1993). Enosis Karşısında Kıbrıs Türkü. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Öztürk, O. M. (2003). Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs. Ankara: Altinküre Yayınları.
- Rasim, A. (2000). Osmanlı Tarihi, Cilt I, İstanbul: Hikmet Neşriyat.
- Serter, Vehbi Z. (1983). Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu ve Yıkılış Nedenleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. Sezer). İstanbul: YKY. (Orijinal çalışma basım tarihi 1973).

- Şahin, H. (2002). Johnson Mektubu: Türk-ABD İlişkilerini Değiştiren Olayın Perde Arkası (1. Baskı). İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Tamkoç, M. (1985). Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Devletler Hukuku Yönünden Statüsü. Ankara SBF Dergisi, 40 (1), 59.
- Tezkan, Y. (2000). Siyaset, Strateji ve Milli Güvenlik (1. Baskı). İstanbul: Ülke Kitapları.
- Tolgay, A. (1993). Kanlı Noel. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Tosun, R. (2001). Kıbrıs Meselesi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (10), 97.
- Tülümen, T. (1998). Hayat Boyu Kıbrıs. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. (1989). Kıbrıs'ta Kanlı Noel -1963-. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları
- Uçarol, R. (1998). 1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması: Adanın İngiltere'ye Devri (2. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Uslu, N. (2000). Türk-Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs (1. Baskı). Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları
- Uzer, U. ve Cengiz, M. (Eds.) (2001). Kıbrıs Sorunu. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Yıldırım, M. (2008). Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi (1. Baskı). Ankara: Aziz Andaç Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

13 Aralık 1979 tarihi, İstanbul ili Eminönü ilçesi doğumluyum. Lise öğrenimimi Eyüp'te tamamladıktan sonra, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünü 2005 yılında bitirdim. Askerliğimi Balıkesir'de jandarma komando olarak tamamladım. Beykent Üniversitesi'nde uluslararası ilişkiler bölümünde yüksek lisans yapmaktayım. 2005 yılından beri Türkiye İş Kurumu'nda VHKİ olarak çalışmaktayım.

Aday: Murat KAYA